

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

En
geographisk = historisk
og
oeconomisk, physiske = antiquarisk
B e s k r i v e l s e
over
Bringstrup og Sigersted Sogne
ved Ringsted ,
med
en tragisk Fortælling
over
disse Sognes første Beboere og Folkeslag,
i Henseende til deres Liv, Stiebne
og sorgelige Tildragelser.

Corse , 1791.

Trykt hos F. S. Lillie , Akademiets Bogtrykker.

Det høiføngelige
U n i v e r s i t e t
og
Videnskabernes Societet
i Kiøbenhavn

helliges og tilegnes dette lidet Skrift

med største Høiagtelse og Hengivenhed

Eggerølesmaale Præstegaard
den 16de Januarii 1791.

allerytmyggt
af
Sener Mahling Beyer,
Sognepræst til Eaagerølesmagle
ved Skickvær.

Forerindring.

Bringstrup og Sigersted Sogne ved Ringsted i Siælland ere i mange Dele blandt de siældne og seeværdige, da de fremvise Ruderne af Slotte, Bolde, Fæstninger, Toldbode, Havne, Broer, Balpladse, Kongeveie, store opfaste Jordhøie af hedske Begravelser, Offer- og Ring-Steder, omkrandsede med .x, 2 à 3 Rader Stene fra neden, alt fra Oldtiden; — da Kong Siger, en hedske Konge i det tredie Seculo efter Christi Fødsel, og hans Successorer, befæstede sig i disse Sogne, og der-

ved befolkede disse Steder og gjorde dem beboelige.

Dette har bragt mig til at forfatte en oeconomisk, fysisk-antiquarisk Beskrivelse og et geographisk Situations-Carte over disse Sogne, med en hoføiet historisk Fortælling, grundet paa troeværdige Data om en mærkelig Tildragelse imellem Kong. Sigers Datter, Prinsesse Signe, og en først Kongesøn, Prinds Hæder, som bekiendt i den gamle danske Historie fortjener Navn af: **Trestabsprøve** imellem tvende Forelskede.

Med at i Indretten minde Læsere om disse Steders første Befolkelse, Tildragelser, Mærkværdigheder, og de i Gravhøiene fundne og optagne mange forskellige Oldsager, der have fornøiet og gjort mange Læse og Mærke opmærksomme, som in
rerum

rerum natura have seet og havt dem i Hænde; i hvilken Anledning jeg og har befoftet to Kobberplader, for herpaa at aftegne, fremvise og meddele Efterretning om samme; har jeg troet, mine Læsere ikke vilde mishage mit Forsæt, som er allene for at vise, hvad slige Gravhøie indeholde, og at see tilbage i Tiden til vore Fædres Tænke- og Handlemaade.

Det er bekiendt, hvad Opmærksomheden i Adresse-Aviserne 1776 averterede Beretning virkede i Henseende til de paa Tægerspries Gods opdagede Oldsager, som bleve fundne i de af Hans Kongel. Hoied, Prinds Frederik, denne Videnskabers Elsker og Befordrer, omgravede Jordhøie, især i den saa kaldte Juliana Høi. Eierne havde jeg onsket en Afskrift og Underretning om disse averterede Oldsager, for at conferere dem med mine, og derom melde noget;

get; men uagtet alle Bestræbelser og Skriv-
 velsler herom, har det ikke procul a jove væ-
 ret mig mueligt. Maae derfor mine An-
 mærkninger over disse anmeldte Sieldenhe-
 der og Antiquiteter tiene til at fornøie
 Noгле, skal det være mig sand Belønning
 for dette mit bekostelige Arbeide.

I Henseende til de her i Sognene be-
 fundne og beskrevne Jord- og Søde-Arter,
 Planter, Dyr &c., har jeg ikke skrevet som
 Naturkyndig, og endnu mindre som prac-
 tisk Læge, da jeg aldrig uden til min egen
 Fornøielse har indladt mig i dette Fag, og
 mindre end ventede at udgive noget offent-
 lig herom, hvis ikke en lærd Mand og god
 Ven havde opmuntret mig til at afgive en
 saadan oeconomisk-physisk Afhandling, fo-
 regivende, samme meget vilde bidrage til
 Bogens bedre Bifald. Imidlertid yttre
 jeg et Ønske ved denne Leilighed, som er,
 at

at Naturlæren og Deconomien noget mere maatte excoleres i vore latinske Skoler, end hidtil er skeet, hvilket i Tiden vilde opløse og bidrage til mere huuslig og almindelig Enfsalighed, hvorved Statskyndige og Politici bedre kunde befordre national Velstand, og disse giøre de fornødne Anordninger til Landets Bedste, i det de underrettedes om Egnenes Localiteter og Qualiteter ved sllige Landsteders Beskrivelser; som jeg vil ønske og haabe, især for Estertiden, flere af mine Ordensbrødre mere kyndig og heldig end jeg vil søge at udbrede, da ethvert Sogn vist indeholder noget Nyt, Bigtigt og Mærkværdigt om et og andet, der fortjener Opmærksomhed, og kan bidrage til en udbredt Kundskab om vort Fædreland, hvis Vel enhver Undersaat i sin Cirkel er pligtig at befordre ved nttrede Planer, Opdagelser, Beskrivelser ic.

Ikke for vel kan man lære at kende sit Fædreland: Ikke ved bedre Leilighed kunde det skee, end ved sige Beskrivelser over ethvert Sogn, som jeg troer almindelig kunde bedst udarbejdes af dets Præst, og hvortil Opmuntringer og en liden Understøtning meget vilde bidrage.

Et og andet i denne liden Plece vil af Mange anses unyttigt eller overflødig at opgive eller anføre, troet jeg gjerne. Men som det Mindre maae følge det Større; Naaglen i Huset er lige saa nødvendig som Bløkken, saa har jeg tænkt, de begge kunde bære, om ikke nødvendige, saa underholdende, fortiente nærmere Undersegelse, og virke til Nytte og Sagens Guldgrubedighed, om ikke nu, saa maaskee i Tiden.

Samme Hæft disse Blade været færdige og besjeme at see Lyset. 1787 vare de
alt

alt: reenskræbne til Trykken, og i den Forsætning udgaae de og nu uforandrede. — Men Forsætning; Kobberstikning, Trykning, og andre oeconomicke Omstændigheder have hindret mig i at ikke fremkomme dermed før. — Bogen har kostet mig meget. — Nu yderst i en Alffrog i Landet, langt fra Kiøbenhavn, har jeg dog ikke villet undlade at lade disse ringe Blade offentlig udgaae, deels af Hengivenhed for mine uforglemmelige Sogne, Bringsstrup og Sigersted, hvort jeg har boet og levet vel over i 20 Aar, deels og af andres Demuntringer, at denne liden Piece maa skee dog af Nogle vilde læses med Bifald, og lidet virke til Nytte og Fornoielse i andre Dele. — Og har jeg i dette sidste naact mit Onske, skal det glæde mig og erstatte en Deel af min Flid, Tid og store Beføstning, som jeg har
har

har anvendt paa dette Arbeide, der maatte være den gunstige Læser anbefalet paa det bedste, i hvilken Forventning det i Guds Navn nu udgaar fra

Forfatteren.

Ind-

Indhold.

Første Afdeling.

Bringstrup Sogns geographisk-historiske Beskrivelse.

1. §.	Om Bringstrup Sogns Navn	:	Pag. 1.
2. —	— — — — — Elde	:	— 5.
3. —	— — — — — Beliggenhed	:	— 8.
4. —	— — — — — Frugtbarehed og Mergel	:	— 9.
5. —	— — — — — Bøer	:	— 13.
6. —	— — — — — Kirke	:	— 24.
7. —	— — — — — Præstegaard	:	— 32.

An:

Anden Afdeling.

Sigersted Sogns geographisk-historiske Beskrivelse.

1. §.	Om Sigersted Sogns Navn og Ælde	Pag. 34.
2. —	— — — — — locale Seeværdigheder	35.
3. —	— — — — — Byer	: : — 44.
4. —	— — — — — Kirke	: : — 52.

Tredie Afdeling.

Sognenes politiske Beskrivelse.

1. §.	Om Kirkevesenet	: : : : : Pag. 54.
2. —	— Skolevesenet	: : : : : — 56.
3. —	— Fattigvesenet	: : : : : — 60.
4. —	— Folkemødet	: : : : : — 62.
5. —	— Mortaliteten eller Dødelisten	: : : : : — 63.

Fjerde Afdeling.

Sognenes oeconomicke-physiske Beskrivelse.

1. §.	Om Agerdyrkingen og Egnens Læde:	
	a) Ager	Pag. 64.
2. —	— Høavl	: : : : : — 74.
3. —	— Hveddyrking	: : : : : — 76.
4. —	— Creaturets Røgt	: : : : : — 78.
	5. §.	

5. §.	Om Egnens Luft, med meteorologiske Observationer	: : Pag. 81.
6. —	— Land-Levemaaden og Bondens daglige Ophold	: — : — 91.
7. —	— Bondens Huse og Bygninger	: — 93.
8. —	— — — indvortes Huuslighed	: — 95.
9. —	— Sognenes meest bekendte vilddøende Urter	: — 97.
10. —	— — — — — vilddøende Trær	— 114.
11. —	— — — — — Fiske	: — 122.
12. —	— — — — — vilde Dyr	— 126.
13. —	— — — — — vilde Fugle	— 132.

Femte Afdeling.

Sognenes antiquariske Beskrivelse.

1. §.	Om Gravhøienes udvortes Figur og Marsk —	142.
2. —	— de hedenske Begravelser	: : — 145.
3. —	— — — — — Offersteder	: : — 148.
4. —	— — — — — Tingsteder	: : — 151.
5. —	— Gravhøienes indvortes Dele eller Oldsager	: — 154.
6. —	— Urner eller Askepottes	: : — 164.
7. —	— Rune Bogstaver	: : : — 172.

8.

8. §. Om de første hedenske danske Afguder :
	Thor	:	Pag. 181.
9. — — — — —	Odin	:	— 185.
10. — — — — —	Frigga	:	— 190.

Siette Afdeling.

En tragisk Fortælling om Kong Elger, hans
Drouning, Børn og Hoffstat, deres Liv,
Tildragelser, Eklebne, Død og Begravelse. Pag. 192.

Til Bogkindernes Efterretning erindres, at de tre
Kobbers indbindes efter dette Blad.

Første

GYRSTINGE

SOGN

BRINGSTRUP

SOGN

BÖNDERS
SIEGER
JÖRDER

HÖMS = SOGN

LÖSE SOGNE

RI G S T

Gyrstinge

Lönninge Hauser

Haraldstæd Kirke og Bye

HARALDS TÆD - SØE

Slangstrup

Eilstrup

Rudera af Vand-Møllen

Kirkebyene

Kavelbrochhuus

Haulsbjerg

Lille Svenstrup

Ringstæd

Ørslev-Væster

Biernede Kirke og Gaard

Morup Gaard

Gartner-Huus

Den gamle

Den Nye

Fiennesslev magle

Fiennesslev Mølle

Fiennesslev

Alstæd

Scala paa 6000 Alen. eller Een halv Dansk Mil.

Tegnes Forklaring

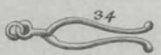
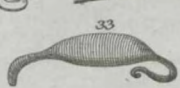
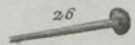
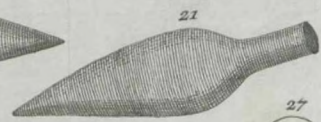
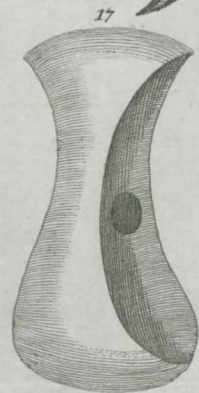
- H. Hoved Kirker.
- A. Annex.
- B. Begravelser.
- O. Offer-Steder.

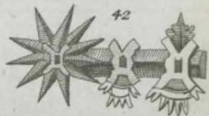
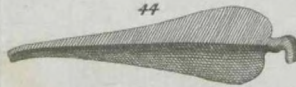
- T. Tingsteder.
- Sognenes indvend. Inddeling.
- Markernes indvend. Deeling.
- Veye.

- ~ Bakke.
- Høje Steder.
- * Møller.
- Skibbroe.

SITUATIONS KORT
over
BRINGSTRUP
og
SIEGERSTED SOGNE
i SIELAND, og de omkring Samme
tilgrændende Byer.

Udgivet af 1788

Urner af befunden forskiellig Slags

Det Gothiske Alphabet
 De gamle Runne Bogstaver.

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω
 ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ Æ

Første Afdeling.

Bringstrup Sogns geographisk- historiske Beskrivelse.

I. S.

Om Stedets Navn.

Bringstrup Sogn og Bøe er mærkværdig af Navn, Velde, Beliggenhed og Frugtbarehed.

Bøen har sit Navn af Kong Sigers Dronning, Beren, som var en Prindsesse fra Upsal i Sverrig, fra det tredie Aarhundred efter Christi Fødsel, der kom ned til Danmark med sin Konge Siger Ring, i det Harald Hildetand, som en gammel dansk Konge, leed og mæt af Dage, reiste op at bekrige ham, for at døe, som Helt, i Feltslag med bemeldte Siger Ring; som og skedte. Hvorefter de begge, Siger Ring med sin Dronning Beren, ved deres Tog til Danmark, opstog deres Boepæl

A

og

og Kestbents paa denne Egn, som den sydligste Deel af Siælland, der paa den Tid var øde og ubeboet, da Skiold og Dan allerede havde indtaget og gjort den nordlige Deel af Siælland beboelig.

Denne Bye Bringstrup har en smuk og høi Situation, saa at paa en af mig opkastet Forhøining i Præstegaardens Have kan tælles i en halv Cirkel 18 til 20 Kirker — ligger en Fierdingvei fra Sigersted, og en halv Miil fra Ringsted — den er desuden bekjendt fra de allerældste Tider af at være omgivet med Skov, som dens omliggende tre Marker bevidne, der bære Navn af Skov, som Hiemskovs-Marken, Blinckovs-Marken, Ørslev-Underkøvs-Marken. Endnu sees og hift og her Kræsteder, som vise, at der har været Skov. Formedelt dette Steds smukke Situation er det troligt, at bemeldte Kong Sigers Dronning Beren har udvalgt Berenstrup, nu Bringstrup, til sit Lyststed, eller udmærket det til anden Høitidelighed, da deromkring findes mange store Jordbrue fra Oldtiden, af Begravelser, Offer- og Ting-Steder, hvorover hun formodentlig har kaldet dette Sted efter sin: Berenstrup, da man veed, at ryp eller striup bemærket paa gammel Dansk saa meget som Bue: Opholds- eller Eiendoms-Sted.

At

At denne Bye Bringstrup altsaa har sit Navn efter denne hedenske Dronning, bekræftes end mere, naar man lægger til, at for 2 à 3 Aar siden opdagede jeg tet uden for Bringstrup i en oplasket Jordhøi denne Dronning Berens Grav, som, 2 til 3 Alen dyb i Jorden, bestod af flade runde tilpassende Kampesteene, nedlagte, med Flid, Kunst og Orden, i fin hvid Sand, og udgjorde i Figur en aflang Fiirkant.

I denne hedenske Begravelse fandtes:

1. En smuk udarbejdet Urne med Laag over. See 1ste Plade, Fig. 3.
2. I bemeldte Urne laae Dronning Berens Indvolds, forbrændte til Aske, samt nogle sorte og hvide smaae Steene eller Rugler. See 1ste Plade, Fig. 30, 31, 32.
3. Neden for Urnen laae hendes Beenrad i fuld Corpus, som man alt optog stykkevis, der blev henbaaren og nedlagt i Bringstrup Kirkegaard.
4. En Guldring, efter sin Størrelse og Dannelse formodentlig baaren om Haandledet, da den er aaben og kan udvides og sammenslemmes, ligesom man vil. See 1ste Plade, Fig. 4.
5. Et rundt Sølvsmykke, kunstig udarbejdet, omlagt med en breed Solring, i hvis Midte

sees opbevædede Guldzirater og mange smaae Guldknapper, hæftet med 4 Guldnagler paa en massiv Sølvplade, i Omkreds 8 Tommer. See 1ste Plade, Fig. 1.

6. Ni store couleurte Perler af Steen eller Glas med adskillige smukke Fiquurer paa, til Anseelse som at have været emaillet. See 1ste Plade a.
7. Ni runde støbte Guldbøller med riflede Zirater. See 1ste Plade b.
8. En massiv Sølvtraad, Fig. 7, hvorpaa formodentlig Guldbøllerne og Perlerne have været trukne, og omlagt Smykter, saaledes at bære, som det sees paa 1ste Plade Fig. 1; thi Guldbøllerne, Perlerne og Traadene bleve stykkeviis optagne af Jorden, men Smykter heel og holden, undtagen det Ujevne i Sølvpladens Runding eller Kant, som var af Elde fortæret i Jorden; og da Perlerne og Bøllerne befandtes lagte runde omkring Smykter, saa er det rimeligviis anbragt og baaret saaledes samlet, som sees afstrykt paa 1ste Plade Fig. 1. (*)
9. Smykters underste Side vises af Fig. 2, som

(*) Hr. Professor Abraham Kall har behaget til sin egen Curiositet ziirlig og accurat at lade Smykter, Perlerne og Bøllerne aftegne, og gunstig meddeelt mig samme, og vitter sine Tanker, at Perlerne og Bøllerne saaledes have været Smykter omlagte, som det sees afstrykt.

som befandtes med to Sølv-Skener, hvorefter igiennem sad en stor Sølvnaal med et gammeltdags omdreiet Hoved, som Smykket var hestet paa Brystet med.

10. En hvid Beenplade, hvorpaa bemeldte Smykke stod og var nedsat, ungefær 9 à 10 Tommer i Omkreds, rundagtig og ziret med endeel smukke Figurer og zirkelrunde Streger; men da denne Beenplade blev optaget i Stykker, saa har jeg ikke villet aftegne den; som dog har fortrude mig, da jeg har dens Stykker.
11. Et Tombaks Spænde med Torn, efter gammeltdags Fason, laae et Kvarteer fra hendes Urne mod Østen. See 1ste Plade Fig. 5.
12. En Sølvnaal med Hiul i Midten, tet ved Urnen. See 1ste Plade Fig. 8.

Som alle viser en udmærket Person der at være begravet. Og som denne Kongegrav fandtes i lige Afstand med Kong Sigers, saa er det sluttelig hans Dronning, Berens, hvorfra altsaa Bringstrup maa have sit Navn og Oprindelse.

2. §.

Om Stedets Ude.

At Bringstrup og Sigersted ere af de ældste Steder i Landet, paatvivles ikke; thi Kong Siger Ring har paa sine sidste Dage, først i det fiende Aarhundred efter Christi Fødsel, efter-

at Sigersted allerede da var vel bekendt formes
 delst mange Feldtøge og Tildragelser, laag
 Grundstenen til Ringsted, som han har stiftet
 og bygget, for der at holde et saa kaldet Dans-
 nehof eller Kongeting paa den uden for. Vnen
 bekiendte Kongehøvd, hvor deels Rettergangs-
 sager bleve paa kiendte, deels et og andet til Ri-
 gers Fornødenhed afgjort. Fra den Tid og Til-
 dragelse skal det der endnu holdende Siæl-
 lands Landsting have sin Ret og Oprindelse i Ringsted.

Ringstrup og Sigersted Byer ere af de der
 i Egnen vorende ældgamle Byer de ælteste.
 Vedre end Kongens Haraldsted, som
 ligger Norden for Ringstrup, en Witt derfra,
 bygget af Kong Harald Helt den Tredie, hvor-
 for det og kaldes Kongens Haraldsted (*). Un-
 der hvilken Konge Efterskendom og Sædelighed
 i det Ynde Markendreb begyndte at udbrede sig,
 foranlediget ved Keiser Othons Hofkraft,
 Pops, og hans Undergjerning (**).

(*) tilhørende Frue Gyrdide Laurvig til Skjoldemesholm.
 Haraldsted Kirke er i Smukhed, Bygning, og med
 sine kostbare store Skjold-Ornamenter, seeværdig, og
 fortjener med sin antikke Egn at beskrives, som Ste-
 berts Præst, Hr. Zinschlag, har talt med mig om,
 at have have i Sinde; hvortil jeg anfører den bekiendte
 brave Mand Liv og Hælbred.

(**) som især efter Dretningerne bestod deri, at da han
 ioffentlig prædikede Guds og Christendommens Lære,
 som saa mange i deres hødenske Blindhed modstode,
 har

Ældre end Sorø, som ligger $1\frac{1}{2}$ Mil herfra, hvor Skialm Hvide, Biskop Absolon's Farsfader, i det 11te Aarhundred har lagt Grundstenen til, der boet og eiet Jordegods omkring; hvilket han vist havde udvidet og forbedret, hvis han ikke havde døet for tidlig (*).

Ældre end Alsted, som Biskop Absolon skal have stiftet og beboet først, og paa dette sit fædrens Guds opført adskillige smukke og antikke Kirker (**). Efter ham skal Alsted have

A 4

... At

har havt, før at overbevise disse om Gud og hans Almægt, for Alles Aaien ved et med stor Jid and tænder Offersted eller Alter øste af: og paadraget sine Hænder en gloende Jernharbste, som ikke beskadigede hans Hænder i ringeste Maade; hvilket saaledes virkede med hans Tale paa dem, at de villig, lydlig og overbevist antog den kristelige Religion. See herom mere A. Hvitfeldts Danmarks Krønike, Paa. 49.

(*) Skialm Hvide efterlod sig tre raske Sønner, Tokke, Ebbe, og Asser Røg, hvilke efterfulgte deres Fædres Plan; thi da Sorø Bye og Egn var ubebygget og udyrket, have de forrent sig med blanden, at bebygge og dyrke disse af deres Fæder nylig optagne Stæder omkring Sorø, hvorfor vi og finde Byer og Stæder opkaldte efter dem, der vist paa de Tider have været vigtige og udmærkede Stæder, hvor uffe og ringe disse endnu omkring Sorø værende Byer ere; nemlig Tokkehøi, Tokkerup, Ebberup, Asserup, Røgerup. Asser Røg var Biskop Absolon's Fæder.

(**) Kienneslev og Bierneby Kirker ere byggede af Biskop Absolon. I Kienneslev et Biskop Absolon'sød. Hans der underliggende Guds gav han til Sorø Kloster. Kirken er meget antikke, som holder paa en nedst i Kirken stor grundmuret rund Steempille.

for Navn, der forhen blev kaldet Absolonstød,
men nu contracte: Alsted. Biskop Absolon
levede i det 12te Aarhundred efter Christi Fødsel.

3. §

Om Stedets Belliggenhed.

Bringstrup og Sigersted Sogner ere
en Veninful eller Halvø fra Nordvest til Syd-
vest, eller ungefærlig fra Øyrslinge til Alsted,
omgivet med en kridløbende Aas, som i forduun
Tid med Skibe har været befeilet fra Hærwig o:
Kallundborg til det i Bringstrup Sogn ved
Høstehuset med fire Bastioner anlagte Kastei
Sivertesborg forbi Toldstedet (*) sammesteds, til
det i Svenstrup Enghave liggende hedenfke Of-
fersted, hvor de paa deres Reise paakaldte Gud-
derne og det forresteds deres Gudsdyrkelse,
hvor

- Hjærnede Kirke er fælden og kostbar i sin Skit-
felse, som udgør en oval Rønding. Indvendig hvit-
lor. Kirken paa fire grundmurede runde Stenpillarer.
Dens første Taarn, var i Forum som en Bispehue,
prydet med en sørgelig Fisk og Knap, dens Tag
overalt belagt med Kobber, som nu er aftaget, og
Taarnet nedrevet og forandret, under Forgivende af
Droptfeldt. Vor lærde Marschal og Kammer-
herre von Bülow har, medens han laas som Ak-
demist ved Sorøe, taget Tegning af denne antiqve
og merkverdige Bygning, der formædelst sin Siel-
penhed i Skikkelse og Velde fortræffer at afstyktes, at
ikke hans Erindring skulde forgaas med Tiden.
(*) En Høden, omskudet Holm i Naen neden for Drøslø-
Understep, kaldes, den Dag i Dag, Toldboe: Holmen,
hvor Traditionerne sige, Toldstedet skal have staaet.

hvorfra de videre fortsatte Reisen med ad Skibsbroen til Sigersted Slot forbi Wangstrup ad den bekiendte Eusa, nu Suserup Aae, til Thystrup Søe, for at gaae ud ad Karrebekksminde til Østersøen. Som alt tydelig optages og sees af det over Sognene optagne og medfulgte Situationskarte, der viser, at Skibsfarten i de Tider har gaaet igiennem Siælland fra Nordjøen til Østersøen, da Navigation og Seilads ei havde naaet den Hvide, som nu.

Begge disse Sogne ligge for den meste Part i Ringsted Amt, undtagen Egerup i Sorø Amt. Og i Henseende til den verdslige Jurisdiction forterer under Herredsfogden i Ringsted Herred, men Nye Egerup under Sorø Herredsfoged; derimod i det Geistlige ligger det alt under Provstiet i Alsted Herred, som er combineret med Sognepræste-Embedet i Sorø, der ofte er lige saa lidet nyttigt for Herredet, som for Provsten selv, især om dertil bestilles et ungt Menneske, som ofte er lidet bekiendt med Præste-Embedet, og mindre med Provste-Embedet, hvorpaa hviler Ansvar, og udkræver Fremtiet, Suffisance og juridisk Kundskab.

4. §.

Om Stedets Frugtbarhed og den der fundne Mergel.

Sognenes Marker og Jorderene af god Bonitet, frugtbare og beblandede med det saa

falde de Mergel eller Jordmarv, der kan anvendes som Gødning, ved at sammenmange den med anden Jord, der altid belønner Arbejdet rigelig, som jeg i mine Marker, da jeg var udfikstet af Galleskabet og manglende Gødning til mig nye Jord, især i de nederste Kupalet, har vist Bønderne, ved at strø jævnt denne Mergel omkring paa sandige Aare eller de Jorder, som vare lange fra Gødning, og efter saadan Behandling har befundet Jorden at bære nok saa god Sæd af Byg og Havre, som efter anden ordentlig Gødning.

Denne Jord fortjener altsaa at anprives og erkendes, hvis Egenkab er en tør, huul og løs Leerart af adskillig Farve, saasom hvid, gul og blaavaag, deels blød, deels haard og steensagt eller i smaae Klumper. Og findes denne Mergel i alle Præstegaardens Marker, især paa Drans Ageren i Dverstedighed — paa Sigersked Mark paa Voldbrønds Agerne — paa Bringstrup Mark paa Helle og Korskilde Agerne — og af den blaa Mergel i Hulebel — ved Eliellered paa Kirkestie Agerne — Evenstrup Gaarden tier deane Rigdom i alle sine Marker. Egerup Bye, som er noget sandig, har mindst af den, hvis Jorden er skarp og løs; men Englerup Bye eier intet, som man har erfaret, da Hr. Petersen, som beboer

Mol,

Møllen der, har ladet Jorden udskifte og hyppelig indhegne, og tilligemed mig eftersøgt denne Skat, men ikke fundet noget Spor dertil, Derimod Ørsløv-Underskov, den næsten overalt med denne Skat bebyggede Bye, som og derfor anses for den bedste og vigtigste af alle Byer i Sognet, udmærker sig aarlig ved god Sæd, der kiendes paa deres Marker og sees ved deres Gaarde om Efteraaret af deres opreiste Kornpyramider eller Stakke.

Da Mergelen er saa stor en Rigdom, som den er, der desværre er skult for de fleste, sag er det heist nødvendigt og nyttigt, at kiende dens Værd, for at profitere af den, hvor man kan og den findes, som ikke er alle Stæder. Men dertil kræves, at bruge den med Forsigt og Forsigtighed; thi at belægge Agrene med Mergel, thi og læssevils, er en Feil og Slæd; Bedst; at enten pløie sin Jord først, og da bestøbe den dermed, eller og, førend man pløier den, at lase Mergelen hist og her, eller og blande den med den gamle Jord og nogen Giødning, som give hyppeligt Korn, da Jorden saa bedre opløses og skjønes. Om Mergelen ikke er smulret eller løs, men i Klumper, siger intet, naar den ei for thi glødes dermed; thi Jordens Fugtighed eller Regn opløser snart Mergelklumperne. Dugangen eller Behandlingen

lingen med denne høvvelige Mergel: Gledning giver ellers et bekiendt men betankeligt Ordsprog: at den gjør en riig Fader, men en fattig Søn; som er at forstaae, naar den opdynges paa Aagrene, at den mere udmeraler og udmagrer, end fedter og giøder, saa at Jorden mere taber end vinder.

For at kiende Mergelens Forstiel fra anden Eeerart, behøvet man kun at kaste den i Skedes vand eller Eddike, da den begynder at bruse, Raage og fermentere. Jo mere det skeer, des bedre Tegn til dens dilaterende eller udstrækkende, saavel som til dens absorberende eller indsfuende Kraft. I disse to Ting bestaaer dens egenlige Nytte for Landmanden. En maadelig Blanding gier den samme Virkning i Jorden, som Kreebøvine eller andre absorberende Ting i et Menneskes Legeme; den trækker nemlig Syrligheden til sig, eller indsuer Frugtbarhedens Forhindring saaledes i siid og sumplig Ager eller Eng. Dernæst udvider den Jordens mindste Dele til alle Sider, saa den alt for tette og seie Ager bliver skior og aaben, altsaa beqvem for Luftsens Indbringelse og de fine Rødders bedre Udstrækning.

Om denne Jordarts Fortrinlighed fortæller end mere at siges, at disse Sogners Mergel, som er meest af den hvide Slags, har den Egen-
skab

flab hos sig, at Bønderne kunne bruge den til at kalke og hvitte deres Huse med, som de kalde at soomme. Beklageligt, at disse Sogners Rigdom, som daglig trædes under Fødder, ikke mere erkiendes og anvendes, end skeer.

Formedelt disse mærgelantige Marker produceres her det fortreffeligste Vng og Havre, som har den Besskaffenhed, at om der saaes af den graae eller mørke Havre, omvender og forandrer Jorden den til den hvideste og lyste Havre.

Paa disse Egne kunde Kløveravl anbringes med megen Fordeel efter Jordens Bonitet, især da Udskifningen for største Delen er skeet. Men det som holder Bonden tilbage, er Hegnet til Grofret og Gierder, da her ikke paa to Mile nær er Skov eller Gierdsel at faae tilkiøbs. Og hvor ikke Kløveren kan fredes for Eviin og Faar, er det unyttigt at tugge Vind paa denne Vert, som dog udisputeerlig saa rigelig belønner sig.

Bringstrup Sogn er i Omkreds $1\frac{2}{3}$ Meil, indeholder 216 Tønder contribuabelt Hartkorn, og har 26 Decimanter.

5. §.

Om Sognets Byer,

som ere:

1. Bringstrup, bestaaende af 50 Tønder contribuabelt Hartkorn, har 7 Gaardmænd og 16 Huusmænd, og tilhører Mørup, hvis høie Her

Hersteb er Herr Kammerherre, Greve von Kuhlth, Envone i Sachsen. For ungefærlig 300 Aar siden har i Bringstrup været en stor grundmuret Gaard, Nordost for Byen, hvor endnu sees en usædvanlig stor Have med Elme og andre høie Træer, og paa hvis Loft endnu brændte Stene af gammeldags Façon oplysies. Paa denne Gaard skal en Selveier, Hentil Olaffen, have boet, som var en Indfæer og Katholik, der eiede da den hele Bye, som bestod af 11 Gaarde, men ved sin ufornuftige Dmang og flette Levemaade ruinerede baade sig og Byen, at han blev nødt til at gaae derfra. Byen blev da solgt til Kongen eller Kronen, som da eiede det meste Guds overalt i Landet, der kaldtes Ryttergods, hvorpaa visse Bønder underholdte sin Rytter og Hest, og hvortil endnu i Bringstrup er Spor, da tre Huse, som ere de ældste og fletteste, endnu ere til og have været Rytter-Baracker.

Efterat Ryttergodset nu Iqien blev solgt, fik de Adskillige denne Bye: Mørup, Conradsborg, Universitetet, Graabrødre eller Jomfrues Klosteret i Roeskilde, samt en Mand i Ringsted, Rosenhborg, hvilke alle have været Lodstakere i Bringstrup. Men Mørups tre Ældste Biere, Hr. Gehelmeraad H. Scheel, Hr. Gesheim Conferenceraad og Stiftsamtmand Greve von

von Knuth, og nu Hr. Kammerherre Greve von Knuth, hvilken sidste især har ved Magesffiste søgt at faae hele Byen underlaag Merup; hvorfor og bemeldte Bne takker deres nærværende Herskab for deres gode Forsætning, de har udskiftet deres Jorder og seet dem bedre inddeelte end før.

Uden for Bringsstrup ved Tostekier er en hyppelig Kilde, som aldrig kan sættes Vand i de tørreste Sommer, naar den renses og vedligeholdes.

Nordost for Byen ere tre store Jordhøje, alle omsatte med Stene ved Roden, hvilke bleve omgravede af mig, og der fundet en Stridsøkse af det Slags Fig. 17, en stor poleret Ring af Staal Fig. 6, og en stor Jern Nagle Fig. 20, som laae blandt endeel Urner, staaende paa hvid Sand. I den ene Jordhøj var en ordentlig Bevælt af Kampestene, hvortil saaes tydelig Indgang, og vidnede om en vigtig hedensk Begravelse.

2. Orsteb-Understov Bne har 12 Gaardmænd og 6 Huusmænd. Hele Byen staaer i Hartkorn for 96 Tdr., tilligger Ringkød Kloster, hvis Herskab er Hr. Cancellerkab Neerregaard. Denne Bne har sit Navn af det der i Naen Norden for Byen ved Holtehuset liggende merkelige Sted Blørseborg, som han sandsynlig

synlig været et Kastel, der sees af sin Situation af den paa Kartet befundne Figur; hvilken Fæstning med sine Batterier har formodentlig været, at holde det for 14 til 1500 Aar siden besleiledede Vand, som nu kaldes Ringsted og Sigersted Aae, fri for Søerovere. At dette Sted Bierlesborg med sine Bastioner har været vigtig og betydeligt for de Tider, sees ikke allene af den der endnu værende saa kaldet Toldbodsholm, som er omflødt, og hvorom der fortælles, at de fra Nordsøen giennem Siælland seilende Skibe ud ad Karrebeksmunde, en Søehavn til Østersøen, skulde fortolde deres Værelser, men endog der endnu sees tydelig Spor og Mærker til at have været en ordentlig anlagt Broe over dette Farvand, over hvilken Broe de have passeret fra de gamle Slotte Leire, Skiolddenesholm, Humleore, Haraldsted, Kong Sigers Slot, til Sorø Kloster, Antvorskov &c., hvorfor og en alfar Vei, kaldet den gamle Kongevei, sees opløst og anmerket paa Kartet at gaae igiennem disse Mærker.

Desse fra Oldtiden mærkelige Sted Bierlesborg har sin Oprindelse fra det Navn Siur, som Kong Siger i Sverrig skal have baaret, og da han nu kom til Danmark og befæstede sig der, da anlagt sin Fortification her paa dette Sted, som det beqvemteste for ham og hans
 Stat,

Stat, og altsaa kaldet det Giurlesboerq; som og ansees rimelig og troeværdig efter vor lærde Suhms Beretning i sin Historie fra Odin til Gorm, 3die Bind, Dag. 796 o. s. fr. Byen, som nu blev anlagt eller bygget ved denne Fæstning, er altsaa bleven kaldet efter denne: Giur, og hvor der var Skov, som her bevises at have været i sin første Begyndelse, saa tillagde de Gamle deres Stedet det Ord løv eller lev; hvorfra vi allerførst see denne Bye at have sit Navn Giurlev, men nu ved Tid og Fæltighed kaldes Orslev. Saa at denne Bye Orslev af sit Navn, Elde og det tet ved liggende gamle Kastel kan ansees ligesaa mærkværdig, som Sigersted.

At denne Bye har det Tillægsord: Under-skov, er formedelst en der værende liden Krætskov, som og at skulle det fra det andet tet derved liggende Orslev-Vester.

Østen for denne Bye sees i Naen mellem Naurshuset og Byen Egelstrup Andera til en der for lang Tid siden værende Vandmølle, som skal have tilhørt Ringsted Kloster, men er edes laagt og afbrændt i Krigens Tid. Endnu kan ofte paa dette Sted opstilles Træer og Planter, som beviser, at der har været Vandmølle, og Aarene der omkring kaldes endnu Mølle-Agrene.

I denne Vne Ørsløv er en vel opbyggt og vedligeholdt Skole, som skal besøges af Bringstrup og Torpe Byers Ungdom. Denne Skole er oprettet af Krigshospitalet i Kiøbenhavn, som sees af den sammesteds over Skoledøren i en smul Steen indfattet Paaskrift: Land:Etatens Krigshospitals Skole. Aar 1741.

Kingsted Kloster med underliggende Gods tilhørte paa den Tid Krigshospitalet i Kiøbenhavn. Hvilket Gods, formedelst sin da værende usle Tilstand, blev solgt, og faldt i den brave og velbekendte salig. Krigsraad Meer-gaards Haand, der ved sin gode Tænkemaade og Indsigt i Landvæsnet opbials saaledes Gaard og Gods, at det nu er i Landet af sit Slags et af de bedste Godser.

Norden for dette Ørsløv ved de saa kaldte Thors Agre, ikke langt fra Offerstedet, i en der mærkelig og stor hedensk Begravelse, saae jeg en Hultbed, østlig paa Hsien, som gav os Anledning at prøve, om ei Indgangen til denne Begravelse var der, som og lykkedes, da man, ved at saae en paa Enden opsat stor Steen afveltet, strax saae endeel Urner, nedsat i Orden i hvid Sand; ved en stor Urne laae en kunstig Jernkniv, see 1ste Plade Fig. 11, formodentlig brugt til Slagtofferne, og bevidner, at dette var en hedensk Præstebegravelse. I Urnerne, som

som falde strax i Stykker, sandres Innet uden
hvide og sorte Stene. See 1ste Plade, Fig.
30, 31, 32.

3. Egerup Bne, hvis Hartkorn er 50
Lønder, tilhørende Akademiet i Sorøe, har
6 Gaardmand og 3 Huusmand, og 4 Inders-
ter. Bnen har sit Navn af en fordum der
værende Ege Skov, som nu ganske er oprøds-
det, og hvoraf ikke sees mere Spor, end et
lidet Krat af Ege Duffose.

Til denne Bne ligger en stor Herlighed i
den saa kaldte Hiortholms Mose, som efter
al Sandsynlighed har været seilbar fra Kastelet
Giurlesborg til Sigersted Slot, hvor den
grændser til. Denne Mose er nu ganske til-
groet, og i tørre Aaringer Mares nod og over-
flødig Løv, hvormed ikke allene Bnen, men
hele Egnen kan forsynes. Alen nogen Beflek-
ning auvends paa denne Mose, at giennemskære
den, at Vandet kunde afløbe, blev Mosen nyt-
tigere; Løven bedre, og de angrændende
Bners Agre og Enge frugtbarere. Akademiets
velbetjendte brave Forvalter, Herr Kerberg;
har i Dette saavel som i alt andet vist sin Aars-
vaagenhed og Indsigt til Gudsrets Forbedring,
men ofte har maattet standse der, hvor han nød-
dig vilde.

1. Svenstrup, en liden Gaard, ufri i alt, tilhørende Skoldenesholm, stor 20 Tdr. Hartkorn, lige saa god i Væsen og Vardi, som mærkværdig af Navn og Velde. Denne Gaard har sit Navn af Kong Svend Estrifsen, som levede og regierede i det 11te Seculo, der ikke allene stiftede endeel Bispedømmer, men og endeel Kloster, deriblandt det i Ringsted for- dum værende Benedictiner-Kloster. Og som nu denne Konge ikke allene var disse Klosters Stifter, men og deres Forstander og Protector; og Ringsted Kloster var et af de vigtigste, største og ældste i Landet, saa siger Historien, at endskjønt denne Konge residerede i Koeskilde, opholdt han sig dog ofte paa dette Kloster; hvorfor det er troeligt, at denne Konge har udvalgt dette Sted Svenstrup til sin Fornøielse, da det ligger tet neden for Ringsted Kloster paa et fornøieligt Sted ved en der stridlobende Aae, og altsaa værdiget det at bære Navn efter sig.

At denne Kong Svend desuden har værdiget dette Sted sin Opmerksomhed og Værelse, kan med Rette gives Anledning til at troe af de der omkring liggende Jordhøie, som ere hedenske Begravelser, Offer- og Ting-Steder; thi en lang Rad Jordhøie, som i Tallet, derfor kaldet Sny Høiene, ligger især tet ved denne Gaard, til at udmærke og jire den, og er en
 Gien-

Gienstand for alle Forbireisendes Opmærksomhed.

For nogle Aar siden har jeg i disse mærkelige Jordhøie fundet mangfoldige hedenſke Familienbegravelſer, og deraf optaget endeel Urner, hvis Stilling, Orden, Flid og Noagſigtighed kunde ikke andet end oprække Beundring og Eſtertanke; thi nogle Urner ſtode forovis, andre radeviis, andre i en aflang Hiirkant, andre i en Runding. Noale af diſſe Urner vare ſtore, andre ſmaa; nogle meer, andre mindre koſtbare med Arbeide og Zirater uden paa. Noale vare ſamlede flere; andre færte, alt ligesom Familienne vorte og have været ſtore til. Indgangen til diſſe hedenſke Begravelſer troede jeg altid var oven for, ſom jeg havde ventet, men her opdagede jeg og, at Indgangen gierne var fra den øſtlige Side af Gravhøien, hvor der ſaas Spor til en Huulhed, ſom, ved at bortkaſte Jorden, gav tilkiende, at en opreist flad Steen lukkede for Aabningen eller Indgangen til ſlige Begravelſer, hvorigiennem Urnerne vare nedſatte, ligesom en af Familien døde til. Jeg fik herved Leilighed at ſee og opdage diſſe hedenſke Begravelſer i deres Dannelſe og Forfatning, ſom almindelig var en Bevelft, opſat af runde Kampeſtene oven fra, der ofte falde ind paa Urnerne, og ſønderbrød dem, naar man

vilde optage dem, da de vare meget store og næsten forraaduede fornødelst Tidens Længde og Jordens Fugtighed.

Enhver Urne fandt jeg bedækket med en flad Graassteen oven paa, eller med sit efter Urnen passende Dæksel, see Fla. 50. En Urne fik jeg i disse sju Høie med Besværlighed, og eier heel og holden, som er næsten en Alen høi og et godt Qvarteer breed i Glænsensnit; thi en Sieldenhed var det, at faae en Urne heel op, hvorpaa jeg ofte havde forsøgt, men aldrig lykkedes mig.

Disse Urners Høien var meest rund, dog og noale kantede og ristede. De indeholdte altid brændte Stykker Been og Aske af den Art, hvis Aske var fittig og suutig, ligesom Urnen almindelig var løs og blød, men blev ved Luften paa 2 à 3 Dage strax tør og haard.

Blandt disse Stykker brændte Been og Aske laae almindelig i hver Urne adskillige Ting af besunderlige Figurer, af Metal, Messing, Jern, Guld, Tombak, som Ringe Fla. 6, Egender Fig. 5 og 24, Lønger Fig. 34, Skole Fig. 22, Prene Fig. 18, Som Fig. 12, 26, Knappe 25, Jernstøkker med 10 Netninger Fla. 55, Stedsører Fig. 14, 15, 16, 17. Uden omkring Urnerne laae endeel af de af Flintesten konfigurerede Dofferknive, Fig. 19,

20, 21, samt et stort Menneſke-Ribbeen, hvis ene Ende var ſønderbrudt, dog over 3 Qvarteer langt, ſee Fig. 43; ſom jeg alt der optog m. m.

Paa ſamme Svenstrup Mark blev i den ſaa kaldet Hagelberg Høi her ved Evenstrup fundet en ſtor Guldring med to Knappe paa hver Ende, ſagt forsviis over hinanden, der formodentlig har været en Prydelse om dens Hals, hvis Begeme der var brandt og jorder. Denne Guldring blev indſendt til Bedkommende i Kiøbenhavn, og efter kongelig Ordre udbetalt med 60 Rdlr. af Hr. Amtsforvalter Paa i Ringſted.

Harde Historierne ikke berettet, at Kong Evend Eſtritsen var begravet i Roeskilde, kunde man troe at finde denne Konges Grav her, i Henſigt til det her af ham ſtiftede og foreſtaaede Ringſted Kloſter, ſom han ſaa ofte beſøgte; thi at det var en udmærket Perſon, ſom her var begravet, viſer iſær hans Urnes Koſtbarhed, ſaavelſom det Træ i Form af en Spand eller Fierding, ſamme Urne til Bevarelſe var nedſat i, naſten en Alen høi og en halv Alen breed. Samme Trækar var af Fyr; begges Ender kantet eller beſlaaet med omboiet Meſſing, og belagt omkring Siderne med fire forſkellige Meſſing Baand, og i Midten paa

dette Trækar var paahestet en net rund Messingring, og paa den anden Side derimod en aflang udgraveret smuk Messing Hank, til at løfte og ned sætte dette Trækar med sin Urne i sin Begravelse. See 1ste Plade, Fig. 13.

Sliq Trækar har man aldrig, saavidt jeg veed, i nogen Jordhøi før opdaget eller fundet Spor til, sents derfor og har sat Mange i Betændring. Her i Egenstrup Engbøve findes og et tet ved Aaen liggende Offersted, der skal være besøgt og ofret paa af de Søfarende og Seilende, naar de have passeret Kastelet Gjørleborg til Eigers Slot og Sted; hvilket, saavel som de her befundne Begravelser og Tingsteder, af deres Høide, Dannelse og Beliggenhed, samt Steenens Sammensætning deromkring, er seeværdigt, der alt udviser Flid, Konst og Orden, og har vist været vigtige for vore hedenske Fædre; der ikke kan andet end opvække Betændring og hellig Estertanke hos os, som nu leve og ere komne til høiere og værdigere Kundskab.

6. §.

Om Brtngstrup Kirke.

Kirken ligger paa en Høi eller Banke; thi det var de Gamles Byggemaade, paa høie Steder og Grunde at bygge deres Kirker, Klokkere og offentlige Steder — deels for at con-

sete

serveres desbedre fra Fugtighed og Forrådnelse — deels for des snarere at sees til Hæret og Prøvelse — deels for des tydeligere at høres ved deres Klokker og Ringning, som i hine Tider brugtes mere end nu til udvortes Opvækkelse og Eftertanke om Gudsdyrkelsen.

Almindelig byggede de Gamle deres Kirker saaledes, at Alteret stod i Øster, og Kirke- taarnet i Vester, for at vende sig mod Østen med Ansigtet, i Tanke, at denne Stilling ved deres Andagt og Tilbedelse var Gud behageligere efter Hedningenes Skik og Tænkemaade, som mod Solens Opgang altid paakaldte Gud.

Bringstrup Kirke taarn staar i Øster, som er en Sielendhed i Henseende til Kirkerens almindelige Bygemaade, under hvis Taarn er et smukt Sakristie eller Kapelle tet ved Alteret; hvilket var at søske, var samlet i lige Linie, at Stole der kunde indrettes, da Bringstrup Kirke endog ofte er for liden, naar Menigheden ved Heiridelighed er forsamlet.

At Bringstrup Kirke er en ældgammel katolsk Kirke, sees af dens Bygning, hvilket bekræftes ved den lige for Kirkedøren indvendige Abning i Muren, som nu er tilkult, hvor igiennem de gamle Katolske have haft og brugt deres Processioner.

Bringstrup Kirke er Universitetet tilhørende, som alternativement med Conradsborg Baronie, hvorunder Auner-Kirken i Sigersted forterer, bertil har Jus patronatus. En af Akademiets Professorer er altid dens Patron eller Procurator Templi, som for nærværende Tid er vor lærde Professor Abraham Kall. Et vist Canon svarer dens Patron til Universitetet af Tienden; det lidet Overflødende er Patronens eget. — Indvendig er Kirken ziret med en smuk Altartavle og Døbefont af antique Smag. Prædikestolen, saavel som et smukt Crucifix og et kostbart Alterklæde, hvilket sidste, bekostet og ffientet til Kirken af Frue Procancelerinde Janson, er Kirkens sande Prydelse. En aaben Begravelse med endel Liastene viser nogle Præsters Liig, som der ere begravne; thi ingen Hertegaarde eller Proprietairer tilligge Kirken.

Bed Kirkens sidste veludførte Reparation under da værende Procurator Templi, Hans Helærværdighed, Herr Procanceler Janson, lod jeg, saavidt mig var belienet, paa adskillige Steder i Kirken optegne og anfere adskillige Anecdoter, mærkværdige af deres Indhold og Ælde, — for over 200 Aar siden. For Exempel:

Pro-

1.

Procuratores Templi:

- Prof. J. M. Mühle 1706
 — E. Thom. Bartholin
 1713
 — Biskop Worm 1721
 — M. Woldike 1730
 — J. Fr. Neus 1738
 — P. K. Nuchter 1746
 — Biskop Hersleb 1750
 — P. Rosenstand 1753
 — J. D. Bang 1760
 — Biskop Ludv. Harboe
 1766
 — Morten Hübner 1770
 — Jørgen Hee 1778
 — Hect. F. Janson 1781
 — Abrah. Kall 1784.

2.

Episcopi post Reformationem:

- Ved. Palladius 1560
 Johan. Alberti 1569
 Paul Matthias 1590
 Ved. Winstrup 1614
 Jo. Paul Resen 1638
 Casp. Brodymann 1652
 Joh. Resen 1653
 P. Schavenius 1655
 Joh. Swaning 1668
 Joh. Wandalin 1675
 Joh. Baqaer 1693
 H. Borneman 1710
 Christen Worm 1737
 Peder Hersleb 1757
 Ludvig Harboe 1783
 Nic. Edinger Valle.

3.

Pastores Templi:

- Bartholin Peder Bruun, kaldet 1584 den 29
 Januarii, Provst i Alsted, døde 1605,
 gammel 52 Aar. Han nævnes i Hofmans
 Skrift om Tiende, Pag. 79.
 Jørgen Pedersen Lanning, sed i Sorøe 1577,
 hvor hans Fader, Hr. Peder, var Prast, blev
 kaldet

kaldet hertil 1605, Provst 1615, døde 1619
den 24 Aug.

Hemich Thjaesen, fød 1589, kaldet hertil
1619, giftede sig med sin Formands Enke,
med hvem han levede i 24 Aar, siden med
Bodil Hans Datter 1645, som overlevede
ham, og siden blev gift med hans Eftermand.
Han blev Provst 1653, døde 1663 den 6te
Maj, da han opbrændte ved en i Gyrstinge
Præstegaard just da opkommen Ildbrand,
tilligemed den der værende Præst, Jens Ve-
dersen, som han var kommen til, for at be-
riene med Alterens Sacramente.

Søren Vedersen, kom hertil 1674 den 9de A-
pril. Han har af ny opbyggt Præstegaarden.

Christian Glob, fød i Koestilde 1626, kom her-
til 1674, gift 1676 den 5te Maj med Eli-
sabeth Niels Datter Knop. Han er be-
graven den 30te Sept. 1689.

Bertel Clausen, kaldet hertil 1689, giftede
sig med sin Formands nylig nævnte Enke,
hvis tredie Mand blev Niels Thøgersen,
Forvalter ved Jægersbøra, og ligger nu med
alle tre Mand i Sigersted Kirke. Over
denne Niels Thøgersen og Hustru er indsat
i Sigersted Chor en smuk og kostbar Epita-
phium i en sort Sten med forgyldte Bog-
staver. Hr. Clausen døde 1709 den 14 Novbr.
Mag.

Mag. Efr. Rømer Naqaard, fød 1682, kom hertil 1710, efterat have lagt paa Borchens Collegio, og ellers ved adskillige trykte Arbejder at have gjort sig bekendt. Han var to gange gift, sidste gang med Dorthe Skjelderup, som derefter afskede sig med Hr. Commerceraad Christensen i Holbek 1739. Selv var han henved 20 Aar senneligaende, og havde blandt andre til Capellan Hr. Ole Lind, fra 1722 til 1732 den 2 Decbr., som da døde, (hvis Sou Christen Lind nu har været Skoleholder her i Sognet i Hroløv Underkøo 32 Aar, og fortjener for sin Vandel al Agtelse og Kierlighed). Derefter Hr. Ole Saxtorf, som var her 1734: hvis Navn lever endnu i 4 værdige efterladte Sønner, Hr. Rector og Justitsraad Saxtorph i Koeskilde, Hr. Saxtorph, øverste Capellan ved Nicolai Kirke, Hr. Boghandler Saxtorph paa Weisenhuset, og Hr. Professor Saxtorph), og døde 1737, og ligger begravet i Bringstrup Kirkegaard.

Otto West, fød 1691, blev Capellan 1718, kaldet til Sognepræst til Døllefælde og Muffe i Folland 1730, kaldet hertil 1736, begravet i Bringstrup Kirke 1755 d. 12 Febr.

Peder Dankel, Capellan 1753 og Sognepræst her 1754 den 6te December, fød 1721: i

Med

Wessinge-Præstegaard i Byen, blev meget
 skredelig, at han ei kunde gaae eller forrette
 sit Embede, hvorfor han resignerede 1768
 (og døde Næst Deresfæt) til mig, hans Suc-
 cessor,

Søner Mathias Byner, da værende Catechet
 til Frue Kirke i Kiøbenhavn, fød 1741,
 hvis Fader er Hr. Provst Peder Grove Byner
 i Blumfœ, gift første Gang med W. A.
 Heyman, og siden med F. E. Juul.

Vel veed jeg, at flere og værdigere histo-
 riske Opqaesler og Tildragelser kan andensteds
 forekomme, og førtiene mere at ansæres, end
 disse; men min ringe Hensigt hermed var, at
 da Kirkeprotocoller, Ministerialbøger, Manu-
 scripter, Sognet og Kirken vedkommende, ofte
 forkommes og ringeagtes, det dog kunde være
 underholdende, og tiene Efterslægten til Nytte
 og Fornøielse, slikt da ved saadanne offentlige
 Opkrifter bedre kunde conserveres og vedblives;
 hvilket var at ønske, maatte iagttages og beser-
 ges af hver Præst ved sin Kirke, det af Efters-
 slægten vilde blive erkiendt og remarqueret.

Ikke i Mands Minde har denne Kirke
 haft nogen Kirkeblot, som høibemeldte Hr.
 Procanceler Janson savnede, og derfor under
 Kirkens da værende Reparation befalede samme
 be-

befolket og udfat: hvorfor og mange Fattig-
ne velkomne og talke ham, da d. r. den noget aarlig
indsamles til de Fattiges Bedste af Menighedens
og andre.

Kirkegodset er en i Sigersted stor Bønde-
gaard paa 18 Tønder Hartkorn. Af de 16
Tdr. svares til Kirkens Patron 16 Tønder Bng
aarlig efter Kapitelstatten i Landgilde og Ho-
veriepenge. Af de evrige tilliggende 2 Tønder
Hartkorn svares til Stedets Præst 2 Tønder Bng
aarlig efter Kapitelstatten, for at holde Brød
og Viin til Menigheden. Disse 2 Tønder
Hartkorn har tilforn tillagt en i Sigersted Bne
saa kaldet Emedegaard, som nu er nedbrude
og gjort til Huse, hvoraf Kirkebonden nyder
Huusleien, og driver Jorden under Gaardens.

Med Sigersted Bnes Udskifning forsømte
jeg ikke at paatale og paavise forbeholdte 2
Tønder Hartkorn, som var Bringstrup Kirkes
jord, der og skal findes antegnet paa Opmaa-
lings-Kartet, hvor meget, og hvor denne Jord
saae i Fællesskabet, paa det at Kirken ikke skul-
de tabe eller fragaae denne Jord, som nu er
incorporeret under Gaardens Hartkorn, og paa
en smuk og betelig Plan samler og udskifter,
Gaarden til sand Fordeel og Hensigt.

I Bringstrup Bne sees kiendelig Spor,
Nordost for Kirken, hvor en Kirkegade har
saaet,

Raaet, hvori for 100 Aar siden og derover Kir-
kens Tiende blev indlagt og udrørket, Kirken
til Bedste.

7. §.

Om Præstegaarden.

; Som er en vel indrettet og bebnaet Gaard,
; stor i Hartkorn 4 Tønder 5 Skiepper 2 Fier-
; dinakar og 1 Album. Med Bekostning og
; Besværlighed har jeg udfikstet den af Fælles-
; skabet, til Kaldets sande Fordeel i Henseende til
; Herdens Bonitet og Qvantitet, heel beqvem og
; bekvem og bekvem og bekvem og bekvem og
; beholder 55 Tønder Land, Ager og Eng.

: Det staaer i Guds Haand, hvor længe jeg
; skal have Fordeel og Fornøielse heraf, og det
; vnderer af mine Successors Indsigter og Tan-
; kemaade, om denne min Bestræbelse, Bekost-
; ning og Besværlighed herved skal blive erkiendt.
; Dette er vist, at Udfikning af Fællesskabet har
; Bekostning og Besværlighed i Følge med sig,
; mere end det ofte paastienes.

Til Bringstrup Præstekald ligger ingen
; Mensalgaard, ingen Aunergaard, ingen Huse,
; undtagen et, som af Grunden er opreist i min
; Tid: ingen Udviisning. Da jeg kom til Kals-
; det, fik jeg de første 6 à 8 Aar af Universitet-
; tets Skole 3 Skoles Brænde hvert andet Aar,
; men

men det blev siden tilbageholdt under Foretagende, at Academiets Skole hi kunde raade at give sig Udviisning. — Jeg taler desmere de andre gode Proprietairer, som have Gode i mine Sogne, der aarlig vise deres Godhed imod mig i dette Stykke, der vist er vigtig her paa Heden.

Eit Bringsstrup ligger en Eng paa Brangstrup Mark neden for Sigersted, (hvis Situation sees paa Kartet), hvor kan gøres 3 à 4 gode Læs Høe. Da denne Hegeiering er i et andet Sogn, i et andet Herred, og i et andet Amt, saa er det mærkeligt, at samme tilligger Præsten i Brangstrup.

Anledningen hertil maac man troe har været: Eenen at i Sigersted har været en Men-
 falgaard, der efket af Sandsynlighed har været den det op til Elkersted Kirke liggende Gaard, som nu den gamle ærlige Bøndermand Hans Ipsen beboer, og hvis Gaard derfor var mindre i Matrikul for Udskiftningen fremfor de andre Merup Bønders; og ikke heller havde med dem Græsningsspart i densaa fulde Blemad med de andre Bønder; at denne Græsningsspart har Præsten reserveret sig, da bemeldte Gaard frakom Præstegaarden, kan være rørligt. Eller og, da man veed i de catholske Tider, der ofte blev testamenteret og bortgivet adskillige
 E
 saa:

saavel af Penge som Jorder, for at holde Siælmesse over de Afdøde, at de ikke skulde være for længe i Skiærsild, — en saadan Carhoplik har da maaskee bortgivet dette Gynkle Eng i denne Anledning til Præsten i Bringstrup, som saaledes er vedblevet.

Bringstrup Bne er $8\frac{1}{2}$ Miil fra Kiøbenhavn, dens nærmeste Kiøbstad er Ringsted.

Anden Afdeling.

Sigersted Sogns geographisk-historiske Beskrivelse.

I. §.

Sigersted Byes Navn og Alder.

Sigersted er nu Annex til Bringstrup, men for 800 Aar siden var det et Hovedsogn, hvis Annex da var Brangstrup, som Pontoppidan i sit Theatr. danic. berører.

Fienneslev, som nu er Annex til Alsted, blev derefter Annex til Bringstrup, hvorimellem Sogneveien er endnu kiendelig at have gaaet forbi Egerup over Hjortholms Mose, hvilket ved gamle Mænds Traditioner stadfæstes.

Sigersted er een af vore ældste og mærkeligste Byer i Siælland, liggende paa en smuk og høi Situation, hvorfra man sees 3 à 4 Miile, saavel

vel over Schioldenesholms Skove ud ad Roeskilde, som over Sorø Egn ad Slagelse.

Man veed, Byen har sit Navn af Kong Siger, som efterat have overvundet Kong Harald Hyldebrand, bestemte der at boe og befæste sig med sin Familie, ligesom og der blev besøgt af mange vigtige Krigshelte og Kongeslægter, og det paa en Tid, da Skov, Krat, Dyr og Udøklener herskede paa denne Plads, i det andet og tredie hundrede Aar efter Christi Fødsel; saa vi med Rette have Aarsag at hære og kiende Kong Siger, der først her paa denne øde og ubeboede Sted og Egn opstaa sin Telt og Boespæl for sig og Sine, som siden er vedblevet at beboes og befolkes, da saa mange Steder, hvor de største Helte og Konger have rejsset, ere ødelagte, og deres Sted kiender dem ikke mere.

2. §.

Om Sigersteds locale Seeværdigheder.

Sigersted Bye taler om sin Velde og Mærkværdighed for sig selv, naar jeg anfører og erindrer de deromkring værende locale Seeværdigheder.

1. Rangfoldige ubinærkede Jordhøie, af Offersteder, Begravelser, og Tingsteder, hvoraf nogle ere meget høie, andre mindre, nogle omsatte ved Randen med een, andre med

10, andre med tre Rader store og udsøgte Kampeflene, som Bønderne nu udgrave og bruge til Steengierder og Landeveie, hvorefter de siden sløise disse Hæderssteder paa vore Marker, for derpaa at pleie og saae; hvilket og har givet mig Anledning til at skrive herom, og see forfattet et Situationskorte over Egnen, at ikke et Sted, saa vigtigt af Velde og fine første Beboere, skulde foraaae med Tiden og forglemmes.

2. Signe Lilles Buur eller Borg :
Princessse Signes, Kong Sigers Datters, Resi-
dence, sydvest for Sigersted, ned ad Brang-
strup, 260 Alen lang og 26 Alen bred — hvor
Kudera sees i Grunden til en mærkelig og vigtig
Bygning, om hvis Navnkundighed Historien
taler, og derfor har været besøgt og seet af man-
ge udenlands Fremmede. See 2den Plads
Fig. 37.

3. Signes Brønd tet neden for Slottet,
bekiendt deraf, at Princesssen skal have kastet
sine Præiosa deri, da hun, af Trostfab til sin
forlovede Prinds Habor, satte Ild paa sin Resi-
dence efter Afiale, for at døe med ham.

Et Sted, som nu seer ud som et dybt
Bundhul, som jeg har eftertænkt at oplaste;
men, formedelst dens Dybde og tilgrændsende
Mose vilde koste mig meget, har maattet lade
det heroe.

I Henføendé til denne Tradition har man det Ordsprog: at Sigersted ciet mere Guld og Sølv, end de veed selv, om de vilde grave efter det.

4. Signes Spadsretour, en Lund ned ad Alsted, hvor Habor adskillige Gange mødte og talde med Prinsessen.

5. Signes Hull paa Ven ved Brangstrup, saa kaldet, fordi hun, paa Jagt med sin Fader og Habor, faldt der i Naen med sin Hest, og hvor Habor vovede sig i Fare, for at redde hende.

6. Terne-Hullet : det Sted, hvor hertogsdes Kammerpige, som i de Tider blev kaldet Terne, blev druknet og nedsænkt i af Habor's Slægt, fordi hun hos Kong Siger røbede Habor, der hemmelig besøgte Signe, som Skiofsmæ, paa sit Buur eller Slot.

7. Valdbrønds-Agrene : Valpladsen, hvor blodige Feltslage ere holdte i Kong Sigers Tid, hvor endnu er en Brønd eller et Vandhul, hvorefter Stedet saa kaldes. Fra disse Agre har jeg faaet to runde Steenkugler med Hull igiennem, som en Bonde oppløiede; hvilke har efter de Tiders Stridsmaade været brugt til, ved en anbudnen Strikke at kaste paa Fienden og drage tilbage, naar man vilde, og der-

ved formere sin Fiende nye Slag, ligesom man vilde. See Fig. 27, 28.

8. Skibbroerne, hvor Skibene fordum lagde til, som seilede til Sigers Elor; den ene Østen, den anden Vesten derved. Den første sees endnu Spor til ved Nybroe, den anden findes ved Alsted Mølle i Naen ved Habor's Høi.

9. Øvre = Kilden ∴ Offer = Kilden (*) sønden for Sigersted, tet ved et Offersted.

10. Galle Høi, hvor en Gallie var opreist, at Vrinds Habor skulde hænges i, hvoraf Bielken er siden sunden i Jorden. Nogle kalde denne Høi Knollehøi, andre Kalvehøi, andre Gallehøi; hvilket sidste er det rætligste.

11. Elmer Høi ∴ Alger Høi, hvor Vrinds Alger, Kong Sigers Sø, ligger begravet.

12. Hage Høi ∴ Habor's Høi, en meget stor og udmærket Høi af sin Dannelsse, Høide, Omfang og Prydelse, med tre Rader Stene ved

(*) Saaledes kaldet, fordi man veed, at Hedningene ikke allene ved deres Templer og Offersteder ofrede og søvede deres Gudsdyrkelse under aaben Himmel, men ogsaa ved Kilder, hvori de, Afguden til Velbeshaag, ofte kastede et Menneske, og naar det sank, troede de, at Guden var fornøiet med deres Offer og at deres Ønske blev opfyldt. Deels vare og Kilder ikke langt fra deres Offersteder, paa det Menneskene, som vare bestaante med Offerblod, kunde der afroses og renses lægen. See Salmis hedske Gudelære, pag. 320.

ved Roden omsat, hvor Habor og Signe ligge begravne. I denne Høi have adskillige gravet, i Tanke, at finde noget Kostbart. Man fortæller, at en Bonde i Hienneslev for endeel Aar der fandt en stor KobberKiedel. (*)

13. Stang-Høi, saa kaldet, fordi Prinds Habor's Kammerciener, naar hans Herre skulde hænges, derfra skulde give Signal ved et paa en Stang ophængt Flag til Stanes Buur, da Habor, ved at ophidse sin Kappe i Gallien, derved vilde prøve, om Signe, efter Afsat med ham, vilde være ham tro; som hun og viiste, i det hun, efter given Signal fra Stang-høi, strax opbrændte sig og sin Residence, for at døe med ham.

14. Herre-Høvden, ned ad Brangstrup, hvor der blev holdt Herredag og adskilligt afhandlet til Statens Bedste, især om Mynten. (**)

15. Biermerø-Høien : Biermings-Høien, et Lingsted, saa kaldet, fordi Bier-

E 4

nin-

(*) Ved Afgudsofferingerne blev Blodet af Drennister og Kreature, som bleve slagtede, øst i en Kiedel, med hvilket Blod Menneskene, som gjorde Offer til Afguden, bleve bestraukede. Som man nu og ofte ofrede paa visse Personers Begravelsested, er formoderulig denne Offerkiedel her nedsat, og siden ved Afgudsofferingernes Ophævelse funden og opdaget. See herom vdr lærde Sahms Gudelære, pag. 328.

(**) See Arild Hvitfeldts Krønike, Tom. 1, pag. 510.

ninger, som giældte Livet, der bleve paa-
dømte.

16. Kong Sigers Gravsted, tet uden
for Byen, Vesten for Sigersted, hvorover
laae en meget stor og udmærket flad Steen, 4
Alen lang, 3 Alen breed, og næsten 1 Alen tyk.
Denne Steen kostede mig megen Umage at faae
afveltet, som ikke havde Meet, hvis ei hele
Byen havde kommet mig til Hielp, som for en
Deel vare nysgerrige for at see, hvad jeg der
søgte, troende, jeg vist fandt en stor Skat,
som jeg gravede efter. Stenen var begroet med
Mos, og laae med endeel Jord paa sig; men
da den blev affkruppet og afvasket, viiste den
Traditionens Rigtighed, at derunder laae Kong
Siger begravet, da man i Rune Bogstaver
fandt denne Gravskrift:

RUNR
UFUER SIGUR KUNU
RISTI AF
ALGER DEKN.

En Deel af disse Rune Bogstaver vare endesl
ulæselige, da Mossen ligesom havde indædt sig
i Charactererne, som gjorde dem utydlig; deels
havde og Bønderne ofte sat deres Plovsøi paa
denne Steen, hvorved den var meget ridset og
afflødt hilt og her. Imidlertid fandt jeg Wei-
led.

ledning til denne Gravskrift af ovennævnte Indhold.

Stenen holde jeg Haand over længe, og bad den Mand, hvis Grund den laae paa, som var Universitets Bondens, at den ikke maatte forkommes eller sønderlaaes, at den i Tiden stedse kunde være et Mindesmærke om denne Kong Sigers Opholds- og Begravelsessted; men med Smerte finder jeg nu, at denne ældgamle Steen er borte, og at den skal, som man siger, være solat til Steenbugnerne, som til den nye Landevei have deraf faaet mange herlige Afvisere og andre firkantede Stene.

I bemeldte Kong Sigers Grav fandt man hans Urne, af Jason see Fig. 54, som ikke var mueligt at faae heel op, da den af Ælde og Fugtighed smuldrede ganske bort. I Urnen laae tydelig hans Aske og brændte Been, sammenblandet med nogle rundagtige Glasstykker, som og af samme Slags blev funden i hans Dronnings, see Fig. 30, 31, 32. Uden for Urnen laae en gammel Spøse, see 2den Plade Fig. 42; en Malm Klinge af en Dolk eller Kaarde, see Fig. 44; en sølvforanlde riflet Knap til et Spyd eller en Kaarde, see Fig. 40; en Stridsøse, see Fig. 14; en stor aflang Ring enten af Guld eller fin Tombak, brugt formodentlig til at knæppe eller sammen-

holde Kongens Stridskæppe med; dens Enden vare afbrækkede. See Fig. 41.

17. En liden Jordforhøining, ikke langt fra Kong Sigers Grav, opdagede ved Esfers fagning en meget stor Hesteskoe, hvis Klinger, Eyn og Størrelse er usædvanlig, see Fig. 45. Dernæst fandt jeg nogle store Been og Tænder, som efter al Sandsynlighed vare af en Hestes Legeme, og altsaa Kong Sigers Hest; da Historierne berette, at Heltens Hest blev begravet med sin Helt, især naar han faldt i Striden; thi skulde det være Menneskebeen eller Tænder, som nærre troes, formodest den derved liggende Hesteskoe, da maa Kong Siger have været af en uhyre Størrelse, og en paa de Tider vigtig Kæmpe, som og nogle Historiekrivere give Anledning til at troe, at saadanne Mennesker af Størrelse skal have været til; hvilke Folk af udmærket Størrelse Almuen udvalgte til deres Anførere, Herre og Hoved.

18. Mangfoldige mærkværdige Ting beretter Bønden Tid efter anden at have fundet der omkring Sigersted; men som de ikke have kiendt deres Værd af sin Ælde og Kosbarhed, og ingen andre næret paa slige Opdagelser og Siendeheder; saa ere de deels bortkastede, deels opsmedede og anvendte til andet Brug; Imidlertid smerttet det mig at høre; den har fundet

fundet Noget, som saae ud som en Ensestage, den opdagede en Jernlampe, (*) den opgravet et Messing Bækken, hvorpaa var at see et Dros Billede (**), den oppleiet et Jernspyd, o. s. f.

Udførlige andre Anecdoter om Sigersteds ældgamle Forfæring, kunde vel anføres enouu; som jeg forbeholder mig at nærne og henvise til paa Korrekt, naar jeg fortæller under Et, alt det Historiske om Kong Siger, hans Familie, deres Tildragelser, Opholdssted, Liv og Død, der jeg meener at være den gunstige Læser mest underholdende, og derfor skal findes her bag i Bogen samlet.

3. §.

(*) At Hedningene have bragt Lamper i deres Begravelser, statuerer man, og lægger til, at en kunstig tilfævet uudsuffelia Olie stedse brændte i den, og at den altid gav Etin fra sig, indtil man aabnede Graven, da den ved Luften blev slukket. Dette veed man, at i Apostel-Kirken var det brueligt, i de Helliges Grave at antænde Lamper. Anledningen skal især dertil have været: at de første Christne i de hedenske Tider under deres Forsørelser skal der have samlet sig, for at forrette deres Guddyrkelse. Derfra meener man og, at vore Kirkelys have deres Oprindelse.

(**) Formodentlig deres Afudsbillede derpaa afteagnet, da man veed, Hedningene tilbade og ofrede til Orer, hvis Gud de kaldte Tyr, og skulde ved dens Størke afbilde Krigens Gud. See herom Enhme Gudelære.

3. §.

Om Sigersted Sogns Byer,
som ere:

Sigersted, Schellerød, og Englerup:

Sigersted Bye bestaaer af 23 Gaarde, hvoraf de 17 tilhøre Mørup — de 4 Gaarde tilhøre Ringsted Kloster, hvilke allerførst vare Selviere, bleve saa underlagte Giesegaard, og nu derpaa Ringsted Kloster. Een Gaard er Universitetets, som er Bringstrup Kirke-Bonde, hvorom tilforn er meldet. Een er Herredsfogden tillagt pro Officio, hvis Beskaffenhed og gode Bedrift fortjener at anmærkes, og er at tilskrive dens brave Beboer, Christen Jacobsen, som er et Exempel for Bondestanden. De 17 Mørup tilhørende Gaarde have tilforn været Rytter- eller Kongens Bønder, hvoraf 3 skulde udrede og underholde en Rytter og Hest. Degneboligen ligger i Sigersted, som hidrører fra denne Tid; deels da Sigersted var et Hovedsoqn, deels da Degnene vare Skoleholdere, og iugen Skoleholdere endnu separat eksisteerte, altsaa Degnen maatte nødvendig boe i den største Bye i Sognet. Til Sigersted Degne-Embedet ligger Skolehold, og for begge Embeders Bestridelse er under eet samlet 8 à 9 Tønder Land. Dog skal de 4 Tønder Land Skole-

Skolejord være fiendelig afdeelte fra Degnejorden; thi min forrige Degn, en brav og vel fortient Mand, Henrik Smith Aarhus, saae, at hans vigtigste Embede var at holde Skole, hvilket han beklagede qva Degn, han formødelst sin Skrobelighed paa sine sidste Dage ikke kunde, som han gierne vilde, hvorfor han og holdt en Person at forestaae Skolen, og derfor gav ham Skolens Indkomster, i alt med Hensigt og Forsomning, at det til Ungdommens bedre Oplysning efter Menighedens Ønske saaledes skulde forblive efter hans Død. Denne Skole og Degnejord er ikke Degn eller Skoleholder beqvemt henlagt, da den ligger ved yderste Markeskiel. Imidlertid ved jeg, velbemeldte forrige Degn, afg. Aarhus, ikke forsøgte ved Udskiftningen i Eigersted at paatale denne Jords lange Fralliggenhed; men Skiebuen var ham imod.

Eigersted Byes Hartorn er:

af Mørup Gods 126 Tønder.

Ringsted Kloster 28 —

Universitetet 18 —

Herredefogden 11 —

I alt 183 Tønder.

Om Schiellerød Bye.

Schiellerød, eller rettere Skelverød, har sit Navn af Skelver, een af Kong Hålfdans Søn-

Sønner, som var en norsk Hær i Konge eller Anfører for omsvømmende Eerøvere. Han reiste ned med Kong Eiger, som overvandt Kong Harald Hyldebrand i Sialland, og har først flaaet sit Boepæl tet ved den der løbende Eigersted Aae, paa dette Sted Skellerød ikke langt fra Eigersted, hvor Kong Eiger nedsatte og etablerede sig; og som det var da luttet Skov, øde og ubeboet, og man pleier at tillægge de Steder Rød eller Lev, hvor der har været Skov, saa fik nu denne smukke og høie Plantet ved Kong Eigers Slot Navn af Skelverød, som det heder den Dag i Dag er, og vidner altsaa om Kong Eigers vigtige Følge til Danmark (*), og meget forædler dette nu ringe Sted, der af Bønder beboes; visende hvorledes mange danske og norske Helte have været Aarsag til vore Byers og Stæders Navne, Stiftelse og Anlæg.

Denne Kong Skelver forlod siden Danmark og sin Ven, Kong Eiger, og søgte sit Kongerige i Norge, som neppe var større end et af de største Eriker i Norge, da der paa den Tid vare 3 à 4 Konger i Norge.

Skelverød Bye blev nu i Følge heraf en Boepæl for andre, formodentlig for Kong Eigers Hofflag, som efter hans Død blev adspaltet,

(*) See Snorro i Ynglinga-Saga, Cap. 24, S. 17.

tet, hvorover det blev dyrket og beboet af samme Besiddet, og derefter udvidet i sin Omfang til Ugerland, ved at rydde og optage Skoven til Jorddyrking.

Først under de Catholiske Bisper erfarer man, denne By bestod af 4 Gaarde eller Høstter 3: Familier, som skattede til Bispen som deres Herskab (*), formodentlig har det været Bispen eller Prioren til Ringsted Benedictiner Kloster, hvilken igjen skal have overlade denne By til Kronen, da Bispens Herligheder og Eiendomme bleve indskrænkede.

Eiden efter skal en Jøde, navnlig Mads Jørgensen, have købt og eiet denne By alene, som byggede en stor Gaard med to Porte paa i Skelverød sydvest; hvilken Gaard han selv beboede, hvoraf den ene Port kaldtes Høstsegaard, den anden Fægaard. Men efter Mads Jørgensens Død blev denne store Gaard gjort til to Gaarde, hvorved Skelverød By fik 6 Gaarde, som den nu har. En simpel Mand, Thue, har købt denne Gaard og By derefter. Siden blev den underlagt og solgt til Giesegaard;

(*) See herom Helvæderi Calendariographie, som opregner de mangfoldige Stæder og Herregaarde, som tillaae Bispen i Sjælland for Reformationen og Couveratniteten, hvoriblands og navnlig Skelverød ved Ringsted.

gaard; siden efter igien kjobt af Hr. Rangfeldt til Ringsted Kloster, hvorunder den nu sorterer.

For 20 Aar siden var det den usleste Bye i mine Sogne. Hr. Cancellieraad Neergaard, som Herskab, segte at forbedre denne Bye, som alt sit Guds, hvor han fandt Mangel. Meget anvendte han og hans sal. Fader paa denne Byes Opkomst, men næsten alt forgiøves. Endelig besluttede høibenaævnte Hr. Cancellieraaden, at besætte denne Bye med nye Beboere, og ikke lade den forrige Folkeslægt beboe denne Bye. Det lykkedes ham, at han ikke alene nu har samlet velhavende, men stikkelige og sædellige Bønder, som fortjene al Agtelse og Kierlighed.

En Nøse, kaldet Langemose, viser et mærkværdigt Offersted, hvor en Sten ligger, som fortjener at sees af sin Størrelse: 6 Alen lang, 1 Alen bred, og $\frac{1}{2}$ Alen tyk, og høres af sin besynderlige fine Klang, naar den slaes paa.

Dette Offersted er omringet med endel store Stene, siensynlig satte med Konst, Flid og Orden — og ligger tæt ved Byens saa kaldede Thors Ager, hvor Stedets første Beboere have havt og forrettet deres Gudodnyttelse.

Skiverød Bye er i Hartkorn 44 Lønder.

Om

Om Engelstrup Bye.

Engelstrup har sit Navn af Angul, en hedensk Præst, som der skal have boet efter Samles Fortælling; hvilket sandsynligt rimet sig ikke allene af Stedet, som næsten er omringet med Offer- og Begravelses-Heie, hvor Præsten formodentlig har boet tet ved, fornedelst sine Forretningers desbedre og hastigere Udvølse; men endog af hans eget Begravelsessted, som efter Fortælling skal have været tet uden for denne Bye i en Høi, som og i min Tid er omgravet, og der fundet 4 forskjellige tet artige Offerknive, see Fig. 10, 11, 19, 20, tilligemed et langt spidsbuget firkantet Steenshjul, see Fig. 9, der formodentlig har været brugt ved Oftringerne, i Form som en Gaffel eller Hieslemiddel til at behandle eller adskille Offerkreaturens Indvolde, som efter de Tidens Tænkesmaade vare Folket hellige, og derfor ikke med blotte Hænder maatte berøres af Præsten, naar han skulde spaae eller forudsige Et og Andet. Hvilket alt viser en udmærket geistlig Person her har været begravet i de hedenske Tider, der alt gjør Fortællingen troeværdig, at det har været en hedensk Præst ved Navn Angul, hvorfra Byen allerførst har sit Navn Angulstrup. Som nu disse omkring Eigersted værende Byer og Steder for meste Delen have deres Oprin-

D

delse

delse og Navn fra Kong Siger og hans Hofstat, som her først nedsatte sig, saa er det og at formode, denne hedenske Præst Angul har været Kong Sigers Hofpræst eller Hofaad (*), som Præsterne fordem kaldtes, og hans Princesse Signe gjorde Bøste til for Gudinden Frigga, at hun ikke vilde gifte sig med andre end den Helt, som kunde overvinde een af hendes mægtige Brødre, Alf eller Ugar.

I denne hedenske Præste-Begravelse fandt jeg, foruden forbeholdte Offerkive, en gammel Guldpøuge med en Stjerne paa den ene Side, og et Ansigt med Hielm paa den anden Side, see Fig. 47. 48.

En anden Bye Engelstoft, o: Engilstorp eller Engelsbye, ligger ikke langt fra Englerup, som og menes at have sit Navn fra denne hedenske Præst Angul, og viser hans Tilværelse og Bigtighed.

Denne Bye Angulrup bestaaer af 4 Bøndergaardte, hvoriblandte er en nyverlig Vandmølle, opbygget og istandsat af forrige Møller, en

(*) Gøder kaldtes de første Præster. Hoffet bemærkede Tempel, altsaa Tempelpræster. Præstinder havde og deres Forretning ved den hedenske Gudstjeneste, som at forrette Offeret, smørre og tørre Gudernes Billeder ic.; disse kaldtes og Hofsybler. Princesser og andre Damer paatog sig dette. See Suhms hedenske Gudelære, pag. 350.

en gudfrygtig og brav Mand, Er. Lars Evidsen. Dette Sted er nu end mere udvidet og forbedret af den nu værende Beboer, Hr. Forvalter Petersen, som har været Aarsag til Byens Udskifning og Jordernes bedre Indretning.

I velbetændte Hr. Petersens velindhegnede Markter ligger en meget stor Forheining; grændsende til Skelverød Mark, kaldet Kirstens Bierg, hvorom høves denne dumme Tradition, som tillades mig at anføre af sin Overtroe: At en Mand i Englerup skal der have boet, og 3 Gange været gift, hvis mellemste Kone bred Kirsten. Disse 3 Koner bleve ham successtve berøvede af en der i Høien eller Bierget boende Trolld, som hved Skuld. Men da Manden en gang hændelsvis reisete fra Ringsted til sit Hjem, og saae, ved at drage forbi dette Sted, endeel Bierafolk eller Trolde at dandse og glæde sig omkring Bierget, hvoriblandte han blev vaet sine 3 Koner, som han kiendte — han holdt, og raabte ifær ad den mellemste Kone, Kirsten! — Trollden spurgte, hvad han vilde? og da han beklagede sig ifær for Kirsten, hans mellemste Kone, som havde været ham den kjerreste, bad han at faae hende tilbage. Trollden lovede ham Aotlangende, med de Bilkant: i at han altid skulde omgaaes hende

vel, og aldrig skynde paa hende i Noget; thi ellers mistede han hende igien. Imidlertid hændte det sig, at hun engang skulde hente noget paa Loftet, hvorhos han beder hende at skynde sig, men derpaa i det samme forsvandt og blev borte; hvorover og dette Bierg skal kaldes Kirstens Bierg. Rimeligere er det, dette Bierg først er kaldet Krigeres Bierg, hvor formodentlig efter al Sandsynlighed endeel Helte ere begravede. Eller og Christnes Bierg, hvor de første Christne have haft en slags Forsamling, og der øvet deres Gudsdyrkelse, til de fik Kirke og Frihed hertil. Kort: Kirstens Bierg er meget stort i Omfang, seerwærdigt, og fornøielig at opstige paa, formedelt sin derfra smukke Prospect til omliggende Steder.

Angulrup Bne ligger under Baroniet Konradsborg, og bestaaer af Hartkorn 28 Tønder.

4. S.

Om Sigersted Kirke.

Den er en Korskirke, rummelig i sit Begreb, ordentlig i sin Bygning, og prydet paa Væggene med smukke Malerier om Christi Lidelse; hvilket Malerie er mærkwærdigt, da det er næsten 300 Aar siden det blev opmalet NB. med Vandfarve, hvilket staaer nederst i Kirken at
vare

være skeet, og viser altsaa Farvens Durabilitet fra de Tider fremfor vore.

Øverst ved Alteret staaer den Helgen Sanct Jørgen aftegnet, knalende for et Høgalter. — Denne Helgen skal især af Søfarende være dyrket og helliget, og derfor meest findes i Søkirker, som ligge tæt ved Havet eller sees derfra. Hvilket giver Anledning til at troe: Sigersted Kirke har været anseet for en Søkirke, og altsaa vigtig for Søfarende; da deres Helgen der er opsat. Dette veed man: den forbi Sigersted løbende Aae har været seilbar, men vist for 1000 Aar siden. Om Kirken skal være saa gammel, vides ikke. Men vist er den af de ældste, der sees af dens Bygning og Sted.

Kirkens forrige Patron var Hans Excellens Herr Geheimeraad Baron E. D. von Knuth, som jeg skulder al Hølagtelse og Hengivenhed for sin mod mig hidtil vliste Bevaagenhed og Patrocinium, som Præst her ved Stedet. Kirkens gode Bedligneholdelse gier ham Ære, og de dertil skienkede smukke Ornamente bevare hans gode Erindring.

Hr. Kammerjunker, Baron Adam von Knuth, en Son af høibenævnte brave Hertze, er nu Kirkens Patron.

Tredie Afdeling.

Bringsrup og Sigersted Sogners politiske Beskrivelse.

1. §.

Om Kirkeøfenet.

Kirketienestene ere her i Sognene værel-
vise, som megen holdes over, da Menighedens
ne saa veed hvad Tieneste hver Søndag paa hvert
Sted er, enten først eller sidst, og naar den
begyndes, som er til Herstieneste præcise om
Sommeren Kl. 7½, og om Vinteren Kl. 9. —
Tienesterne begyndes med Sang og Messe, es-
serksom anordnet er, dog med den Forskiel: at
naar det hver anden Søndag prækes over Af-
senssangs- Litteratur, synges Aftensangsalmene,
og naar det prækes over Hjemmesse- Lysten, da dens
Salmer; thi den anstaaende og længe forventende
Forandring havde vi oplevet, at vor gode Biskop
Walle, til Bibelfundstæbens Udbredelse, har
udviklet kongelig Tilladelse, at der maae alter-
neres med disse Litterers offentlige Afhandling;
som vist er lærerig og opbyggelig. Efter Præ-
dikens ender stor Ungdommen ud paa Gulvet,
for hvortil Prædikens Contentum kortelig gien-
nemgaaes, og derefter katechiseres over det
bestemte og tilfaldne Pensum, (af Forklaringen,
Sentenserne, Christi Lidelseshistorie,
16. 2

c. 1

Di:

Bibelhistorierne, som jeg har brugt at afvexle og forandre med). Derefter foretages de indlebrænde Ministerialia og Communion, hvorpaa Collecten og Beslutningsalmen afsnges, og Gudstienesten endes med sædvanlig Ven i Chorsvoren. Ligeledes forholdes ved Sidstieneste, undtagen der ikke katechiseres af Præsten, men af Dequen:

Hver første Onsdag i Maaneden holdes Maanedspræken, hvorefter Skolebørnene i begge Kirker møde til Katechisation og Overhørelse.

Hver Onsdag i Fasten møde Konfirmandernes (foruden Mandag og Fredag i Præstens Hus) i Kirken til Fastepæken, hvor deres foresatte Pensum glennemgaaes, hvorved deres Anhørigs kan erfare, hvorvidt de fortjene at antages til Konfirmation, eller ikke. Lørdag, som er Skriftdag, begyndes med en paa den Forretning passende Salme, hvorefter holdes en Tale fra Prædikestolen over et Poenitenssprog i Bibelen, som endes med et Vers af en Salme, hvorpaa Skriftemaalet begyndes.

.. Til sand Joensielse for Lærere og Menighederne kan jeg sige med Sandhed: at ved Gudstienesten indfinder sig ikke allene en talrig Forsamling, men og der hersker Orden, Andagt og Stilhed, hvorfor og, Gud til Ære, Oplysning, Gadelighed og Gudsfrøgt her

Sted her, og ingen Ryggesløshed eller aabensbare Laster høres og kiendes; thi naar hørte nogen om Drukkenskab, Slagsmaal ic. den affvælige og paa mange Steder overhaandtagende Værfærdigheds og Horeries Synnd vides ikke af i disse Segner. Ikke i mange Aar har jeg døbt et uægte Barn.

For haardt dømme vi om Bonden i Usmindeliighed, at han er grov, usædelig, uoplyst og lastefuld, fordi han mangler Veltalenshed, Opdragelse og Levemaade. Borgerlig væltænkende og lærvillig ere mange af vor danske Almue. Hvor ønskede jeg Mange at høre og see det i Bringstrup og Sigersted Kirker, som maaskee ikke troes, naar jeg om Wintermaanederne hver fjerde eller femte Uge om Søndagen efter Tienesten uddeler disse smaae Bøger, som adskillige brave Mænd deels have foræret mig, deels jeg selv tilbetlet og anskaffet mig. Virkningen heraf kan jeg spore, at jeg seer Bibel og det nye Testamente i flere Huse, end tilforn, og ofte i deres Selskaber kan høre: det og det, der og der læste jeg saadant i den Bog, jeg fik af Præsten sidst.

2. §.

Om Skolevæsenet.

Skolevæsenet er her, som almindelig, i en bedre og ordentligere Forfatning, end tilforn, for-

formedelst vor nidkiere og aarvaagne Biskop Balles fortfarende og opmuntrende aarlige Bifictats og Omreiser i Cristet, for at visiterer Kirker og Skoler, da Skoleholderne især maae læse og katechisere for Skolebørnene i Hr. Biskopens Nærværelse, for at høre disses Gaver og Lærmaade; hvorefter Hr. Biskopen i Skolerne i 2 à 3 Timer selv undersøger Skolebørnenes Fremgang, og derpaa uddeler til de flittigste og Lærvilligste mange smukke og nyttige Bøger, som Premier for disses udmærkede Flid og Forsømmelse. Hertil kommer og, at Hr. Biskopen med en Douceur af 5, 10 à 16 Rdlr. til et Meubels, en Boges 1c. Anskaffelse distinguerer de meest flittige og vittige Skoleholdere, samt forsikrer dem ved Tid og Seilighed om Promotion til Degneembedet. Hvilket ikke lidet har bidraget til Kundskabs Udbredelse og Skolevæsenets bedre Orden og Fremgang.

Fra Michaelis til mod Pintsedag er den bedste Skoletid for Børn; thi ikke alleneste møde disse i Skolen flittig, naar Skoleholderen duer noget, og Præsten med sit Tilsyn og Opmuntring vaager over Skolegang; men og den opvoksende Ungdom ved Aftenlæsning indfinder sig hos Degnen, for at undervises paa det Sted i den Øne, hvor de møde ugentlig.

Denne Deguelæsning har vel sin Besværlighed og Misbrug, som alt i Verden; men naar den ret anvendes og holdes over, er den uædretlig nyttig. Thi paa den Tid har den opvoksende Ungdom af Piger og Karle bedst Tid at samles, og intet andet spæderlig at gjøre de lange Winteraftener, altsaa kan med sand Nytte dem foredrages Reltigionens Sandheder, og dem høres og foresættes deres Lectie fra den ene Ugedag til den anden.

Ofte har jeg bivaanet denne Aftenlæsning med Fornæelse i en talrig Forsamling med min forenede Degn Aarhus, og erfaret dens Nytte.

Ikun dette er mit Ønske og Forsæt, som jeg har aftalt med den nye Degn, at naar Christendommens Lætte ved disse Aftenlæsninger er afhandlet, da at gienæringgaae og oplæse nogle bibelske Historier, og at slutte Forretningen med et Foredrag og Recension af en oeconomic eller moralisk Bog, der meget vil skærpe Ungdommens Begreb, og udvide deres Bæselst, og hvormed næst Gud Skal begyndes til næste Winter.

Det er sandt, Aftenlæsning er for en Degn besværlig i Henseende til Veit og Wei, især holder han Skole tillige. Men naar Mueligheden for en Degn ikke er at kan møde, har og ingen forlange det; thi det er uforsvarligt, at en Degn Skal exponere sig i Møtke, onde Veit

Welt og Bri, for en Aftenlæsning. I disse Sogne er det vedtaget, at naar det er mørkt og ondt Veir, ledsager den Bonde, hos hvem det læses, Degeuen hjem med 2 à 3 Folk, altsaa bliver Sagen ikke saa vanskelig.

For at holde saavel over Skolegang som Aftenlæsning, ansagte Menighederne med mig ved sidste Degne-Vacance, at saae en Degn i hvert Sogn, der skulde tillige besørge og forsyne Skolen paa hver sit Sted, som nu skeer saa mange Steder; men Omstændighederne forbede Menigheden denne forenste Løkke. Imidlertid da her i Bringstrup Sogn er en aamtel og stikkelig Skoleholder, behagede det Bringstrup Kirkes Patron, at paalægge den nye Degn, han kaldte, og nu er her til Menighederne, at bestaae aarlig 10 Rdlr. til bemeldte Skoleholder saa længe han lever, for at holde en Vicarius, og derved soulagere Skoleholderen og Menigheden; hvorfor Bringstrup Kirkes Patron, Hr. Professor A. Hall, fortæener Vre og Tak. Kort: Skolevæsenets Forbedring berouer meget paa Præstens Tilson, Arvaagenhed og Opmuntring, samt at kunne forskaffe Skoleholderen noget mere Løn; thi det er Lønnen, som opmuntrer Arbeidet.

3. S.

Om Fattigvæsenet.

Til Indtægt og Underholdning for Sognets Fattige er:

- a. De ved Forordningen af 24 September 1708 indsamlede Penge, at af hver Gaardmand svares 4 ß ., af hver Karl 2 ß ., af hver Dreng 1 ß ., og af hver Huusmand 1 ß ., hvis ungefærlige Besløb er mod 5 Rdlr. + Mk. + ß .
- b. Overskuddet af Helsingørs Hospital mod 5 — : — : —
- c. Renten af 2000 Rdlr. = , 80 — , — : —

Hvilken Kapital afg. Hr. Etatsraad Andresen har legeret i Mørup Gaard med første Prioritet til Godsets Fattige, som længst have haft Gaard og Huus, hvilke af Herskabet paa Mørup og Sognepræsten i Dringstrup skal udnavnes, i Følge en kongelig confirmeret Fundats.

Som nu disse Sogne have en Fordeel, som ikke er almindelig ved forebemeldte Legato, saa seer enhver, hvor slet det staaer til overalt med Fattigvæsenet, da vi ikke have andet end det af Forordningen Indsamlede, og det lidet Overskud af Helsingørs Hospital, der ialt udgjør ungefær 10 Rdlr. aarlig.

Men

Men Gud ske Tak, Folket er sunt og god-
 dædig, naar nogen er fattig, syg og sengelig-
 gende, da det er vedtaget mellem hver Bys i
 Sognet ved min Forestilling og Repartition, at
 saadanne underholdes af Bønderne, og Skifteviis
 tilbæres Mad og Drikke paa deres Leie. — Ik-
 kun dette mangle vi meest, i Henseende til de
 fattige Syges Pleie, nemlig et Sygehøus
 eller Hospital i hvert Sogn, det ikke var saa
 bekosteligt for Godseieren at anskaffe og opbygge;
 og hvis Skoleholderne ved Degnenes Død kom-
 me i en anden Forsatning, hvor let og nyttig
 kunde Degneboligerne anvendes dertil. Det
 som meest synes den fattige Almue og Bønde-
 stand besværligt, er de mange udenbys Bøllere,
 de besøges af. Men hvor let kunde dette hem-
 mes og afhjælpes, naar enhver Fattig blev for-
 sørget i sit Sogn, efter den høiherlige Forord-
 ning af 24 September 1708, og dette maas-
 te befales paa ny og holdes over; hvilket
 jeg berger for, lettelig lader sig gjøre, som, u-
 den at bygge Manufacturhuse eller gjøre saa-
 danne Indretninger, er beviist i en af mig
 for 1787 udgaaet Afhandling om Bølleriets
 Afskaffelse.

4. §.

Om Folkemængden i disse Sogne.

	Gifte		Ugifte		i alt
	Mands- folk.	Qvinde- folk.	Mands- folk.	Qvinde- folk.	
Bringstrup Bøe	25	25	33	40	123
Drelev: Understov	27	27	37	42	133
Dreø og Lønninge Huse	4	4	2	4	14
Evensrupgaard og Maursholt	1	1	2	3	16
Lærup Bøe	13	13	21	23	70
Eigersted	48	48	67	76	239
Skellerød	9	9	20	19	57
Engstrup	5	5	10	21	23
	132	132	198	222	684

Kate-folk " " 264

Ugifte af begge Slags 420

Gifte og ugifte Mands-
personer " " 380

Qvindespersoner 354

i alt i begge Sogne 684 Personer af
begge Køn.

Dg Qvindesfolk 24 flere end Mandfolk.

Dette Overskud af Qvindesfolk synes ellers
merkeligt, siden man af Süsmilchs Beregning
i hans gættliche Ordnung in der menschl. Ges-
schl.

schl. seer, at Tallet paa unge Drengbørn er næmneliq større end af Pigebørn; som samme Autor anmærker, og almindelig er sandt. I midlertid erfarer man jævnlig, at Tallet af begge Kien altid omtrent gaaer lige op. — Da naar man betænkter, at der af vorne Mandes personer dør langt fleer end af vorne Fruentimmer, ved Krig, Reiser, Slibsfart, Haandsverker, Strapaser ic., seer man Aarsaagen, at der gierne bliver altid et Overschud af mandbare Fruentimmer, som bemeldte Autor meener i den Hensigt, at en Enkemand kan tage 2 eller flere Hustruer efter hinanden, naar han ikke selv vilde bestemme sig til at tage en Enke til Ægte og forsørge fremmede Børn.

Er nu dette, saa følger deraf upaarvøselig: at de opsynde Guds Hensigt meget flet, som gifte sig i ulige Alder med gamle Enker isteden for unge Piger; eller ikke træde i Ægtesstanden førend meget seldig, naar Gud har længe givet dem Evne, Levebrød og Næringsvei.

5. S.

Om Mortaliteten eller Dødelisten.

Man gjør i Almindelighed den Beregning, at der i sædvanlige Aaringer dør her paa Landshverne 1 af 43 eller 45 — og iblandt de Aar 1 af 38. Dette træffer rigtig ind her; thi naar jeg

jeg summerer dem, som i de 19 Aar, jeg har været her, ere døde i disse Soane, uddrager deraf Middeltallet, og multipliceret samme med 38, kommer rigtig den Summa ud.

Fjerde Afdeling.

Bringsstrup og Sigersted Sogners oeconomisk. physiske Beskrivelse.

I. §.

Om Agerdyrkningen og Egnens Sædearter.

En vel anvendt Agerdyrkning, en fornuftig og menneskekierlig Omgangsmaade med Agerdyrkeren er unægtelig Statens Vel. Det er afgjort, at de Jorddyrkere blomstre, som deels ved Flid lade Jordens rette Behandlingsmaade og aarlig Forbedring blive Formaalet for deres Bestræbelser; deels ere saadanne Herkaber og Proprietairer, som see paa at moderere og lindre Bonden i sit Høvericarbeide og Landgilde, og arbejde paa at gjøre Bonden tænkende og vindskibelig. Og af dette kan Bringsstrup og Sigersted Sogner rose sig.

Jeg takker Gud, at jeg kan sige, efterat have kiendt disse mine 2 Sogner over i 20 Aar, at de ikke ere af de fattigste og eenfoldigste. Og jeg

jeg vilde ønske, at de af alle i Bondestanden vare i dette de ringeste, da var Velstanden og Kundskaben almindeligere blandt Almuen, end den er.

Marfag til mine Sogners Velstand er især: deres Jordarters gode Boniter; deres ordentlige og velindrettede Jordbrug efter Matticulen; deres Fællesskabs Ophævelse; deres Herreskabers ædelmodige Understøtning, Opmuntring og fornødtige Forsorg for dem; de af mig maanedlig uddeelte Bøger og trykte Anviisninger, at læse, til Gudsfrøgt, Edelighed, Bindskiblighed, Arbeidsomhed; deres passende og ikke overdrevne Hveric-Arbeide; deres vittige og flittige Havedyrkningsmaade &c.

Sognenes Jordforbedringsmaade er ffeet: ved Oprødning af de hrt paa Marken staaende mangfoldige smaa Krasflove og Buske; ved det skadelige Vandts Afledning til de ved Fællesskabets Ophævelse gravede Grefter; ved den paa deres Marker foresundne Mergel; ved en bedre Jordinddelingsmaade med flere Græsmarker, end forhen for Fællesskabs Ophævelse; ved de mange Stenes Oprødning og Opsamling, hvortil den giennem Sømene anlagte nye Landevei meget har bidraget.

Sognenes sædvanlige og meest brugelige Sæd er Byg; thi da Jorden er muldet

E

og

og leeret, overalt med Mergel bestrøet, er den mere qualificeret til Byg, end Rug, og giver flere fold Byg, end Rug. Det er ikke nyt eller usædvanligt i disse Eogne, at høste 10 à 12 fold, der ikke allene er triveligt, men meget reent og godt Byg, hvorsor det af enhver attraaes og kjøbes; enhver Bonde saaer a l'advenant i det ringeste 10 à 12 Edr. Byg, saasom enhver staaer for 7 à 8 Edr. Hartkorn. Det almindeliaste og fordeelsaagtigste Byg, som saaes, er det ferradede. Vel saaes og det saakaldede Himmelsbyg eller Thore-Byg; men som dette bruges ikkun til Grøn og Meel i Huus-Deconomien, da dets Skal er tyndere end hiint, men ikke saa givtigt, saa er det ikke saa almindeligt.

Jeg har ellers saaet og givet til Adskillige at saae et Slags Riisbyg, som giver næsten 50 til 70 fold, naar det saaes i god og hoi Jord, tidlig, og saaer afverlende Kean. Det voxer, som Riis i Vestindien, med sin Aon eller Skjæg opad, faldende til begge Sider. Bist var det at ønske, dette Slags Byg mere var bekiendt blandt os, end det er.

Havre, som regnes for den ringeste Eed, voxer i den fletteste og mavreste Jord. Disse Egne have den Jordart, at dens Havre altid er hvid, da man veed, det ogsaa er graa Havre; men

men det er befundet, om end graae Havre saaes; saa omdanner Jorden den til hvid og trivelig anseelig Havre. Dansk Havre bærer almindelig i disse Sogne efter en Tønde, NB. ikke i for mager Jord, 8 à 10 Tdr. Polsk Havre, der falder med sin Aon og Kam ikkun til een Side, er os vel bekiendt, og prøvet, men udarter og taber sig, hvorfor vi og anprise den nationale. Engelsk Havre synes i Størrelse at overgaae begge Slags, men er derimod mere mistlig. Havren, troer jeg om, er et bedre slags Korn, end Mange anser, deels fordi den groer villigere og i mærrere eller jændig Jord og med mindre Behandling, end anden Sød, thi til denne pløies kun reengang, og ofte uden at see paa, enten Jorden er tør eller dvelig — deels fordi Havren er nyttigere, sundere og federe, end Mange tænke. Skulde Skaberent vel ladet os denne Væxt blive bekiendt allene for at være en Føde for vore Heste, eller det lidet Quantum Havregrøn, som bruges i Deconomien om Aaret. Nei! jeg troer det ikke. Jeg prøvede i disse sidste dyre Aar, at giøre Mats og brygge Øl af Havre, og havde da, som altid, godt Øl. Jeg lod Havregrøn blande med andre Grøn. Jeg lod endoa Havremeel bruges til Brød, og fandt min Regning godt derved. Det er ikkun en Fordom, at Havren

skal avles til at føde og fede Heste og Stude med.

Vist kunde mange Mennesker underholdes eller spare meget i Deconomien ved at vide Havrens rette Anvendelse, kiende dens gode Egenskaber, og blande den med andre vore danske Cærterter til Spise. Kiender man til de saa kaldede Biscuitter fra England : engelske Tvebakker, som bestaae af bar Havremeel, hvor behagelige ere de ikke i Syn og Smag? Har man nogen Tid seet eller smagt Normandens Havre eller Fladbrød, der er ham ikke fremmed, som han trives ved og taler Gud for (*). I Henseende til Havrens Medlæggelse, da har jeg prøvet Ager om Ager at ploie til Havre om Efteraaret, og befundet, at Havren paa denne Ager, uden at ploie den videre om Foraaret, har staaet og voret lige saa godt, som den der var pløiet til om Foraaret. Det viser, at Havren er et godt og villigt Slags Korn til at groe. Men det er en Feil, at vi mishandle vor Jord saa flet til Havresød, hvorfor den og ikke giver det, den gierne vilde. Erfarenhed har derfor lært

(*) At Havren er nyttig og anvendelig til Menneskes føde, derom vidne manes udenlandske oeconomiske Efterretninger. Hvi læser man, at i den trojanske Krig var Dygget Hestenes almindelige Føde, da de og havde Havre. Conf. Odyss. L. 4. v. 41. Goguet P. 2. pag. 254.

lært, at lægge sin Havrejord om Efteraaret, og pløie den iglen om Foraaret, har rigelig betalt Uragen ved at løsne og skærpe Jorden, at den med mindre Meie og hastigere er kommen op.

Rug, som er for Danske og Norske det meest styrkende og passende Brødforn, avles i mindre god Jord, end Byg, og bærer da som oftest sine 8 à 9 fold. Holsteenske og Danske Rug er vel bekendte af sin Keenhed og Willighed, at vore iblandt os, men ikke af sin Styrke og Sundhed, som den danske. Polst eller saa kaldet Baar-Rug saaes vel paa sine Steder, men ikkun naar Vinterrugen har staaet seil. Til Rug pløies om Efteraaret jo før jo bedre. Det var en Feil hos vore Fædre, at de saae seil tidlig, endog mod Juul, hvilken skadelig Jordom har endnu forplantet sig til saa mange Bønder. Men maaskee vor Jord da ikke helter var drevet saa langt i Nord, som nu, eller Vinterens kom saa tidlig og fælsom, som nu. Erfarenhed har lært, at saae tidlig ved Michaellis er bedst, da den Rod, som har begyndt at bestætte og udbræde sig i Jorden, kan desbedre udholde Vinterens Haardhed, og viser sig om Høsten meest grødefuld. At der ikke skal staa Vand paa vore rugbesaaede Agre, sørger enhver fornuftig Agermand for.

Hvede har i disse Sogne været prøvet, som alle andre Steder blandt Bønderne; men som den udmagter Jorden, og udkræver saa megen Behandling, Halmen ikke er saa god som Rug-, Byg- eller Havre-Halm til Kreaturet, ikke helser den bedste til Halmraa, saa er hermed og standset, som paa de fleste Steder i Siølland; thi vist er det, vor Provinds ikke er bestemt til Hvedesæd eller Aal, som i Lolland og Holsten. Og gid ikke den hyppige Hvedesæd paa nogen Tid fra vore Herregaarde havde for en Deel været Aarsag til de i disse Tider indfaldende dyre Tider. Hvedesæd lader sig gjøre for Herregaardene; som have Bønder at tilfige og behandle Jorden, men ikke for en anden Jordbruger i Almindelighed, som selv skal drive Jorden og agter at have varig Brug og Nytte af den.

Boghvede er derimod bedre og fordeelseligere. Den groer i maadelig Jord; kastes helst i gammel dreytet Jord, hvor den giver sine 40 à 50 fold. Til den vleses grønt og let først, for at skørne Jorden. Den saaes meget tyndt, at man endog har et Ordsprog, at skal ride at saas Boghvede. Tyndt giædet Boghvedestub giver rigelig og mangfoldig Rugavl.

I Hensænde til Tiden, hvort disse fem Sædearter modnes, har man afstøvet, at
naar

naar 12 Aar lægges tilfammen, og Middeltallet udtages, da udtræver Rugen 316 Dage,

Bjerg 102 —

Havren 119 —

Hveden 330 —

Boghveden 115 —

En Tønde Rugland beregnes i Almindelighed til 14000 Kvadrat Alen, Byg 11000, og Havre 9000.

Erter, meest hvide, saaes af hver Mand her, men ikke mere end til Huusbehov, 3 à 4 Skpr. — Beklageligt, ders Foder ikke kiendes af sin sande medførende Nytte. Almindelig gives det Faarene, for at plukke Græsset af og dermed fødes. Ofte rygges og Huse dermed, fastes under Heste at gøres i Gødning, opbrændes &c. Men hvo som vil have sunde Heste Vinteren igiennem, giver dem, først de indtages, brav Ertebalm (Faaren blandt Rugbalm, (blandet med Skaftehavre), der lakeret og udrensar Mand og Usundhed af dem. At igiengage dette for sine Heste bedre ud mod Foraaret, er og nyttigt. Erter rense og flørne Jorden for den tilkommende Sæd. Sæd 3: Raps-Erter saavel som graae og grønne saaes her, og de sidste holdes for deres Couleur lidet kostbarere; ligesom de og ere besundne at være mere frugtbare end andre Slags. Erter bruges ikke at-

lene at spises kogte, men og at male i Meel, for at give Bredet des mere Drøielse, især til grove og arbeidsføre Folk. Erter saaes om Foraaret, jo tidligere jo bedre. Denne slags Sæd er befunden at bære 30 à 40 sold.

Lindsær og Vikker ere i Foder og Korn god Hesteføde, hvorfor de og især saaes, uagtet de første, nemlig Lindsær, kunne tillaves med megen Smag forskiellig og behagelig. Disse have den Egenskab, at der ere ikkun to Lindsær i hver Valg, men have mangfoldige Valge, og er en riig Sæd. Især er disse Foder, for sin Frihed og Styrke, tienlig til unge Plagge og Heste. Lindsær holdes for at være en maroccaust Frugt fra allerførst.

Hestebønner, den for Bonden og Creaturet saa nyttige Sæd, da baade dens Frugt og Foder har Styrke og Fedme hos sig, og det som er det meste, at de tykkeste Strik eller Stokke æde Creaturet især med stor Lyst, og derefter trives vel. Bønnen giver, det fortreffeligste Meel, som kan bruges og meleres til Brød. For nogle Aar var min ærefulde Ven, Herr Daaske, Herre til Friderichsdal i Holland, saa god, at sende mig paa mit Forlangende endeel Hestebønner herover, som jeg uddekte blandt Bønderne, og med stor Begierlighed blev modtaget og prøvet at saaes. Men som de modnes
 flidig,

flidig, og Fred og Segnet er kun maaedelig paa det sidste i vore Høveder, saa ophætte de med denne saa nyttige Sæd, der var at ønske, de vilde optage igien. En Bønne kan give 50 til 60 af sig. Dens Stængel er 2 til 3 Alen lang med mange Grene.

Hør og Hamp saaes i disse Sogne i Mængde, saaledes, at naar det groer ret til, Mange endog have solgt deraf; og er det be- funden, at dette slans hiemaalede Hør er af samme Bonitet, i Fiiuhed, Lindhed og Styrke, som den udenlandske, endskjønt den mangler noget i Længde og Størrelse. Næsten Ingen, end ikke den fattigste, undlader at saae noget heraf, hvorved mange Penge spares i Landet, og især er denne Sæd paa nogen Tid bleven almindelig hos os, deels, da Bedkommende have seet deraf forønsket Frucht, deels, da det kongelige Landhuusholdningselskab dertil og meget har opmuntret. Den beqvemteste Jord dertil er gammel opbrudt Jord, vel skjærnet, som man, for at gjøre den ret god, overdrøffter med lidet Evinøgning, hvorefter er høstet paa mange Steder $1\frac{1}{2}$ til 2 Alen Hør i Længde. Det Vanskeligste med denne Hørafl var den Fare, Huus og Hiem ofte er underkastet, i det at Bønderne tørre Hørrer i Bagerovnen hjemme, hvorved mangen Bøndsgaard er afbrændt;

men siden det er inventeret blandt os, og be-
fundet, at Hørtørring haade bedre og baskiere
gaaet for sig ved en i Marken opløst Grav,
hvor lægges Jld, og Hørrørring derover tørrer;
saa bruges samme med god Fremgang hos os.

2. §.

Om Høeavl.

Høet og Græsvegeterne ere her, efter Jordens
Bonitet, sunde og tilstrækkelige, som en Virk-
ning af Jordforbedringen ved Fælleskabets
Ophævelse, da her nu existere flere Græsmarker,
end forhen, og altsaa Høeavlen udbredet; thi
det rinaeste, nogen nu i disse Sogne avler, er
aarlige 16 à 20 Læs Høe, mange mere. Ingen
har bundet mere ved disse Sogners Udskifning,
end Mørup Gods i Eiersted, i Hensænde til
saavel Høe som Kornavl; hvad Mørup Bøn-
der vandt, og de andre Lodsieieres Bønder tabte,
da den til Brangstrup grandsænde Eng, kaldet
Wiemad, faldt i Mørups Led, vil Eftertiden
opklare. Den Wægnede Høe, saavel af Bø-
nitter, som Lægnede, som Wiemad producerer,
hvorfor det endog af enhver arttaaes, da det
kan bruges at snøe Bøand af, til at blinde Korn
i, reiser sig af det Salpeterske, det har ved
sig; formødelig det hele Vinteren er oversøent
med Vand, og vifter, hvor godt det er, at
lade

lade sine Enger staae under Vand om Vinteren, og falde Mandag ved Varmens Begyndelse; som jeg og selv har seet og givet Prøver paa i mine smaae Marker ved 2 à 3 det værende Sluser, som stoppes hver Martini og trækkes hver Mandag, saa at jeg nu avler 40 à 50 Læs Høe, imod jeg før Kælleskabs Ophævelse avlede neppe 12 à 16 Læs, som viser, hvad det kan komme ud af det Smaae, naar man har det for sig selv og vil derpaa anvende Flid og Vid.

At jo Høeavl kan forbedre og udbrede sig, behøver jeg ikke at sige, naar man lægger Vind paa det nyverlige Kløver, at besaae sine Ager med; hvilken Sæd beklagelig saa lidet er beskændt iblandt vere danske Bønder; hvorfor og saa Manges Heste om Foraaret ere forsultede, at de pleis slet, og deres Keer saa forhungrede, at de ikke give deres Eiere synderlig Melk og Smør om Sommeren.

Hvo som vil opelske Kløveravl, maa afholde det skadelige Svein fra sine Ager, eller og ringe dem, hvis Lust det er at opode og afsæde Græsredderne, som ere større end andre, og have en besynderlig Sødhed ved sig.

Til et Bevlis paa, at Bønder kunne producere og betjene sig af Kløversæd, vil jeg anføre en i Agersted værende udmærket og exemplarisk

plariff Bønde, navnlig Christen Jacobsen, som ikke allene foret sine Creature med luttet Kløvers høe om Vinteren, men endog om Sommeren paa Stald underholder sine Køer med Kløversgræs, hvorfor han og sælger mange Fierdinget Emøer, og fæder Kalve og Sviin med Melk.

Vilde man bestroe sit indavlede Høe i sin Lade med nogle Skiepper Salt imellem hvert Læg, da vilde det tiene Bonden mere end man troer, som Erfarenhed har lært mig; thi dette conferverer Høet i sin Friskhed, og gjør Creature sundt, stærkt og triveligt.

3. §.

Havedyrkning.

Havedyrkningen er ikke i disse Egne, som andensteds, nogen Sieldenhed. Den kiendes af sin sande Nytte i Oeconomien, og har ikke lidet bidraget til Bondens bedre Soutien. Potatoes, Gule- og Pastinak-Rødder, Kaafraber, Køer, Læg, hvid og grøn Kaa, ere især de Jordfrugter, de dyrke, og ofte avle saa meget af, at de endog kunne sælge til andre.

Kunnen har næsten hver Mand i sin Have, hvoraf mange avle og sælge saa meget, at de dermed kunne betale deres Extraskat.

Sinhop sønes Bonden at være kler og lægge Bind paa, fordi de kaste den paa en Greste

Grofstebold, hvor den groer godt og faaer sig selv hvore Aar, naar den engang først er faaet.

Træefrugter derimod interessere Bonden sig almindelig ikke meget for, og vise ikke at være Elskere eller rettere Kiendere af, hvilket man dog haaber med Tiden at bibringe og forsikre dem, at Træefrugter ere ligesaa nyttige som Jordfrugter.

Humle, den for Bonden saa nyttige Kruur, dyrkes i Skovegnen. Ikke en Humlehave findes i disse Sogne, af Aarsaa, dens Raater, paa hvilke Humlen skal løbe op, ere kostbare, da man her boer paa den strenge Hede, hvor hver Vind Brænde skal lides og hentes andens steds fra, og ofte neppe kan faaes for Penge.

Tobak synes derimod den danske Bonden at være større Liebhaber af at dyrke. Ja end deele nogle tusende Planter for endel Aar omkring i Soqnene. Skient de ikke kom til største Fuldkommenhed, afplukkede Bonden Bladene, tørrede dem, og røgte dem. Atter igjen udeleste jeg Tobakplanter, og veiledede dem i Omgangsmaaden, at, som det hedder, gidde Tobakken og gjøre den brugbar at røge. Dette lykkedes og bedre. Men ikke des mindre, da man ikke vedblev at give dem Planterne, forsvandt og denne Avls thi Noget faaede paa fri Land Tobaksfrøet, men som de vorte i India, og bleve

bleve plantede sildia, som lidet derud af. Tobakplanter saacs og trives bedst paa Mistbeder, og disse forstaaer ikke Bonden at anlægge.

O! hvor var det at ønske, vor Bonde kunde oplæres noget i Botaniken og Planterisget! En Træskoles Anlæg vilde betale sig for den nærværende og tilkommende Slægt; men hvo vil og kan befeste den? Enhvert Herskab vilde dette gjøre Væ, og hans Bonde nyttig og tænkende.

4. §.

Creaturets Rigt

maa man beklage og misliende noget hos Bonden, hvortil er Marsag den flette Kundskab, Vænderne have om at regte, og deres Ligeagtighed i at gaae og tilsee sit Creatur ret og tilbørlig; thi Orden og Krenhed, der ofte er lige saa meget at paase, som Vædet og Foderet, agte de lidet paa. Deres Creature ligne slet, ofte i Dret og Gjødning. De reuse ikke deres Føde, og see ikke paa, om deres Krybbe eller Vædested er bejudlet eller ei. De agte ikke paa, om Foderet er rent, muller eller vaadt; de give det ikke i Tide, men stoppe Krybberne og Hællene med slet skaaret eller uskaaret Foder; hvorover Creaturet maa gjøre oret, og tilsidst af Sult øde op. Ja de pine deres Creature for længe ude

ude om Efteraaret, og for tidlig igien ud om Foraaret. Derfor have og mange Bønder flette og mavre Heste, forsvækkede Køer, og syge og skræbelige Faar, som ellers skulde være Bondens bedste Rigdom.

Hestestalden er almindelig stet indrettet. De staae gjerne to i en Bænk, og derved ikke allene ligge stet, men og ofte bider den ene den anden fra Vedet. Sielden eller aldrig strøes der under dem, og end sieldnere striales og dalknes de; thi Bonden har den Fordom, at Havre og godt Ved skal glatte og gøre dem anseelig og smukke. Mindre end lustig ere Staldene, men lave og ujevne; Ind- og Udgangen saaledes, at den arme Hest lettelig kan støde Hofsten af sig og vrie Krødsset af Led. Jeg vil ikke tale om mange Bønders Eetsindighed, der sielden binde deres Heste, men ofte lade dem gaae løse i Stalden. Og hvilke Følger af saadan Hesterøgt? der er saa almindelig, som beklagelig. Det gaaer saa til i disse mine Eogne, som andensteds; dog er det ikke en Sielendhed, at see her gode og temarelige store Bønderheste, ja endog dem, veed jeg, som have haft Heste at sælge til Nyttersbeste, som de selv have tillagt. Maatte dog den Forordning holdes strikte over, at en udseet Hingst bestandig skulde være for hver Bye, og ingen anden eksistere.

Bon:

Bøndernes Korstalde ere og ikke mindre beqvæmme, ordentlige, reenslige eller funde; deres Fodermaade er og utidig. Saaledes og deres Faarehuus for tet, at de usunde Dunster ikke kunne forsvinde, men idelig opholde sig der, og hvile paa baade Faarene og Foderet.

En trykt Afhandling om Faareavl, og Omgangsmaaden dermed, er dem ikke ubekendt, men har circuleret til hver Bye, blandt de Bøger, som maanedlig her i Soanene uddeles til Gienneaftlesning og naiere Eftertanke.

Den Maade, at lakte Foderet omkring ved Væggene i Faarehuset, er skadelig. At have en Faaregamme eller Hæl midt i Faarehuset, at lægge Foderet i, hvor Faarene kunne æde, er af Erfarenhed beviist nyttig i mange Henseende. Og imellemstunder at kunne give dem Salt eller Sildelage med Malurt, er befundet forsvækkende og styrkende. Hertil kommer og, at saa manges Heste, Køer og Faar meget have tabt ved, at deres Fiere holde flere af dette Slags, end de kunne fode og underholde, fordi de mangle Foder, og ikke gjøre Regning paa, hvad Foder de have indheftet til deres om Vinteren overforende Creature, hvorover de sulke, forsvækkede og crepere.

Til at oversøde en Vondehest om Vinteren regnes 5 Kæs Hør, 15 Kæs Halm og 5 Edr. Havres til

till en Koe 2 Pæs Høe og 3 Pæs Halm; till et Faar regnes 1 Pæs Høe og 1 Pæs Kuahalm.

Diffe Creatures sædvanlige Sygdomme forbigaaer jeg, hvorimod anføres Raad og Middel i Hr. Prof. Wilsbgaards nyttige Haandbøg till Anviisning at raade Bod paa de almindelige Sygdomme mod Heste, Hornqvæg, Faar og Sviin. Hvilken Bog jeg har anmodet Degnen ved Winter-Afscenlæsning at see de Unge forklaret og bekiendgiort, som og i Tilfælde er befundet at have sin Nytte, og næst Gud for Eftertiden forventes end mere, især da jeg deraf har uddeelt till hver Bye en deel Exemplaret.

5. §.

Om Landets eller Egnens Luft.

Vort Lands Lage eller Situation og Beliggenhed falder paa vor Jordklode noget nordligere end i Zona temperata 3: den Deel, der ikke regnes till de allervarmeste eller koldeste Himmeleagne.

Siælland strækker sig, fra Steensbøe Skod ved Vordingborg till Gilleleie i Nærheden ved Helsingør, fra 54 Grader 57 Minuter og 30 Sekunder till 56 Grader 7 Min. 20 Sek. nordlig Brede; og i Længde, fra Refshøe Odde ved Kallundborg till Dragøe paa Amager, fra 1 Gr.

41 Min. 55 Sekunder vestlig Længde, fra Kjøbenhavn Meridian, til 2 Min. 30 Sek. østlig Længde fra samme, eller fra 26 Gr. 44 Min. 20 Sek. fra Pico paa Teneriffa til 28 Grader 28 Min. 45 Sek. østlig Længde fra samme, og har altsaa en Brede af 1 Grad 9 Min. 50 Sek., som udgjør omtrent $17\frac{1}{2}$ Miil, og en Længde af 1 Gr. 44 Min. 25 Sek. Og da en Længde Grad paa denne Brede udgjør omtrent $8\frac{1}{2}$ Miil, saa bliver Siøllands Længde omtrent $14\frac{1}{2}$ Miil. Den længste Dag er i vor Egn omtrent $17\frac{1}{2}$ Tíme lang.

Da Solens Op- og Nedgang hver Onsdag ugentlig kan sees af Almanacken, vil jeg ikkun anføre sammes Op- og Nedgang en Dag i hver Maaned, Aaret igiennem; som kan være nok til at prøve og eftertænke den Proportion, i hvilken Daglyset tager af og til paa vore Steders Horisont.

Solens Op- og Nedgang

i Januarii	Maan.	op den 13de Kl. 8.	15	Minut.
		ned	— —	3. 45 —
i Februarii	—	op den 17de Kl. 7.	1	—
		ned	— —	4. 54 —
i Martii	—	op den 17de Kl. 6.	4	—
		ned	— —	5. 57 —
i April	—	op den 14de Kl. 4.	59	—
		ned.	— —	7. 2 —
				i May

i May Maaned	op den 19de Kl.	3.	47	Minut.
	ned	—	8.	14
i Junii	— op den 16de Kl.	3.	16	—
	ned	—	8.	44
i Julii	— op den 14de Kl.	3.	31	—
	ned	—	8.	28
i Augusti	— op den 18de Kl.	4.	35	—
	ned	—	6.	21
i September	— op den 15de Kl.	5.	38	—
	ned	—	6.	24
i October	— op den 13de Kl.	6.	43	—
	ned	—	5.	24
i November	— op den 17de Kl.	7.	56	—
	ned	—	5.	24
i December	— op den 15de Kl.	8.	30	—
	ned	—	3.	30

Om Luftens Egenskaber.

Det har sin sande Nytte og Fornøielse, men og derhos sin store Vanskelighed, at bestemme vor Lands Lufts Egenskaber, dens Tyngde og Løst, dens Kulde og Varme, dens mindre og mere sædvanlige Vinde. Vist er vor Egnø Luft sund og behagelig, saavel af sin Bælgelighed, der er hoi, som og af de deromkring befundne ferske Kilder og Aar. Luftens forskjellige Forandringer har jeg vel lagt det Mærke til; og for nu at kunne nogenledes

demme og Kionne om Luftens og Veirligets Beskaffenhed i vor Egn, meddeles nogle Observationer, raagne i disse hersefter anførte 4 Aar med Barometro og Thermometro, samt nogle Observationer om Vindene (*).

Barometret.

Aar	Dag	høiest		Dag	lavest	
		Tom.	Linier		Tom.	Linier
1782	8 Septbr.	28	8 $\frac{2}{3}$	9 Martii	27	1 $\frac{1}{2}$
1783	4 Decbr.	28	8 $\frac{9}{10}$	7 Martii	27	1 $\frac{6}{10}$
1784	6 Januarii	28	10 $\frac{4}{5}$	4 Decbr.	27	1 $\frac{1}{10}$
1785	7 October	28	6	8 Januar.	27	9

Barometret \propto et Veirglas, inddeelt i visse Tommer og Linier, viser Luftens Tyngde og Letthed.

Ther-

- (*) Vor uforglemmelige Thomas Bartholin, den ældre, som levede over 100 Aar siden, var den første, som begyndte at anstille meteorologiske Observationer, som sees af hans Actis medic. og physicae Hafn., Tom. I. pag. 224. Dette er siden optaget og efterfulgt af adskillige curicuse og naturkyndige Landmænd, som derom have givet os læseværdige Eftersretninger. Vor lærde Professor Bugge, som nu meddeler os i den Verlingske Avis meteorologiske Anmærkninger, fortæller vist Tak derfor; thi vor siællandste Almue kunde deraf mere bedømme og eftertænke Vind og Veirliget, da mange ikke veed eller bekymre sig om at vide, hvor Øster eller Vester er, hvor Vinden staaer ic., hvori den jødste Vonde meget overgaar dem. Kort: Jeg vilde ønske, at enhver vittig Vonde eller Vye kiendte og eliede et godt Barometrum. Det har tiend mig i min Sød og Høst, naar jeg har seet det stige og falde.

Thermometret.

Åar	Dag	Grader o: ver Frys- Punctet.	Dag	Grader un- der Frys- Punctet.
1782	28de Julii	19 $\frac{2}{10}$	28 Februarid	13 $\frac{3}{4}$
1783	29de Julii	23 $\frac{1}{2}$	30 Decemb.	10 $\frac{3}{4}$
1784	9de Julii	23 $\frac{1}{4}$	29 Januarii	13 $\frac{3}{4}$
1785	20de Junii	17 $\frac{1}{2}$	24 Martii	6 $\frac{1}{2}$

Thermometret viser Luftens Kulde og Varme.

Om Vindene.

Åar	til Norden	til Østen	til Sønden	til Vesten
1782	381 Gange	319 Gange	349 Gange	601 Gange
1783	336 —	253 —	291 —	382 —
1784	223 —	201 —	310 —	521 —
1785	377 —	354 —	392 —	556 —

Vindene ere observerede saa mange Gange, som sees i ovenstaaende Optegnelse. Jeg har anført alle de 4 Hovedvinde, og naar Vinden er f. Ex. bleven observeret til Nordost, er den henført til Norden og Østen, og Sydost til Sønden og Østen, Nordnordost til Norden, og Sydsydost til Sønden, o. s. fr. Heraf sees, at Vestenvind er den, som almindelig blæser, og at Østenvind af dem alle er meest sielden. Norden og Sønden holde Middelveien, dog blæser hos os Søndenvind oftere end Norden.

Det er ellers observeret, at Vinden midt i Landet hos os er sieldnere, end ved Esøkanten,

formodentlig, fordi Havet er mere flak, og altså derfor mere vindigt, luftigt og koldt. Almindelig ved Søehverv fornemmes og erfares Vindens Fart og Styrke mere end sædvanlig, som sielden skal staa feil. Saaledes og ved Bartholomæi Dag den 24de Augusti. Bonden har derfor det Ordsprog om denne indfaldende Dag, som de kalde Berthel Brynde-Straae: den Tid bryder og brækker Vind og Blæst Straaerne, da almindelig en stærk Blæst indfinder sig nogle Dage før eller efter.

Orkaner og heftige Stormvinde indfinde sig sielden, at de efterlade sig skadelige eller farlige Virkninger. 1784 i September mærkede man den betydeligste Orkan, som jeg har observeret, der aurrettede paa Ghrstinge Mark saa skadelige følger, at den var geleidet med et Skybrud af smaae Iisstykker, som ganske nedsløge bemeldte Ghrstinge Bønders Korn, at de derpaa toge Syn, og derfor bade om deres Skatters Estergivelse hos Kongen og Academiet i Sorøe.

Alle meteorologiske Observationer er ellers befunden, at vor Luft baade Sommer og Vinter er temmelig tempereret. Kulden er derfor langt mildere, end man efter Poli Høide skulle vente; thi hverken Kuld eller Varme falder hinderlig for Jordens Vexer, Dyr eller Mennesker. Og lignes denne Elima med andre Luft-egne,

egne, da er denne langt mildere, end mange Fremmede formode. Det er derfor ikke Nødt hos os, at vi mange Aar næsten ingen Vinter have, ingen Elædefart, sielden Kiøre paa Iis; ofte endog i Februario have vi pleiet, seet Trærne knoppes og frembrøde med Blade, især Veber-, Stikkelsbær-, Ribs-Træet o. s. fr. Ja ofte have vi den Tid Blomster i Havenne, saasom Primula Veris, Crocus, Hipatica Nobiles, Leucoja Bulbosa &c. Da vist er det, Viben, Støren, Glenten, Storlen, Svalen, disse Foraarets Herolde ere hos os et Aar tidligere end det andet. Men alt dette naqtet endes ikke Vinterkulden hos os før midt i May Maaned, det ofte er kold nok; hvorefter Bonden spaaer sig en rlig Hest, fordi ved denne Foraarets Kulde dræbes adskillige Insecter og Orme, som ellers vilde skade Vergerne. Hvorfor og Indsken siger: May kalt und naß, süßt Boden und Faß; den danske Bønde siger: en kold May giver et varme Boeguld.

Ikke før sidst i Julio føler man nogen snyderlig Varme, der ofte har været saa stærk, at fremmede Skippere have forskret, at de ikke have fundet den større i Middelhavet paa samme Tid. Aarsagen hertil er formodentlig denne, at Sommernatten hos os er kortere, hvorefter Luftredsen ikke saa fuldkommelig kan kiles,

nes, som i de Lande, hvor Solen i flere Ti-
mer bliver tilbage. En Fransmand fandt
Sommerne saa kort, at han siger, der er
næsten ingen Nat hos os i Danmark (*). Dog
nu paa endeel Aar have næsten vore Sommere
været alt for kislige, Varmen har næsten for-
ladt os, og vore Sommerfrugter have ikke naaet
den Modenhed, som fra vore forrige Tider; der
lærer os, at vor Atmosfære driver længere i
Nord; thi det er nu rare, at see vore Viindruer
moden, som forhen.

Paa nogle Aar har September været var-
mere end Augustus; men om denne Varme er
saa sund som hiin, lader jeg staa ved sit Værd.
Octobers første halve Deel giver os ofte For-
nuelse og den Varme fra sig, at man endog
kan opholde sig under aaben Himmel; men No-
vember tilføjer saa meget vaadt og vindigt Veir,
at Have og Mark maae forlades, ja, om man
er kuldskær, bestitte sig paa en varm Stue, som
især maa illustreres og behøves i December, da
gierne Frost og Vinterkulde indfinder sig, Piont
ikke til Bestandighed, men allene som Forbud
for Vinteren. Dernæst søles og høves Vintes-
ren de to første Maaneder i Aaret, Januarii og
Februarii; hvorfor man og siger: naar Dagen
læn-

(*) Vernons Voyage en Dannemarc, pag. 348, hvor
han siger: Il ny a presque point de nuit.

længes, begynder Vinteren at stranges. Mar-
 tii Maaned er almindelig den vigtigste for Land-
 manden, i Henseende til den da indfaldende
 Nattefrost, som ofte sætter Vintersæden i to
 Ise, for oven og neden, at den bederves, og
 dens spæde Rod ved Frostens lider saa meget, at
 den ikke kan skyde frem, og især paa suagte
 Steder og hvor der er Vandstade paa Rug- eller
 Hvede-Agre.

Derfom April Maaned er vaad, spaaer
 man sig en god og riig Herhest; og gældes Maj
 Maaned med Regn og Varme, efter Vaarsæden
 er nedlagt, haaber man en velsignet Kornhøst,
 især paa disse Egne, som ere lerede i Bunden,
 og hvis Overflade er bestrøet og blandet med det
 hyperlige Mergel, som altid vedligeholder fug-
 tigheden hos sig længere end de sandige Agre.

Som suagte Weir altid anses godt for
 Vaarsæden i sin Dverrt, hvorfor man og siger,
 at man altid meest maa bede om Regn for St.
 Hans Dag, saa tilfører og et alt for varig su-
 agt Weir os igien, naar det indtræffer, nogle
 Mangler, som geraade Menneffer og Creature
 til Skade, formedelsst de blive usunde og syge.
 Men endog i dette see vi heri Guds viise Forsyn
 og Indretning, i det at Foraarsvindeneielden
 feile os at gjøre deres Virkning, hvilke tieue

til at rense Luften ved deres Bevægelser, at de usunde Vædsker fordele sig.

De Vinde, som her i Egnen sædvanligst herske, og derfor meest kendes paa Trærnes Toppe, som gierne heie sig mod Østen, er meest Vesten- og Endvest-Vind; denne tilligemed Søndenvind, som giver Regn og Varme, blæser vel oftest, dog jevn og stadig fremfor Østen og Nordost, som falder haardest og kortest; Østenvind, naar den varer længe ved, holde vi usundest (*), der og almindelig lægger sig med en kold Regn. Nordenvind giver os om Sommeren det behageligste og klareste Veir, ligesom om Vinteren den reueste og sundeste Frost.

At kende noget mere til den Lustegn, under hvilken vi leve — at agte paa Veirliget og rette sig noget derefter, saavel i Henseende til Klædedragt, som Levemaade, Huusarbeide og Marktierning, troer jeg, var nyttigt og nødvendigt, og vilde befordre baade Velstand og Sundhed iblandt os, da den danske Luft i Almindelighed giver tungt Blod. Vor lærde Thomas Bartholin bekræfter denne Sætning i sin *Tractat de Medicina Danorum domestica*, pag. 71. Ikke at ville ansee, hvad Tid det er, hvad Veirligt det indfalder, om vi ere kolde eller

(*) I Engelland har man det Ordsprog: The wind of evil is never good for man or Blost.

ler varme, hvorledes vi klæde os og leve — har uægtelig den stærke Indflydelse paa vor Helbred; — men fordi dette forsesmes, høre vi ogsaa forskiellige og mangfoldige Sygdomme iblandt os, som Hypecondrie, Podagra, Inflammations- og Skarlagens-Feberc ic. Naar kiendte vore Fædre til disse Sygdomme? og af hvad Aarsag have vi dem iblandt os?

6. §.

Om Land-Levemaaden og Bondens daglige Ophold.

Herom at vide og læse lidet, vilde Mange maaskee ikke være ligeopdiat. Men jeg maa ogsaa da gjøre Forskiel paa den velhavende og fattige Bonde. Jeg kan, Gud ske Tak! sige, at de to Trediedele af Gaard- og Huusmænd ere velhavende; disse leve ret vel, og føre en ordentlig, tarvelig og anstændig Deconomie. Men den fattige Bonde lever uselt; slet Brød, lidet eller intet Suul, og Melk og Vand, er hans daglige Kost og Ophold. Brød er den fattige Bondes jevnligste Føde, det ofte spises til alle Maaltider.

Her er ingen Rugegn, men avles meest Byg; altsaa er hans Brød af Byg, som hværesken er det sundeste eller oeconomicke; og Rug, som han saar kun lidet af, kan ikke holde ud til

til Brød, og intet har han at fløbe for, han takker da Gud for Bygbrod.

Kiød eller Glesk, som er Suul, smage de felden, der dog er Bondens bedste Episc; thi da de ikke slagte Dvæg eller Sviin, som de sælge for at anvende noget til Skatter, saa mangle de dette. Og Mælk, blandet med Vand, er hans daglige Drik at ladske sig paa; thi da de have Kornet knap nok til Brød, saa seer enhver, at de have mindre til Malt, hvoraf de skal bruge Æll, som vist er dem, hvor tyndt det er, velsmagende og noget herligt. Og med saadan Forskæning fremme de deres Hoverte, Reiser, Huns- og Mark- Arbejde. Hvad Livs Munterhed, Kræfter og Sundhed sliq Dphold kan give af sig, kan enhver let forestille sig. Det, som synes paa nogle Aar at have om Høsten soulaaeret og hiulpet den fattige Bonde til bedre Vellevnet, har været Karroffer, Koer og Rødder, tillavet med Mælk, som Bonden af mig er anvist og opmuntret at prøve og lægge Bind paa; men som dette snart maa forsvinde, i det han idelig opholdes derved og strax paa Efteraaret tager dertil, saa sees letteliq, at dette Forraad ikke kan vare længe. Kort: hvad den fattige Bonde maae lide og savne, kan man ikke allene see paa ham, men og ofte høre og erfare, da han derfor og maa savne de fornødne Folk til sine
Ar

Arbejde og Hoveries Fremme; thi rimelighvis attraae Tienestefolk de Pladser, hvor der gives gode Oll og Mad, hvorfor og den fattige Bonde sættes tilbage, foraares, forarmes, forsvækkes og modnes til Graven for Tiden. Saaledes at høre vore Medmennesker at leve og lide, kan vel ikke være os uden Estertanke og Hjelpe, men opmuntret til at love Gud, fordi vi have det bedre og ere ikke en fattig Bonde. Om dette vil jeg ikke skrive mere, der er mig ligesaa empfindeligt, som maaskee Læseren at læse.

7. §.

Om Bondens Hus og Bygninger.

Som Levemaaden er hos Bonden, saa er og hans Boepæl. Almindelig finde vi hos alle Bønder deres Gaarde bygget med 4 Længder. Vort eller Indgangs-Længde er apteret til Køer og Færskald og Faarehuus, for snarere at udlede Creaturet giennem Døren til Vandstedet, som almindelig er paa Gaden, og ikke ved Brønden i Gaarden; hvilket sidste Sted dog i Tilfælde, naar Andres Creature vare behæftede med smit som Sygdom, som ofte tildrager sig, var meget nyttigt og nødvendigt. De andre Eidelængder ere indrettede til Løe og Lade.

Alhuset eller Stuelængden er gjerne uden til fallet og opphyttet.

Maar

Naar jeg undraaer en Gaard, som afbrændt paa Hierup Gods for ungefær 10 Aar siden, er ikke en Gaard i disse Soane sat i Jod, eller findes med Hjellegulv. Ikke des mindre finde vi de Formuendes Gaarde vel vedligeholdte med Laa, Ecer og Lemmer uden til, og inden til med malede Paneelværker, øverst i Stuen med andre Bondezitaer af opjatte Tintallerkener, ophængte befrynsede Haandklæder og paa Væggene fæstede Billedstykker.

To velopredte Senge, samt 1 à 2 store jernbundne Kister og en Jern Kalkelovn anses som en Prydelse og Velstand i Bondens Stue. Svelden har den velhavende Bonde mere end en Stue, hvor Rige og Fattige indlædes.

Oven for Stuen haves vel ofte et Kammer eller Afdeling, men sædvanlig bruges dette ikke til andet end til Epise: eller Vulterkammer. Er det forment, da staaer der en Senge, Kiste, Bord ic., som altid viser noget Udmarcket og mere end ordinairt.

Nederst ved Stuen er Støfset 3: Støgerstet eller Kiøkkenet, hvor Størfstenen staaet næst op til.

Derimod en fattig Bøndergaard er som oftest revent, aaben og faldefærdig; thi som han ikke formaaer at hielpe paa den, saa tænker han og at overlade det til sin Eftermand; som han
stedse

stedse venter paa, da han ikke veed nogen Time, naar han affattes fra sin Gaard, der ofte er liae saa bedrøvelig og tom indvendig som udvendig.

Reenlighed findes almindelig hos de fleste Bønderkoner, rige og fattige; men at deres Eeder ikke ere de sundeste, kan man see og fornemme saavel af deres suartne Leergulve, som mullede Vægge — og en stor Feil er det, at vore Bøndergaardte ere saa lave, saavel inde som ude. Hertil kommer, at deres Loft og Vinduer ere for aabne, at de sjelden kan bestandig holde Varme og fordrive Kugtigbeden. Aldria høre vi Bonden at klage eller være misfornøiet derover. Nok, naar ikkun han og Creaturet nogenledes kan bierges mod Kuld og Uveir, Enkeltig for Bonden, at han ikke mere kender eller er vant til Bequemmelighed og bedre Huuslye, end han er. Neppe boer Bonden nogensteds flertere i de danske og norske Stater, end i Stølland.

8. §.

Om Bondens indvortes Huuslighed.

Huuslighed, Deconomie, den saa nyttige Dyd, er i Almindelighed ikke Bonden fremmed.

Sjelden kober han til sig eller sit Huusfolk Klæder, Dyrer, Lagen og Limet ic., hvilket i hans Huus fabrikeres. Flittig see vi dem be-

lym:

kmrede for at faae lidet Her faaet om Foraa-
 ret, hvor fattig end nogen er. Stræbfom see
 vi Huusmoderen med sine Piger og Børn om
 Winter-Aftener at sye, karte, spinde, væve ic.
 Og ikke usædvanligt er det at høre nu een, nu
 en anden at kan sælge Vadmel, Lærret, Høer-
 ken, Sækketoi ic., som de selv have forfærdig-
 get. Ja endog unge Pigebørn paa 8 à 10 Aar
 skal findes og fremstaae i disse Sogner, som fra
 Ringsted Fabriksskole have spundet i disse dyre
 Aaringer til 8 Mark et Pund Hørgarn. Men
 ikke saa flittig eller befløjet kan vi sige om
 vore Bønderkarle eller Drengene at hændrive de
 lange Winter-Aftener. — Skade, der er in-
 gen Anledning til at kunne vænne disse til Virk-
 somhed. Skal holde de det, at spinde, karte,
 væve ic., og ikke ville de lære at Stiære, hugge,
 snedke, binde Tøier, Halskoblør, Kurve ic.,
 som alt kunde lade sig vel præctisere af dem de
 lange Winter-Aftener. Maatte hertil opmun-
 tres ved Premier! Og vilde Herstaberne hers-
 for tvære sig ved at give dem Materialer i Hæns-
 derne, og Præsterne understøtte samme ved ad-
 skillige og saa ofte givne Keiligheder! Vi ville
 haabe det for Esterflægten, dog ikke for Skoles-
 holderne komme i en anden Form; og da skal,
 nast Gud, fremstaae en Ungdom, mere tænken-
 de, mere virksom, og mere formuende.

9. §.

De i Bringsstrup og Sigersted Sogner meest be-
kiendte vildvoksende Urter.

Akande, *nympha* eller *clava herculis*, vo-
rer i Sigersted Aae med store brede paa
Bandet flydende Blade, hvis Blomster ere
gule. Roden er sund i heftig Tilfælde.

Akeleja, *aqvilegia vulgaris*, vorer høit med
blaae og hvide Blomster, som ere smukke og
behagelige, de ere dobbelte og enkelte.

Agermone, *Agrimonia*.

Andemad, *lens pallustris*, vorer i Kjør, er
et Slags sammenbildet eller røvooret Græs,
hvor smaa hvide Blomster, hvis Blade ligge
langs ad Bandet.

Angelica α: *Engelske* paa Dansk, *Smyrna*,
hvis Rod er saa bekiendt af sin Nytte, at
den bruges til Mennesker og Creature, især
mod snitsomme Eygdomme. Farver deilig
gul. Menes at have sin Hjerkomst fra
Archangel.

Urve, *annagallis*, er mange Slags, især
agrestis, rød Urve, nyttig mod gale Hun-
des Bid, hvorom Hr. Conferenceraad Not-
bøll Friis har skrevet en Afhandling for en
deel Aar, og i Kobber vist Blomsten, som
gratis blev uddeelt blandt Almuen.

Aqvatica, med langagtige Blade.

G

Ager.

Ugerkaal eller Riddike, *sinapis arvensis*, har gule Blomster, er et skadeligt Ukrud, som hersker ved Jordens Magerhed og ofte slette Behandling og Pløining. Dets Frøe ligner Sennep, og ofte beblendes og forfalskes dermed, naar det sælges.

Baldrian, Valerian, vild Nardus, *valeriana officinalis*. En Decoct stiller den gylndne Aare og fordrøver usunde Vædsker.

Basilikon, *thymus acinos*, Lugten af dens Frøe styrker Niene og borttager Hovedsvimmel.

Bede, *beta pratensis*.

— *sylvestris*, kaldes ellers Vintergrønt, fordi det er grønt baade Vinter og Sommer, groer omkring paa Huse, Kirker og Træer, som ofte ganske bedækkes af dem.

Blaaekorn, *lyarius*, blaae runde Blomster med taggede Blade i Korn og Rug, er velsmagende og sund, naar de skæres blandt Tobak.

Blaabær, Bollebær, *vaccinium myrtillus*.

Blodurt, *tormentilla*.

Borret, *arctium lappa*, denne saa hyppiae som almindelig forbadte Urt har Erfarenhed lært at fortiene mere Kundskab om. Dens Blade afplukede for St. Hans Dag, lagte paa

paa podagriffe Fødder, stiller ikke allene Emerterne, men og trækker de onde Vædsker ud. Dens Rod, kogt i Vand, hvoraf drikkes en Vægel ungefær om Dagen, affhieler Riven og Gigt i Lemmerne.

Brambær, Bjørnebær, *rubus fructuosus*, voxer paa smaae piggede Stængler.

Bregner, *osmunda regalis*, voxer i Tørvede moser og Slove.

Bulleblade, eller beest's Klee, *menyanthes trifoliata*, groer i sumpige Eng, og plukkes af de Fattige for St. Hans Dag, og tørres, som de bruge til Oll isteden for Humle,

Bynke, *arthemisia*, voxer høit, har blaae agtige Blade, dens Frugt er smaae Kugle og mangfoldig.

Champignon, *agaricus campestris*, et slags Svamp. De smaae, som ere hvide under nederen, ere gode; men de andre, som ere sorte nederen under, ere forgiftige, og kaldes Padderhaare. De voxer meest paa sumpige Steder, og plukkes om Efterhøst. De findes her i Sagnet i Mængde ved Hiemslov. Jeg erindrer, da jeg kom hertil og saae dem i den Mængde, at jeg avviiste nogle Koner, at plukke dem og sælge dem, hvilket de ansaae som noget Dyr og Uværdigt, men ved at prøve det og see, de vare begierlige og

affættelige saavel i Klobfladerne som anden-
 steds, ere der nu adskillige fattige Koner,
 som deraf indsamle sig en artig Skilling.
 Hvor nyttigt, om Almuen blev noget mere
 bekiendt med Plantelæren!

Dild, anetum, en sund Urte, bruges i De-
 conomien og Medicinen.

Ehrenpriis, veronica, som voxer paa Land.

— — — maritima, som voxer i Vand med
 smaa smalle Blade.

Engeskier, serratula, tinetona, nyttig og uund-
 værlig for Farvere, voxer lavt med brede Blade.

Entian, gentiana, dens Rod er meget beeff,
 god at sætte paa Brændeviin. Er nyttigt
 Huusraad i Tilfælde for Kolik eller anden
 Mavesygdom, for sine Folk og Sognemænd,
 som Erfarenhed har lært mig.

Evighedsblomster, gnapholium dioicum,
 ere lysegule med smaa runde nette Knoppe.
 De binde Krandsse deraf, som kan vare i man-
 ge Aar, hvoraf de kaldes Evighedsblomster.
 De voxer meest i Sandjord.

Fioler, vilde, viola hirta, med lange Blade
 og hvide Blomster.

Martsioler eller Hundefioler, viola canica.

Vandfioler, viola pallustris, med hvide
 og blege Couleurer, som staaet i Tusind-
 tal først om Foraaret i Klærene.

For

Forgiet mig ei, *myosotis scorpioidis*, en almindelig bekiendt smul lysblaae Blomst, som ei lugter.

Græs. Hveenegræs, *hira agrestis*, som voxer langt og har laadne Tappeler eller Duffer.

Blaaegræs, *coerulea*, og vidner om Engens Bonitet. Har brede Blade.

Mannagræs, *fluctans*, hvoraf paastaaes, at der kan høstes Maana, ligesom i Island, om man derpaa vilde anvende Forsøg og Flid. Dette voxer altid i Moser.

Skaffegræs, *repons*, brugelig til at polere Træ med, formedelst sin medførende Skarphed.

Bandgræs, *aquatica*, voxer langt med spidse Straaer.

Strandgræs, *arenaria*. Dette Slags er af en meget fødende Art, agtes som Havre til at føde Heste med; af hvis Slags der voxer ved Sigersted ved det saa kaldte Niemad.

Stærgræs: Knægræs, *spergula arvensis*, voxer i høie Stængler uden Blade, er maadeligt Foder, bedst til Køer, og halv fugtigt at høste udtræver dette Slags; thi ellers ganske forbrækkes og formindskes det, om det er alt for tørt. Voxer i Tosteklar i Præstegaardens Marker.

Græs. *Beengræs*, *acrosticum septentrionale*, en bekendt Urt eller Græsart, at bruge til at læge Beenbrud med.

Græsnellikker, *dianthus plumarius*, med hvide Blomster.

Giøgsgrød, eller *Giøgemad*, *oxalis*, vøxer i sumpige Enge og bærer blaae Blomster.

Hanefod, *ranunculus flammula*, med gule Blomster og lange Blade. Denne Urt udbreder sig i adskillige Slags.

Hanelann, *Riellingetænder*, *rhinanthus Christi*, hvis Blomster ere gule og drilles i Kynderspeestehov, *Hølløfod*, *fulsilago farfara*.

Havre, vild, eller *Fløehavre*, *avena sativa*, er søm oftest god og ren; findes Kierne i den, saa er dens Meel sort og utriveligt.

Heire, *bromus scaberrimus*, et Ukrud, som vøxer iblandt Rug og Havre, og menes at have været smaa og umoden Rug, som saaledes er forvandlet og indørtet.

Hiertensfynd, *melissa*, har Lighed med den reente, og lugter, men ikke saa stærk. Dens Blade ere spidsere, og tiene til at rense Mavesen, naar de drilles i Thee.

Hestecumpe, *hippuris vulgaris*, vøxer i Vand med lange Børster.

Humle, vild, *humulus vulgaris*, som vøxer ved Bierder og har ingen Kraft. De mindre end den sande i sine Knopper. Hun-

- Hundebær : Gallebær, *briconia alba*, dens Blomster give smaa runde Knoppe eller Bær, og siges at gjøre Hunde eller andre Creature galne, naar de æde dem.
- Hundetunge, *lappula*: med smaa Blomster.
- Jordbær, *fragaria vesca*.
- Jordhumle, *hypericon*, voxer med en høi Stengel paa sandige Steder; bær gule smalle Blomster, hvisolie er fortreffelig mod brændte og giftige Saar.
- Rabeleie, Kæblommer, *caltha pallustris*;
 Ralmus, lugtende Flæe, *calmus aconis*, voxer almindelig i Kiær, findes i den til Præstegaarden liggende Eng ved Brangstrup, hvis Blade ere fortreffelige at binde Korn i, som har tillige den Egenkab ved sig, at Rotter og Mus ikke skære det Korn, som er bundet dermed; hvilket er i Sandhed prøvet og befundet rigtig, at naar man lægger dens Rod ved Kornbærterne eller andensteds, hvor slikt Uœi har taget Overhaand, at denne Rods stærke Lugt ganske forjager og er utaalnelig for disse Creatures: saa denne Væxt foruden i andre Dele fortjener med Rette at kendes og bruges.
- Rameelblomster, vilde, *marricana chamaemilla*: Denne Væxt lugter lidet. *Catula* lugter ilde. *Modorata* lugter intet.

Karse, Engkarse, cardamine pratensis. De første opstigende ere sunde og velsmagende, og bruges til Salat, og kaldes bruun Karse, under hvilket Navn de sælges.

Katost = Kattestoel, malva rotundifolia, kaldes og St. Simons Urt, og er meget nyttig for Bier at drage af deres Blomster, hvorfor Biekuberne gries dermed, naar Bierne have sværmet, hvorefter de drage strax i Kuben.

Klammer-Urt, galium pallustre, vøxer i Kær.
 — — — — uliginosum, med hvide
 og røde Blomster
 og smalle Blade.

Klinter, Urt i Rug, agrostema gichago, dens Meel er skadeligt for Brøstet, men stærk og nyttig at bruge til Brændeviinsbrænden.

Klover, trifolium:

— — — — repens, hvid Klover, vøxer lavt.

— — — — pratense, rød Klover eller Høning:

— — — — alpe, vøxer høit.

Klokker, campania, en sand Urt for Kvæget; i Haverne findes de og til Parade, og vøxer høit med røde og hvide Blomster.

Kongelyb, verbascum thapsus, har laadne Blade, gule og hvide Blomster, nyttig at drikke i Thee for Skisrug, vøxer ved Viede og gamle Huse.

Kof=

Røedrobel, *primula veris*, er mange Slags, nogle bære hvide gefulde Blomster, og ere af de i Foraaret først opspirede Blomster.

Knopurt, *centaurea scabiosa*, er Urtud blandt Kornet, hvor den som oftest vøxer; thi den udbreder sig meget, og ved dens mange Grene kvæle meget Korn; den er meget velsmagende for Heste, bærer laadne store Knopper, en Stængel, smalle Blade, og hvide og røde Blomster.

Rørvel, *gingidium*, mørkere end den tamme. **Lilier**, blaae, **Sværdlilier**, *iris germanica*. **gulde**, *iris pseudoconis*, med brede Blade.

Lilieconvall eller **Majmaanedes Blomster**, *convallaria majalis*, med rødholde Blomster, lugter fortreffelig, vøxer i Moradser, hvis Rodder kan drives ved Kaffelovnen, er elters en herlig Lagedoms-Urt for Barselqvinder, naar den laves i Decoct. Dens Saft afstryket, er god for samme Bryster.

Linnurt, *antirrhinum cinarium*, en hyppig Urt at vøxe, men ikke god for Kvæget. Er et Slags bredbladet Græs, lav og temmelig tyk.

Lungeurt, *pulmaria*, med blaae og hvide Blomster.

Løvesod, *alchimilla vulgaris*.

Løvemund, *antirrhinum*, med Purpurblomster.

Løg, allium, er mange Slags: oteraceum, Græsøg med brede Blade; vineale, Hvide-
løg, hvis Blade ere smalle og have runde
Knoppe eller Hoveder; sylvestre, Skovøg,
farlig for Dvæget, hvorefter de pisse Blod.

Makurt, absinthium, belienet nok iblandt os,
som en hyppig og god Urte, hvis Frøe at
indtage i koldt Vælf, fordriver Orm hos
Børn; og dette sat paa Brændeviin, lindrer
Mavepine og laxerer ofte. Dens Stilk
med sit Krøe, lagt imellem Gørværk, confek-
terer samme for Mos.

Markshyret, rumex, sunder og surere end
Haveshyret.

Meelbær eller **Meelblomster**, arbutus uva ursi,
dens Blade at tørre og male i Meel, tiene
til at berede Karduanlæder ved.

Moes, lichen. Det er adskillig slags Moes,
som anbringes paa adskillige Maader. Det
kan, ved at tørres, tiene til at-faae Meel
af til Brød. En islandsk Afhandling have
vi herom. Dette Slags er uundværlig for
Farverne, og kan ved Melance af andre Vær-
ter sætte fortreffelige Couleurer. Det er
Steenmoes, saxatilis, vrende paa Stens
Randmoes, reticularus, sammenhængende,
og ser ud som et Garn.

Mosegræs, corex flava, med piggede Knoppe.
Muse:

Muserimpe, *myosurus minimus*. **Har 4 Blaae**
Froehuse. Dens **Reeltraade** ere **naesten 7 1/8.**

Mynth, *mentha*.

Horsemynte, *aquatica*.

Agermynte, *arvensis*, med **Purpurbloms**
ster, en for **Gaerne** svedende **Urt**, vore
 helst paa **hoie Steder**, lugter **stærk** og
 findes **allevegne**.

Nælde, **Brandenælde**, *urtica urens*, har en
stærk Stilk, hvoraf laves de **bedste** og **stærkste**
Lætreder. **Engskeren** kalder det **Nesseluch**,
højs og **Nesselbug**. Dens **Rod** er **nyttig** for
Farverne og i **Medicinen**. O! at den for-
 agtede **Nælde**, der anses som **Ukrud**, maatte
 med **flere** af **vore Urt** kendes af sin **Bærd**,
 til **Skaberens** **Gode** og **Menneskens** **Nytte**.

Nellikeroed, *geum urbanum*, anpræst af vor
 lærde **Doctor Buchhave**, og befunden af sine
 gode **Virksomheder** i adskillige **Tilfælde** i **Me-**
dicinen. De vore ved **Gierdet** paa **varre**
Steder, hvor der er **Lue**, og er let at finde,
 naar man **kender** den; den kan **forplantes**,
 da mange ere **komne** her fra **Bringstrup**
Præstegaards Have andensteds hen.

Geum rivale vore ved **Bænder**, og er
 ikke saa **bekendt**.

Nyserod, *serapias hellerhinc*, med **hoide** og **svete-**
tede Blomster, har **brede** og **langagtige Blade**.

Urt

- Dretunge**, *anchusa*, med spattede Blade, og bruges heldigst til Brystsøe.
- Padder**, *Missepugerhat*, *Agaricus Georgici*.
- Pastinake**, *pastinaca sativa*, voxer vild, med brede Blade, ligner den sande i alt.
- Peberrod**, *raphanus rusticanus*, en sund Rod for Mennesker og Creature, voxer villig.
- Pengeurt**, *lysimumachia numularia*, har gule brede Blomster, voxer meest paa udnygtig Jord.
- Petersilke**, vild, *setinum pallustre*. Denne Ur indsniger sig ofte i Haverne blandt den rette Petersille, er farlig og forgiftig; den kiendes deraf, at den er større og mørkere af sine Blade, voxer hyppigere end den rette, og smaget sødere i Roden. Endog Bladene ere farlige, foraarsage en usidelig Tørhed i Munden, samt Hovedsvimmel, Benauelse &c.
- Pleurt**, *sagittana*, med brede og spidsse Blade, er et slemt Ukrud, udbreder sig i Jorden med mange smaa Rødder.
- Pimpernelle**, *Pimpinella*, en sund Ur, spises i Salat, og tiener Mennesker og Creature til Sundhed.
- Reinphan**, *tanacitum vulgare*, lugter stærk, bærer gule Blomster, voxer paa høie Stæder i Månade, at den Fattige endog bruger dem til at tælle med.

Ripø,

- Risp**, Rubes; gode at forplante blandt Torn
paa levende Gierder, som derved lukkes gode
for neden.
- Rølliker**, anchusa millifolium, ere sunde ved
deres bitre Smag, og vore i Mængde paa
Aare og sumpige Steder. Bonden tæret
og skæret den i Tobak, andre drikke den i
Thee for Sundhed.
- Røsmarin**, wild, andromeda pollifolia.
- Rør**, arundo phragmites, vorende i Morad-
ser og Kær, tienlig til Taa.
- Rude**, Ruta, afpresset i Regnvand', stiller
Diarrhee.
- Roser**, vilde, volubilis.
- Safran**, crocus pratensis, vore lav og kom-
mer tidlig.
- Siv**, scirpus pallustris, med store Knoppe,
deraf gøres Maatter og Puder.
- Siv** er mange Slags, Auctans, sylvaticus,
lacustris. Det sidste Slags bruges af de
Fattige til at tælle med, og almindelig til
at binde Korn i; af de to første Slags be-
tiener Creaturet sig til Føde og Døbd.
- Sanct Hans Urt**, telum talephium, stæner
Portulak, groer i Moser. Almuen har
en Fordom om den, at de afplukke den St.
Hans Aften, opsætte en Stilk af den under
Løftet i Leer, hvor den længe kan holde sig
frisk,

frisk, for enhver, som de elsker og agter. De troe, at ligesom den roger af eller voxer til, saaledes gaaer det den, som den er sat for.

Senep, *sinapis nigra*, kan og regnes blandt vilde Vexter, da den kan, hvor den er saet, sielden uddøe, men ved dens Hesk eller Afstæring altid taber saa meget, at den godt saarer sig selv, og kan overvinde i Jorden de skarpeste Vintre. Almindelig saaes den paa Grøfter eller anden uduelig Jord, da den er villig til at voxer.

Skarntyde, *conium macularum*, en til mange Dele nyttig Urt, waaget den ansees som Ukrud; farver pragtig guult og voxer ved Gierder i haver.

Snærrer, eller smaa Burrer, *aparine*, voxer helst i Hækker, og kan løbe meget høit.

Soelbær, *rubes nigrum*, Bladene i Decoct gode at drikke mod Gigt og Watersot. Bærene ere sunde i mange Delo, og var at ønske, hver Mand havde i sin Have. De vore hyppig og høie, ere tienslige at plante paa Diger til at frede gode i levende Gierder, som er forsøgt.

Soeldug, *ros solis*. Dens Dug eller Vædske fordriver Ringorme, hvørfør den kaldes Ringorme-Svas. Den afstjæper og Forster

ter og Riiqtorne. Mange bruge den at lægge i Eien, da Melken derved enten betages Afsmag, eller og renses, om Kvæget skulde have ædt de Urter, som hindre, at Melken ikke giver Smør af sig.

Svalderkaal, *argopadium*, vore mest i Haverne i og ved Hækkerne, stæder tidlig, og i Fæstningen af Koraaret spises med Besøg af Mange. Dens Rod er fastig og nyttig.

Streppe, **Tordensstreppe**, *rumex acutus*, dens Blomster ere røde og mørkegule, vore paa hei Stængel, hvis Frøe eller Korn, indlagt i Borrer, er tienlig for Fugle til Føde; udbreder sig stærk i god Jord, og har en lang Rod.

Stephens Urt, *circæa, luteriana*.

Stolt Hentil, *bonus Henricus* eller *chenopodium*, er mange Slags, *rubrum*, *viride*, *urbanum*.

Storkeneb, **Tranehals**, *gitanium prutense*. Dens Blade ligne Katoft, er mange Slags.

Strandfløve, *fucius ferratus*, har taggede Blade, bærer lange Frøehuse.

Stedmoders Blomst, *viola tricolor*, har baade lyse og mørke Farver, hvorfor den og kaldes Dag og Nat; dens Skabning er mærkelig: nogle Blade sidde nærmest Hjertet i
Blom

Blomsten, disse kaldes hendes egne Børn, andre ere længere borte, som kaldes Stedsbørnene.

Smørrt, Smørleger, ranunculus, en smul gul Blomst, som og gjør Smørret gult.

Syre, oxalis acetosella, vøret i tørre Euge, og har en stærk Syrlighed hos sig, bruges til at tage Ruspletter af Linned, i det man lægger Tøiet imellem to Syreblade paa en med Bløder opvarmet Tallerken, hvori og kommes lidt Vand, og vedbliver med friske Blade, indtil Pletten forsvinder. Dette kan og afhjelpes ved Suurklever-Salt, som tilberedes af denne Urt, og koober i Apothekerne.

Sommerhyld, artica.

Tusinddyder, Gaaseurt, centaurium, med fine røde og hvide Blomster.

Timian, vild, vor Frues Sengebalm, thymnus serpyllium. Dens Saft, afpresset i Biin, læger Edder og Forgift.

Tidsel, Mariae Tidsel, eller Corbendikt : den velsignede Tidsel, *carduus benedictus*, hvis Blade, Pique, Blomster og Rod tiene til megen og forskiellig Lægedom. Denne Tidsel vøret meest paa Agra. Dens Frøe underholder Fugle om Vinterten : Trister, Stulliser ic. Naar Tidserne ruge og dets hvide Snug flyver og bødredes af Veiret, da

da fiendes Gaarene at være tienslige til at
 flages. Hestene æde dens Knoppe gierne,
 og trives derefter. De voxer ofte i saadan
 Mængde, at Bønderne afflaae dem, lade
 dem ligge og tørres, og bruge dem til at
 brænde eller heede Bagerovnen dermed, hvis
 Aske er fortreffelig. Ligesom Tidselen vo-
 xer høi eller lav, spaaer Bonden en varig
 eller mild Vinter.

Troldkonens eller Gandens Kiernemelk,
euphonia helloscopia, en smuk Pyramide-
 Blomst, men lav; kaldes saa, fordi, naar
 dens Stilk brækkes, er dens Saft hvid, som
 Melk, og er beeft og ildelugtende.

Balmue, Koenrose, papaver. 4 à 5 Ho-
 veder, vogte i en Vægel Vand, forarsager
 stærk Søvn; men er linner Klæde vadet deri,
 og ombunden Hovedet, virker passende Søvn.
 Havevalmuefrøe i Decoct kaldes Opium, er
 en Doaledrik, giver lang Søvn og Rolig-
 hed; er farlig at bruge for ofte.

10. §.

Bringstrup og Sigersted Eogne eie nu in-
 gen Skove, men ved endeel der endnu værende
 Kræfsteder og Underflor fiendes sande Spor til,
 at der have været de stærke Ege- og Bøge-Skove,
 og at endnu i disse Eogners Byer, Bringstrup,

h

Si.

Sigersted, Skjellerød og Egerup, findes Huse og Gaarde opbygte af de der forhen opvoktede Træer, forsikre og paavise gamle Folk. Traditionerne berette ellers, at en anseelig Skov har været paa Niemskov-Agrene ad Skjellerød og Sigersted, ligesom og mellem Sigersted og Alsted. Endnu fremvise vore nærværende mange Kræststeder saavel som Haver adskillige

vildvokende Træer,

som ere:

Aske-Træet, *fraxinus excelsior*, som vører høit, ret og hastigt. Dets Træ er nyttigt til indvendig Arbejde; men som det er vaporoux, raadner det snart udvendig. Det skyder sildig paa Foraaret, men holder og des længere paa sine Blade mod Vinteren; hvorfor det især opelstes, er formedelt dets Seighed og Lethed. Dets Blade ere store og bredtakkede, og befindes at være sunde og velsmagende for Kvæget til Føde. Disse slags Træer findes meest omkring vore Haver. Der gives Aske paa 24 til 30 Læs.

Asp, *populus tremula*, et slags Doppelpiil eller Beverasp, saa kaldet, fordi dets Blade flagre og bevæge sig i det meest stille Veir. Dets Blade ere sunde og trivelige for Faarene; de samles og holdes meget over af

Nær

Normanden, vil at føde deres Creature med, og vore saa hyppig der, at de Træers Blade have i de seneste trange Foderaar conserveret mange Heste og Faar ved Live. Træets Natur er let og blødt, og ikke meget agtes her, men groer villig og høit.

Beenved eller Beenede, *ilex aquifolium*, vore blandt de her vorende Kræbuske, meent smaat og lavt, saavel i Hiemskov paa Sigersted Mark, som og paa Skovarene ved Bringstrup. Ikke meget findes her af dette slags Træ, der ellers bruges ofte af Dreiere, fordi dets Natur er haard og hoid, og ligner Buxbomtræ. I store Skove er det slags Træ rar, og søges med Beærlighed. Dets Blade at luge under Luft Laag i Vand, ere gode mod Svindsot.

Birketræet, *betula alba*, findes og her, men saa. Dets Bark er den bedste for Garverne, at berede Læder af; dets Blade farve nyværlig Svult. Imellem Bark og Træ indeholde de en Mos eller East, som, naar den udtrappes ved at aabne for den med et Boer eller Kniv, tiener isteden for Humle, at gjøre Øllet bittert og velsmaagende. Paa gamle Birketræer voxer et slags Svamp, som, naar de koges, tørres og bankes, blive de bedste at bruge til Fjort.

Elletræet, alnus, et i sin Høide og Vert pyramidform velproportioneret Træ, voret hyppig. Stammen er nyttig for Bonden til Bygningstrømmer, NB. naar det hugges før Døsen kommer i dens Stamme, som skeer i alle Tider den 20de Januarii, Feb. Sebast. Dag. Dets Grene tiene til Bierdsel, og dets inderste Bark bruges af Farverne. De bedste Vognstænger faaes af det Slags. Sengestolper eller andre Meubler giorte af dette Træ, har den Natur, at det ikke taaler Røggeluss. Erfarenhed har og lært, at dette Slags Træ ikke allene fordriver men fortærer dette Ustøt, saavelsom andre skadelige Insecter, af Maddiker, Mider &c., hvorfor og dets Grene, lagte ved Grøn, skal conservere dem saavelsom Fedevarerne, der om Sommeren fortæres og bedærves af disse saa almindelige og skadelige smaa Dyr. Ja det er befundet, at Qviste af Elletræet med Løv paa, udbredte over Bede i Haverne, skal fordrive Jordløpper og andre Insecter, som ofte opøde og fortære Planterne i deres Spædhed i vore Haver. Og hvor nyttig da Elletræet, som foragtelig anses og saa lidt det fredes af de fleste.

Elmetræet, ulmus campestris, findes i nogle Haver; dets Træ er blødt, og bruges af
Sned

Snedkere og andre til at danne fint Arbejde af.

Hassel eller Røddetræet, *coryllus avellana*. Dets unge Skud paa 2 à 3 Aar tiene til Baand om Trælar, og dets unge Spirer bruges til de saa kaldede Tællevænder at binde Langhalmten fast med paa Taget, hvilke nu ere saa rare, at de ikke kan faaes; der viser vore Slove ikke fredes, men forhugges. Det var at ønske, den siællandske Bonde kunde lære en anden Tællemaade, han skulde da ikke blive forlegen for disse Kieppe, som den jydsk Bonde ikke bruger, der i deres Sted de lange Vinterastener snoer Baand af Halm, hvormed han uden Kieppe tæller sit Tag om Foraaret. Maatte dette prøves, skulde Bonden ikke saa ofte mangle Hunske eller have saa flette Tage, som mængstedes sees.

Havetorn, *cratægus oxyacantha*, bruges til Gierdsel. Et et slags Torn, som voxer af al slags Gierdsel høiest, men raadner snart.

Hindbærtræet, *rubus idæus*, er to Slags, med røde eller hvide Bær, hvis Saft er meget sund i Sydoms Tilfælde. Dette Træ groer meest i Ellemøser, men villig i Haver, hvor det og kan udbrede sig saa stærk, at man maae standse og hode det.

Høstetræet α : vilde Kirsebær, *prunus radus*, et slags Torn, hvis Bær ere stramme og ædes af Skovsuaale.

Hybetræet, *rosa camina*, et slags Torn, som bærer røde Bær, junde til Mad og Lægedom, hvorfor de og meget elskes, især de saa kaldte store spanske Hyben.

Hyldeetræet, eller **Attik**, *sambucus ebulus*. Det saa almeennyttige og overalt voxende Træ. Dets Blomster give den sundeste Drik i Thee eller paa anden Maade anvendt. Dets Grene lukke og frede godt. Dets Bark tiener til Lægedom og Farve; dets Træ eller Stamme, formedelst sin Styrke, Bløds og Haardhed, bruges til adskilligt Meubelarbejde, og lignes ved Buxbom. Dette Træ kan plantes ligesom Viil, og kan voxer uden Rod. At faae dets Bær, giver den hastigste Hælle eller levende Gierde. Ikke at tale om den for Bonden saa nyttige Sirop, som af dens Bær koges og bruges i Sygdoms Tilfælde mod Rngverf, Forløstelse α ., ja og i Sundhed spises og smøres paa Bred, som Smør.

Lindetræet, *tilia europæa*, er skuggesuldt, voxer høit og hastigt, hvis Træ er blødt, og gøres deraf Truge, Skuffer α .. Dets inderste Bark kan flenges af Træet, saa langt,

lange; at det bruges til at snøe Kæb af, som kaldes Bastreeb.

Maur; Waldbirk, aeer *pseuda plantanus*, voxer meest i sumpige Steder; almindelig er det kroget, og groer sielden ret. Dets Rod har hvirvlede og blomsteraartige Couleurer, hvorfor det og bruges til indlagt Arbejde. Formedelst dets ugemene Haardhed fabrikeres deraf de deiligste Kæser, Daaser, Knivskaste ic.

Vebertræet, som om Foraaret yder os den første Gave af Flora, da det blomstrer meget tidlig, og lugter stærk og behagelig. Vi serne søge disse Blomster strax om Foraaret, og derved forskrives. Dets Bær ere røde som Ribs, og smage søde, men Kiernen er den stærkeste Veber. Dets Frugt kan blive lige saa god hos os, som anden Veber, der kommer fra Veberkysten. En Prøve derpaa har jeg selv erfaret, da jeg har paa et Træ, ved at afplukke dets Bær og derefter tørre dem i Solen, høstet 1 Pund Veber, som vi brugte i Huset lige saa godt som anden Veber, der købes. Men da Veberet er i et Priis, saa agter man ikke paa at lægge Vind paa disse Træer, der give os her god Lugt, Frugt og Snn.

Piil, salix, vore især bedst ved Vandsteder.

Det er at merke ved Piil, at de, som ere komne fra samvige Steder, vore ikke paa høi Bund, ligesom de fra høi Jord eller Bund ikke lukkes i siid Jord.

Scippiil, salix fragilis, giver høverlige Hætter og Høgn af levende Gierder, saavel som den saa kaldte rødt Piil, hvis Bark er hvidagtig og Aaer mange Grene fra sig. Af slags Piil, som plantes uden Rod, groer bedst.

Poppelpiil, populus alba, groer i Høiden.

Dets Træ er høit og tiener mest til Parade.

Ribb, ribes rubrum, ligner Piil, at det groer villig og bedst ved at plantes uden Rod. Hvo som kender Ribsvin af sin kielende og behagelige Dril, og forstaer at tilløve den, anpriser samme af sin Fortreffelighed. Og hvilker Huus af nogenledes Stand paa Landet betimre sig ikke af denne Krugt paa adskillige Maaders Tilberedning. Altsaa kendes dette lidet Træ af sin store Nytte.

Rottne, sorbus aucuparia: Dets Bark, kogt i Vand, forfrisker afsmættige og forhungrede Creature. Ligesom Creaturets Afsmættelse, gives det meer eller mindre til, dog ikke over en halv Noe af Gangen om Dagen. Dets Barkvand farver deilig-lysegul Couleur.

leur. Dets Blade tiene Bønderne først om Foraaret, at mane deres Huse med. Dets Bær ere røde, og hange i smukke Klaser; med disse fanger man Kranisfugle i Døner. Træets Natur er tæt, stærk, og bruges til adskilligt Huusarbeids.

Slobabletræet, *pyrus malus*, hvis unge Stammer ere tienlige til at indpode andre gode Frugter, da dette Træ, ved at forflyttes i god Jord, groer villigt og bærer god Frugt. Dets vilde Æbler see bedre ud end de smage, og kunne ikke spises formødelst deres Stramhed og Bitterhed. Træets Natur er tæt og tienligt til smaat nyttigt Arbeide, som Sleer, Skruetappe, Bimler, Navler &c.

Slaentorn, *prunus spinosa*, er det bedste Bierdsel. Det voxer seent, naar det plantes, og skal vel tilfreds, om det vil voxer. Det bærer sorteblaae Bær, som ikke modnes ret, fer de faar Frost; af disse kan præpareres den færtreffeligste Viin, som i Smag og Bonitet overgaaer andre Vint. Bærrene stødes og kauses med deres Kierner, hvorpaa de komme paa Træet med kogheedt Vand, som lægges hen, og siden aftappes, som den klareste Bourgogneviin.

Bier eller **Bierid**, *salix cinerea*, voxer i min **Løvemoser**, bruges til Kurvesadlinger eller smaae Kurve, samt til Koste. Creaturet afæder dets yderste Toppe, som er blodrensende.

Flere vildvoxende Træer ere mig ikke bekendte i mine Sogne, og andre har jeg ikke villet anføre, det jeg overlader til andre at beryøre, som have den Lykke at boe i Skovene, da jeg håaber vist flere, heldigere end jeg opgiver over deres Sogne en oeconomisk-physisk Beskrivelse til Publici Fornøielse og Nytte.

II. S.

Lige saa lidet Antal af vildvoxende Træer der groer i mine Sogne, lige saa lidet af Fiskevie findes der sammesteds. I Præstegaardens nederste Eenemærker har jeg ladet grave to Fiskedamme og dem besatte med Karudser og Aborrer. Bonden i Almindelighed har ingen Smag paa fersk Fisk, fanqe de den ofte, spise de den ei, men heller sælge den. Og det er en virkelig Feil, at de ikke mere betiene sig af Fiskevie, der dog ofte kunde være dem fordeelsagtigt i Oeconomie og Suundhed. Den om disse Sogne løbende Aae ved Eigersted, Skellerød, Englerup, Østlev og Evenstrup, foruden endeel Løvemoser og Vandsteder, ere de eneste Fiskesteder, som heri findes, og derudi veed man er

Aal,

Åal, angvilla muræna, hvilke, naar de faaes paa sine Eider om Aaret, især i Mittels Næe eller sidste Qvarter, ere hyperlige af deres Gudhed og Storhed. Den største, som her er fanget, har været 2 Alen lang og næsten 3 Fingert tyk. Bunden spiser den ikke gierne, saasom de ansee den at være Ormens Broder, men andre kiende dens fortreffelige Spise, som røgede og saltede.

Aborre, perca fluviatilis, en af Eguens Pieneste Fiske; den fanges især om Joraaret, naar den leger. Af alle Slaas skal den graadige Giedde meest attraae Aborren til Føde, men Aborren veed at vende den Svandsen, naar den vil sluge den, da Giedden ikke for den skarpe Finnes Skyld tør angribe den.

Bræsen, brama, en smuk søblaae Fisk, er fed og behagelig at spise, men besidder mange Been i dens Kiød, hvorsor der og kræves Forsigtighed, naar den spises. 2 à 3 Pund veie de fleste. Men de Bræsen, som falde i Tule Søe ved Eorse, findes neppe Lige til i Landet, af Smag; Fedme og Størrelse; der gives de, som veie 14 Pund, og vist indeholde 2 à 3 Pund Fedt, som bruges af Mange til at brænde i Lamper.

Flire,

Flire, *vimba*, er beslagtet til Brasen, men kommer den ikke nær i Smag eller Størrelse.

Deus Finner ere mere piggede end Brasens.

Giedde, *lupus marinus, lucius*, en Kovfisk, og sluger alle forekommende Fiske. Man har befundet, den ofte har havt en anden Fisk i sin, som den har opsluget, paa 7 à 8 Pund. Af Sigersted Aae har man ellers opfisket de gamle Giedder, som have veiet 2 à 3 Pispund. De gamle Giedder ere ikke behagelige. Dette Slags fanges meest i Legeetiden 3: Martii Maaned.

Horf, *perca cornus*, en liden Fisk med hvasse Finner og breede Hoved; har en fortreffelig Sødhed hos sig, og spises af Mange som en Delicatsse.

Hundsegel, *gastorotheus auclearus*, en Fisk, mere for Fugle, Vias og Xender, end Mennesker; thi da den ikke er en Tomme lang eller Fierdeparten saa breed, ansees den ikke. Den findes i Mængde i smaa Vandputter, hvor der er lavt Vand.

Karudser, *carisus*, en pørtlig Fisk, taaler ikke alle Jordbunde, og ikke bærer stærk Frost. Blaaaleersgrunde ere for den de meest passende at trives og leve paa; de ere meget nygelsomme, og behagelige i Smag. De bedste ere de bedste og fedeste. Af dette Slags,
kaf.

Kaldet *Strandkaruffen*, *carisus marinus*, skal findes i Vesterhavet.

Krebs, *cancer*, gode; store og velsmagende gives her i Mængde i Aaer og Færvemose. Mærkekrebene ere de bedste, men Færvemosenes de største. Man har havt Færvemosekrebssaa store som smaa Hummere. Denne Art Fiske, som i disse Soarte fanges i Mængde, er en Næringsvei for mange fattige, da de derved fortiene sig en Haandskilling ved at sælge dem til omstiggende Kiøbstæder, Herre- og Præstegaarde. Lærre Sommerere ere skadelige for denne Art Fiske, da de borttages ganske af Folk, uden at hensee til at conservere dens Yngel.

Skalle, *Kugskalle*, *cyprinus erytrophthalmus*, dens Diering er guldfarvet, og dens Finner røde, har store Skæl, og regnes med fire hvide Striber paa langs. Den attraaes ikke meget, da den er liden og har mange Been i sit Kød.

Euder, *linea*, er uden Skæl, som en Aal, i Skabning som en Aborre; dens Kød er haardt, hvidt og stramt. Afkogt i Viin, og drøbt paa en Maade, at den tøbet sig ihjel i lunke Vand, skal den være meget velsmagende. Dens Suppe er sund. Denne Fisk ligner ellers meget Mallem, som findes

i

i **Erore Søe**, og holdes for sin Sieldenhed og Siinhed saa rar, at den ei maae sælges eller undes af andre, men derfor skal indføres til det kongelige Herskab, naar den der fanaes og faaes. Mullen skal være indført fra Italien ved Biskop Absolon.

Ørret, salmo lacustris, et slags **Var**, lang og rundagtig i Skikkelse, har Skæl, som Brasen, er rødagtig i Kiedet, og fanges meest om Høsten. Den findes i Eigersted Aae, og er seed og sed i Smaggen. Den stærke, jeg har seet og havt her, var to Qvarteer lang.

12. §.

Om Sognens firefødede vilde Dyr.

Grøvling eller **Brof**, ursus melis, findes her paa Hiortholms Mose og i Hiemskovs Krat, er lavbenet og Insebrunn af Couleur, har i Skabning noget tilfælles med Bjørnen, oppholder sig i Huler og udjages deraf ved smaa dertil afrettede Hunde. Den løber ikke stærk. Dens Bid er farligt, da den vedholder, hvor den faaer fat. Dens Føde er Orme, Starubasser og Insekters Yngel, hvormed den nærer sig saa vel, at den kan være paa sin Fodme Vinteren iglennem, og med en forestaaende Frost lægger sig i Vinter-

terleie, og med Nos, Muld og Riis tilstopper Hullet. Dens Skind er kostbart og tienuligt til Lægedom.

Hare, lepus, gives her i Månade, saasom her findes endeel Krat og Moser, der er deres levnlige Opholdssted. Dette Slags sætter 3: unger 3 à 4 gange om Aaret, og faaar gemeenlig 3 Unger ad Gangen. Det er en Æel, man siger, at Haren foelader sine Unger stox, naar de ere fødte; thi man har erfaret, at den giver sine Unger Die, og slipper dem ikke, før de godt kunne ernære sig. Dens første Ungel er i Martii Måned, der gemeenlig dræbes formedelst Winterens Haardhed. Mange af deres første Ungel dræbes og ved Røve, Orne og sligge Creature; dens Skind er brugeligt til Vesse, og dens Haar til Hatter og Bænter; deres Couleur er graae. Da man ellers har befundet hvide Hare i Norge, og paa Bernholm forte.

Hvirten eller **Hinden** kommer her felden, da her findes ingen Stove. I strenge Vintere kan ofte nogle sees, disse kalder man **Streifvilde**.

Lækfatten 3: **Væfelen**, mustela erminaria, er bruun om Sommeren, og hvidgraae om Winteren, med en Svands, som er sort i

En

Enden; opholder sig i Huse, Steengierder eller Brændsteder. Den fanger hyperlig Muus, da den kan nærme sig og indgaae i Muehullerne bedre end Rattene. Den bider og Høns; og man siger, at den paa den Maade faaer dem, at den udøver fra sig en utaalelig Lugt, hvorved Hønsene falde ned i Besvimelse, og da æde deres Hjerne og Hoved og sue deres Blod. Dens Skind, som kiebtes af Jøderne og bruges til Foerverk, skal og være til Lægedom mod Heste, som ere forfangne eller forrendte, eller ei kan stalde, at skære i smaae Stykker og give dem ind i Eddike.

Muldvarpen, *talpa europæa*, sort med Svine-tryne. Dens Forbeen ere i Skabning som Menneskehænder, hvormed den i største Hast kan nedgrave eller kaste sig under Jorden, hvor den stedse opholder sig. Den gjør stor Skade i haver og Enge ved at oplaste Jordskud, naar den skal have Luft, som er tre gange om Dagen, Morgen, Middag og Aften, hvorfor og de fleste fanges paa den Tid ved at see eller bespaae dens Skud. De ere overmaade lnhøre. Det bedste og sikreste Middel, at fordrive dem af Bederne i Haven, er at sætte en hund Lunde i Nærheden af deres Opholdssted og mellemstunder staae paa

paa den, eller sætte en liden Windmølle, som klapper, i den, hvorved de ganske forjaages. En rød Silketraad, trukket igiennem en levende Muldvarp, som er bleven blodig af dens Indvolde, den at bære om Halsen, holdes for et sympatetisk Middel mod Halspine og Hovedværk.

Maarten, *mustela mortis*, kan gaae i Vand og paa Land, lever meest af Fisk, er vanskelig at styde, da den kan dukke under Vand, og altid harer Ole med sin Fiende. Den er laubenet, sortebrun, og lang, med en smul Svands uden Afregning. Dens Skind er meget kostbart, og gielder altid 3 à 4 Rdlr. og faaes sielden. Paa Land kan den løbe hurtig, ja endog i Træet fra een Gren til den anden, især paa Jaag efter Egern, indtil den trættes, da den bliver et Kov for sin Fiende.

Odderen, *mustela lutra*, er en farlig Fiende for Fisk i Damme og Parter, anrettes og en stor Skade i Husene om Natten, især, mod Biederkræmten. Man sætter om den, at dens Bine ere som Ild, der skalte Hansene, hvor de sidde om Natten, ved at see dette Dyr, at de faldt ned og blive et Offer for ham. Dens Skind er kostbart.

3

Vind.

Pindsvinet, *erinaceus europæus*, findes saavel iblandt os i Kræstkovene, som ofte om Sommeren i Travchobene. De løbe ikke stærk, og sammenrulle sig som et Nøgle Garn eller Kugle, naar den er i frygtelige Tilfælde, og værges sig med dens fremstaaende Pigge. Man siger om Pindsvinet, at det kan udjage en Bjørn af sin Hule, der ikke paa anden Maade kan værges sig mod dette lille Dyr, end tage en breed Spaan eller Strylle Træe og lægge det oven paa Pindsvinet og staae til med sin Kalle, for at dræbe det. Hundene, som let lugte og opsoge dette Dyr, vilde snart ødelægge det, hvis ikke Naturen havde forsynet det med saa mange defensivaive Waaben, at de ei kan bide paa dem. Deres Kød er velsmagende og sund mod Svindsot. Dette Dyr lever om Sommeren af Insecter, især Øretviste, som ere fundne i dens Mund om Sommeren ved at aabne den.

Ræven, *vulpis*. Af dette Slags gives her mange af, som og udøve deres Rævestreger ubehindret; thi de blive sjelden stude eller deres Unger dræbte om Sommeren. Det er en Feil iblandt os, at disse Creature for meget soulageres og handthæves. Skjæterne ere Skjold deri; thi da Rævenes Pels ikke
 kan

kan tæne uden de Skydes om Vinteren, derfor ødelægges de ikke af dem om Sommeren, som de snarest kunde. Det var derfor at ønske, det var udsat Væmie af hver Jordes godseier for hver Kæv, som blev skudt; thi disse ødelænge mange Lam, Gæs, Høns ic. for den arme Bønde. Vel paastaer man, om denne Slægt Kæve blev ødelæst, vilde andre Greter af Koster, Muis, Muldvarper ic. opstaae og faae Overhaand. Er det saa, maa man ansee disse Slags for et malum necessarium, og deraf se et Verius paa Guds vilje og nøde. *Deconomie in regno animalium*; — at Kæven renser Marken for skadelige Creature, bevidner, da man veed, Kævens største Delicatesse es Fiirbener, hvilket et opdages, da en nyffundt Kæv blev opstaaet, og befunden, at disse Fiirbener laae i hans Mave. Kævens Skind er nypperligt til Pelsover, og koster 7 à 8 Mark Stykker.

Koster og Muis, er saa skadeligt Urdi, som af hver Mand hades, fordi det ødelægger meget Kogt, og maales stor Skade i Madkieldere og Kanner. Mærkeligt, at disse Creature alverhyppig et Sted end et andet findes, og adskillige Steder aldrig ere til, som nok meest maae reise sig af Jordarternes

Forfællighed, den de ikke kan fordrage, da et saadant Minerale maae findes, som er dem der modbydelig og strider mod deres Natur; det fortienet nærmere Undersøgelse.

13. §.

De i Sognene befundne vilde Sugle.

And, *Bilband*, er adskillig Slags:

grææ, *graminea*, opholder sig i Moser, har sort Neb og Fødder, udlægger 14 à 16 Unger af Gangen. Dens Æg ere spættede. De udlægge deres Unger ved Gierder eller paa Mosetuer.

Duk-And, *obscura*, den er lysere end den almindelige *Bilband*, sielden ses, da den kan snild dukke under.

Kræk-And, *crecca*, saa kaldet af sit Skrig i Flugten. Den opholder sig meest i store Bunde, hvorfra de komme her i Selskab med andre *Bilbander*.

Bilbande-Jagten er fornøielig, og anstilles meest om Høsten, da de unge *Ænder* endnu ei have lært ret at flyve, og de gamle have tabt deres Slagflæse og fælde, hvorover de lettelig kan flydes, da man kan komme dem temmelig nær ved at seile efter dem.

Allike, *monedula*, en Fugl som en *Kraage*.

Ager

Ugerhønte, *perdix*, graaspettet, opholder sig her Sommer og Vinter. Mod stærk Vinter nærme de sig til Husene. En mærkelig Lyd eller Klinget høres ved deres reisende Flugt fra Jorden. Ugerhøntejagt er fornøielig, som skeer paa adskillige Maader.

Bruushane eller **Høne**, *pugnax*, har lange Been, et fladt Hoved med smul Top, som den kan lade falde og reise. Kan løbe stærk, og opholder sig meest i Moser.

Bekkestin, *hypoleucus*.

Bogfinken, *fringilla coelebs*, findes i vore haver, kan svigte, og er en smul Fugl, men ikke stor.

Brakfugl, *charadrius pluvialis*, en mod Efterhest sig indfindende Art Kramsfugle, der kaldes Brakfugl, fordi den opholder sig meest i Fælleder eller Brakmarker. Er ellers en velsmagende Fugl.

Due, *columba*, er mange Slags. Jeg forbigaaer dem alle, og allene siger, at de saa kaldede Maanedsduer, der ansees som vilde, opholde sig deels i Klokketaarne, deels under vore Tage. &c. Lagde Bønden noget mere Vind paa disse Creature, kunde de ofte indrente ham en Haandskilling, da de næsten føde sig selv. Men her atter en Mangel paa Indsigt og Opmuntring.

Dompap, pyrrula, en lærvillig og fortreffelig Fugl til at synge. De ere ofte sorte, ofte couleurre, næsten saa store som en Kramsfugl.
Falk, en Art Høne, falco, sem er adskillig Slags.
 Den almindelige Falk, falco gentilis, som er
 qraa og stor.

Markfalken, : : rusticolus.

Risfalken, : : halietus.

Fuglekongen, motacilla regulus, den mindste af Fugleslaget. Man har om den en Tradition, at da en Fugl skulde udvælges til Konge blandt Fuglene, og den, som sket høiest, skulde være Konge, Ornen sket høiest af alle Fugle, hvorpaa denne lille Fugl skulde sig i Ornenes Røstfædre, og derfra sket ud og vriste sig end høiest i Veiret, hvorfor den sket kaldes Fuglekonge. Men da den ikke torde igjen sætte sig paa Ornenes Røst, faldt den saa dybt, at den tabte Selcten, som den ikke har.

Glenten, milvus, en graaspættet Fugl, som opholder sig i Skove om Vinteren, men om Sommeren paa stette Marker, og ødelægger Lam, Kyllinger, Gæslinger ic. Dens Flugt er udmarkt fremfor alle Fugles, da den næsten et halvt Qvarteer kan, uden at røre sine Vinger, svæve omkring i Lufsten, og dog stille sin Flugt, hvor den vil.

Gis.

Høgen, Kullerten, cucullus, den saa kaldte sidste Sommerfugl, der bebuder Sommerens Nærværelse. Er af Størrelse som Spurrehøgen. Man mener, den bliver til en Høg, naar den holder op at kulle; este synes den at gale, som er mod Regn. Man troer, medens den kuller, kommer den ikke paa Jorden, men lever af Insekter og Duggen eller Regndraaber paa Træernes Blade.

Graafisken, linaria.

Grøn- eller Gulspetten, Picus veridis, menes at være den samme som Sneefuglen.

Gulspurren, sees om Vinteren i Byerne, men om Sommeren i Skovene. Jo stærkere Vinter, jo federe er den.

Høgen, falco, er mange Slags:

Due- eller Høns-Høgen, pollumbarius; den største af det Slags, som her gives. Den tager og Høns, Skader, Krager ic., hvilke strige og skrælle ved dens Ankomst, for at advare om denne Fiendes Nærhed. I taaget Veir er den farligst, da den er graadigst, saavel som i strenge Vintere, da den nærmer sig til Husene.

Spurre-Høgen, tranunculus, en maadelig Fugl af Størrelse. Den ikke allene lever af at tage Spurrer, men og Raalorme; hvorfor vi om Sommeren see den

at rense Kaalen fra disse Fadelige Insecter.

Kaas Høgen sidder paa sit Nadsel, er den let at dræbe, da den nedig vil forlade sin Smaas.

Triff, *trivialis modularis*.

Mark-Triff, *campestris*.

Høve . . . , *horrensis*; sanger godt.

Kirsebærknækker, *coccothraustes*, en Fugl, næsten som en Bogfinke. Den beskadiger Kirsebærrene, i det den allene søger Stene, og derfor aspiller og spilder Kludet eller Kirsebæret selv. Denne Fugl kommer først i Julii.

Krage, *cornix*, en sort blakket Fugl, større end en Skade; Hunnen liager eene og bestandig, imedens Hannen tilføjer hende Fødes i den Tid er hun fedest; thi Hannen sulter for ibiel, end han lader hende mangle. Denne Fugl findes vanskelig, da den har Karp Lugt af Krudet; dens Unger kan svies og smage vel, og er Lægedom mod Gigt og Kogverk. Krager er en stor Skildvagt for Duerne, da den ved sit Skrig advarer om Høgens Ankomst, og forfølger den med sit Skrig.

Ellekragen, *garrulus*, skriger fast og sees her fielden.

Kramb.

Kramsfugl = Trost, *turdus pilaris*, er af forskiellig Couleur, indfinder sig om Efteraaret og fanges i Doner ved Rønnchar, som viser, det er en norsk Fugl. Kommer meest i taaget Veir.

Lærken, *alauda*, er mange Slags:

Sanglærken, *arvensis*, som gierne er Hanslærken, og kiendes af sine lange Sporer.

Englærken, *pratensis*.

Hedelærken, *arborea*.

Kornlærken, *calandria*.

Havelærken, *trivialis*.

Toplærken, *cristata*.

Maage, *Strandmaage*, *apironis*; opholder sig ved Vand og sumptige Steder, er blaaagtig oven til, men lys under Bugen. Naar den kommer til vore Grændser, midt inde i Landet, som er meest om Foraaret, spaaer Bonden ondt og uroligt Veir, som og følger paa. Den besøger os gierne 8: 10 Dage, og reiser saa igten ad Havet. Den er meget frygtisom, flyver snel som en Svale, og slagter med Vingerne. Dens Lyd er: tit tit tit tit tit i i i. Bønderne kalde denne Fugl Appernisse Høns, formodentlig af en Strandbøe ved Karrebekskinde saa kaldet, fordi disse Fugle der meget findes og opholde sig.

Musbit, *parus major*. Bønderne kalde den Moskovic. En smuk tegnet Fugl, men dum. Dens Ankomst til Husene fra Skoven bebuder Vinteren; den søger da Biestkollene, som den meget skader.

Nattergal, *luscinia*, den delilige Fugl, som af Skabning og Sang er bekendt, findes endeel af her, kommende fra Mørups Skove, hvor der gives mange. St. Hans Dag holder den op at synge.

Nattergalens Hoerunge, *philomela*.

Præstkrave, *hiaticula*, er ungefærlig som Bruusbanen, har en af Flæder opstaaende Krave om Halsen.

Qvækker, *Boqfinkens Hoerunge*, *montifringilla*.

Ravn, *corvus*, en sort Fugl, lever af Rov, opholder sig i Skove og Marker. Den har stærk Luft og Syn; og derfor snart kan finde Madstier til sin Føde. Den kan blive tam og lære at snakke. Det er betænkeligt, at have dem løse i Huset; thi det er deres Natur, at bortsnappe og forvare et og andet i Hullerne; hvoraf det Ordsprog kommer: han stæler som en Ravn.

Rørdrum, *stelaris*, en bruungraae sangagtig Fugl, har lauge Been og Næb, spidsagtig Svands, flyver snel, fanges og skydesielden. Dens Lyd er huul og giennemtrængende,

gende, og lader sig ikke høre uden om Afreenen. Det er observeret, naar den giver End fra sig, sætter den sit Neb i et Rør, hvorved dens End bliver saa hull og stærk. Bonden spaaer af dens lavere eller høiere End en vaad eller tør Sommer.

Sisseronike, *cannabina*, opholder sig meest i Krat og Tjørnebuske.

Slade, *pica*, en her bekendt spraglet Fugl, som svarer til sit Navn, i det den antættet stor Slade, ved dels at afade og nedbuaae Krugterne paa Træerne, dels ved at bortsnappe Æg, Kullinger og smaa Creature, som den listig veed at fædde paa Luur efter; har skarp Syn og Lugt, saa den derfor sielden kan skjedes; da den lugter Krudes, og varer paa, om den sees Bøffe eller Gøvær.

Sløvskade, *glandarius*.

Stillaß, *carduelis*, en smuk tegnet og lærvilslig Fugl. Man har sees dem i Buur lære at trække Vand op ved en Løufe, naar den har villet drikke. Dens Føde er Bøtter og Tidseffede.

Steenpikker, -see Bispliert.

Stær, *vulgaris*, en sort Fugl, som opholder sig i Sløven og et kommer til Højene, uden om haard Vinter.

Stork, *ciconia*, opholder sig om Vintæren i
de

de varme sydlige Lande. De komme mod Foraaret, og reise om Efteraaret. Ved deres Afreise samle de sig, og man siger, de da holde et slags Ret over hinanden, om nogen Noorden er existeret imellem dem, som saaledes affraffes, at den Skyldige hugges ihjel af de andre. Deres Opholdssted er gemeentlig paa Huse, Kirkeetaarne, i store Ege Træer &c., hvorfra de nedkaste en Unge eller et Æg, som Bønderne kalde Tiende eller Bederslag for deres Ophold paa det Sted. De kunne overleve her om Vinteren, som er erfaret, da man har dem gaaende i Kiøkkenet og andre Indelukker, som ikke ere kolde.

Svale, *hirundo*, er adskillig Slags:

Bye- eller **Kirke-Svale**, *urbica*, *Mariae*

Svale, som bygger paa Kirker og Huse.

Diig- eller **Jord-Svale**, *riparia*, som opholder sig i Diget og Grøfter.

Bonde-Svale, *rustica*, fordi den sees i Bondens Huse og Lader.

Denne Fugl er efter Bondens Fordom en hellig Fugl, og derfor aldrig af dem forjages eller ødelægges. Svalernes Flugt nær ved Jorden bebuder sædvanlig Regn, fordi de smaa Myg eller Insecter, som de efterjage, da holde sig nedrig i Luften.

Evane,

- Swane**, cygnus, sees og høres her fielden, da her ikke ere store Bænde, hvor de findes sædvanlig; dog i Sigersted Aae og Hjortsholms Vlose har man seet dem undertiden.
- Sneppe**, scolopax, en Nøsefugl, saa stor som en Bratfugl, smager vel, har lange Been og Neb.
- Sneefugl**, emberiza nivalis, som ved sin Komme bebuder Frost, og ellers opholder sig i Skoven.
- Soelfort**, merula, en Kramsfugl, smukt regnet.
- Spurre**, passer domesticus, en ligesaa skadelig som bekiende Fugl, der ødelægger meget Korn i Mark og Huus; saa det var at ønske, hvor Dønde maatte her som i Loddland tilholdes at ødelægge nogle af disse Fugle, der yngte stærk.
- Svenske**, chloris, en sort spraglet Fugl, og let at fange eller fælde.

Femte

Femte Afdeling.

Bringstrup og Siærsted Sogners antiquariske Beskrivelse.

Om Gravhøiene og deres Oldsager.

Oldkyndighed blandt alle Videnskaber er moersom og nyttig, og fortæner enhver Opmærksomhed.

Blandt Oldsager, troer jeg, Gravhøiene paa vore Marker ikke blive af de ubetændtaste Gjenstande, naar vi betragte dem af deres saavel indvortes som udvortes Afsætning. Hvo vilde ikke gætte sin Videnskab om den Høi, eller den Banke, jeg hist ser, og det staaer paa min Jord? Hvo mon har læst den der? Mon den indeholder noget Vigtigt? I hvilket Tilfælde mon den der har fundet Sted? I hvad Hensigt har den været lig Dannelsen og Heids, omgiven med saa mange Rødder og Stene? Da til hvad Brug har den været saa Oldtiden? Slike Tanker herom, troer jeg, kan da vel ofte indfalds de Mange ved at see disse Oldtidens Minde-mærker iblandt os.

Da det nu Almue kunde see noget tilbage i Tiden, og oplyses noget om deres Oldfædres Tankemaade og Forsætning, har jeg i mine Fritimer tænkt paa at skrive lidt herom, allerhelst

helt der skal vel neppe være nogle Sogne i Sjælland med flere Gravhøie og mere seeværdige, end Bringstrup og Sigersted Sogne.

Disse af vore hedenske Fædre med Flid og Orden oplastede Jordhøie ere enten deres Begravelser, eller deres Offer- eller Tingsteder, hvis Prospect sees aftenet paa 2den Plade Fig. 35, 36, 38, 39, og findes dels i Skove og Lunde, dels paa flatte Steder og Marker, og af Almuen almindelig kaldes Stændhøier, fordi de ere belagte og omkrandsede med Stene. Men man maa herved gjøre Forskiel imellem disse hedenske Mindesmarker og de saa kaldede Baune paa vore Marker, der ere store oplastede Jorddynger eller Banker uden Stene ved Roden, som findes almindelig i hvert Sogn paa de største Høider, hvorfra der, ved en paa Bannet antændt Ild skulde gives Signal fra et til andet Sogn om Fiendens Ankomst i Landet, og enhver skulde ruste sig; hvilket var den allerførste Sammenkaldelses-Måde i Landet for Nationalen eller Landboen, naar noget Kriegerst eller Fiendeligt var paa Færde. Og disse Bauner eller Banker sees endnu paa mange Steder i Landet, fast i ethvert Sogn, men enkelte og særskilt, da derimod, hvor en hedensk Begravelse findes, sees almindelig tre eller flere Gravhøie samlet ungefærlig i en lige Direction efter

Bev

Begravelsens Situation, forenet med Offer- og Tingsteder, som altid vare Hedningene meget hellige og vigtige. Kiender man nu noget til disse Hedningenes Helligdomme af Begravelser, Offer- og Tingsteder, deres Lage, Dannelsse, Indgang og Aabning, saa kan man tydelig see, at mange af dem har været undersøgt og undersøget enten af Hedningene selv eller de første Christne, i Tanke, det at finde en Skat; hvilke Folk man veed have været til, og bleve kaldte *Τυμωροὶς*, Latrones Baltharii 2: paa Dansk Gravrovtere. Og at disse meget have rovet og mishandlet mange Gravhøie, allene i Tanke, at finde noget Guld, Sølv, Metal, Jern &c., uden at see til dets Figurer, Hensigter, og de Opdagelser, de dermed kunde have gjort Efters verdnen, maae man troe, da ellers vist vore Gravhøie havde opdaget os mere af vore hedenske Fædres Tænkemaade, Skikke, Religion, Wandel &c.; thi just fra Gravhøiene skal man have det Beste og Tilforladeligste om vore Fædres Tænke- og Handlemaade, da man veed, de omgikkes mere med Sværdet end Pennen.

Til min egen Fornøielse har jeg ofte besøgt disse Gravhøie i mine Sogne, gjort mig adskillige Betænkninger, og sølet mig selv ved at tænke tilbage i Tiden og ligne vore nærværende Tider med hine. Og da jeg nu har skrevet denne

denne liden Piece om begge mine Sogner, geleider jeg den med disse Efterretninger om Grævhøiene, som jeg af Erfarenhed og ved Omgang med disse har samlet mig selv; overladende enhver, at blive ved sine Tankter og Meninger herom, som han selv behager.

1. §.

Om hedenske Begravelser.

Hedningenes Begravellesmaade bestod deri, at de forbrændte deres Dodes Been og Legemer til Aske, som de siden nedsatte i deres Jordhøie i Askepottes eller Urner, for det at staae og bevares til deres Legemers forventende Opstandelse.

Aldrig bleve Hedningenes Døde jordede i Stæderne, ikke heller i Landsbyerne, men paa fri Mark, og meest paa de Stæder, hvor der var et saas Passage og Landvei, til Etindring for de Esterlevende og Forbircisende om deres Dodes Tilværelse. At de have just valgt saadanne Stæder paa vild Mark, er deels for des sikrere at kunne opbrænde deres Døde der, end i Byerne, deels fordi de des bedre kunde afværges fra deres Bølliger de Dodes Grant, deels for des smukkere at pynte de Dodes Leiested med Blomster og Træer, som de plantede omkring og paa deres Grave, der skulde tilkjen-

R

de

de give de Dødes tilkommende Liv og Opstandelse; deels troede de, at Guderne paa saadan Forhøiningsted helst indfandt sig, og ellersaa snarest og nærmest kunde overlevere Guderne deres Døde, som de elskede.

Jo høiere og større Gravhøiene ere, jo vigtigere og fornemmere have Personerne været, som der ere begravne. Jo flere vi finde paa et District, jo større Formodning til, at der paa Stedet har været et Feltslag eller Bataille, hvor de fornemste Helte med deres Ihielslagne ere begravede; hvilke Høie egentlig ere aflange, og gaar fra Sonden til Norden (*).

Derimod de runde og spids ophøiede Gravsteder vidne om udmærkede og vigtige Personer, som der ere begravede, deels allene, deels med deres Familie. Hvorledes de fik disse Høie saa store i deres Længde, Høide og Brede, skee, at, var det i et Feltslag, hvor nogle vare døde, saa kastede de Efterlevende Jord paa deres Døde med deres Skjold eller Stormhuer, indtil de fik den Høi saa stor, som de vilde. Var det en Konge eller vigtig Mand i Staten, som skulde jordes, da maatte Landets eller Egnens Folk bidrage til at oplaste Høiens Høide saa stor, som den Afsødes Venner fordrede; thi jo større Høide, jo større Ziit. Jeg finder
især

(*) See Arild Hvitfeldt 1ste Tome, Pag. 3.

især ved Sigersted meget høie og lange Gravhøie, nogle over 60 til 70 Alen høie, og 150 Alen brede i Siennensuit; andre derimod 30 til 40 Alen høie, og 2 à 300 Alen lange.

Det, som især pryder og udmærker Gravhøiene, er deres Høide og deres ved Roden omkrandsede mange og store Stene; thi jo større Stene, jo flere Rader, jo vigtigere Personer findes der begravede; og just disse Mærker finder jeg især ved Haboris og Algers Høie.

Vaa slike store Stene, som henbæretes i Høiene, at ikke den opdyngede Jord skulde falde ud af sit Mellemrum, har jeg fundet adskillige udgravede Characterer med lange Streger i Slangegang, andre med ovalrunde Figurer (*), andre med Rune-Bogstaver, som betegnede Gravhøiens Aarsag og Mærke og hvad den indeholdt.

Ikun dette er at beklage, at de fleste og største Høie hos os finde vi disse Stene borttagne fra, som Erfærenhed lærer, ere brugte til Kirker, Kirkegaardes Ringmuur, Broer, Stenngierder ic. Saaledes har jeg optaget en stor Graasteen med Characterer og Rune Bogstaver ved Kong Sigers Grav, og

R 2

seet

(*) Grækerne, veed man, havde Stene, hvorpaa var udgravet Slanges, Orer ic., til deres Afvenders Dødsfælde. Om disse's Tankemaade skulde have strakt sig til vor Norden, kan være mueligt.

seet en i Sandbye Kirkemuur, en i Alsted Kirke-
muur, en ved Betterlev Broe &c., som for-
modentlig alle ere tagne af Gravhøiene, uden
at betragte deres Inscriptioner, hvorom jeg
siden skal handle lidet, i Henseende til Runer-
nes Oprindelse og Bemærkelse.

2. §.

Om de hedenske Offersteder.

Bore Gravhøie ere ikke allene Hedningenes
Begravelsesteder, men og deres Offersteder,
hvilket saadant Sted var en Forhøining med 1
à 2 Rader Stene ved Roden, paa hvis øverste
Deel var opsat 3 à 4 velafpassede Stene, hvor-
paa en stor flad Steen hvilede, som de kaldte
Offersted eller Alterhøi. see 2den Pl. Fig. 36.

Inden for de nederste Stene paa Høiene
kom Almuen sammen, for at bivaane og forrette
deres Gudsdyrkelse, som var et heiligt Sted;
men ved de øverste Stene stode Præsterne og
Offer-Creaturet; og øverst eller oven paa den
store flade Steen stode Blotban eller Offeret,
som blev ofret eller slagtet. Et Offersted vends
der almeentlig i Øster og Vester, og stilles der-
ved fra de hedenske Begravelser, som vende i
Sønder og Nord.

Bore hedenske Fædre havde ingen Kirker,
som vi. De kiendte især de Afguder: Thor,
Odin

Odin og Freja, som de dyrkede, og dertil havde indviet dem et Sted, som var enten paa en Hsi, et vist Sted i en Skov eller Lund, eller paa deres Afdødes Grave, hvor de forrettede deres Ofringer enten for dem selv eller for deres Afdøde.

Deres Ofringer bestode især i Blodsudgydelse, som enten vare af Creature eller Mennesker; især ofrede de Mennesker, som i Krig vare fangne og overvundne. Ni Dage om Aaret efter hinanden i Januarii Maaned især var deres høitidelige Offerfest, i hvilken de ofrede ni slags Dyr for Alteret, tilligemed et Menneske, som ved Lodkastning var dertil bestemt; thi den, som Lodden faldt paa, skatterede sig lykkelig, saaledes at blive et Offer; og ingen var forskaonet eller undslog sig at lodde hertil, end ikke Kongerne selv. Hovedet af Dyret og Mennesket blev luns ofret. Kroppen blev i næste Lund eller Skov ophængt i nogle Dage, for siden at brændes paa Alteret, hvilket dependede af Afgudspræsten, naar det skulde skee. Enhver Afgud, som der blev ofret til, havde sine Præster.

Engang om Aaret plejede og Mange at ofre til deres Afdøde, som vare dem hellige, fordi de i Liden havde enten tient dem, eller havt anden Nytte og Omgang med dem, mens

de levede. Dette Offer stødte enten paa den Afdødes Døds- eller Begravelses-Dag, da den Levende, som ofrede, erindrede sin afdøde Fæder og hans Heltbedrifter, samt derhos sin egen Dødelighed, hvorefter han glædede sig ved at komme med sin afdøde Ven til Valhalla, som var Hedningenes Salighed eller gode Evighed. Disse hedenske Offersteder finde vi dels i Lunde og Skove, omplantede med Træer, hvor Grenene vare stættede i hinanden, hvorunder de forrettede deres Gudsdyrkelse; dels paa vild og aaben Mark, hvor de udsætte deres Guder, som det skulde ofres til; thi de holdte for, at det var deres Guder en Forhaanelse, om de bleve indelukte, og ikke under Dyringerne paa Høiene vare tilstede, hvilket Offer eller Offermaade da aldrig kunde være dem behagelig.

Kort: Vore hedenske Fædres Offersteder og hellige Forsamlinger eller Kirkesteder vare Jordhøie og opviede Steder paa Marken, hvor paa allene nogle Kampesteene og nogle Træer stode plantede og vorte omkring, der udgjorde deres Helligdom. Vore Forsamlingshuse, der og almindelig ligge høit, have maaffee vore kristelige Fædre taget Anledning at bygge der, hvor de hedenske Fædre først have begyndt i deres Blindhed at påkalde det høieste Væsen, de kendte; og formodentlig sca dem see vi vore
Kir:

Kirker og Kirkegaarde i Grunden forsynede med store Stene. Ved at betænke vore Fædres Kirkested og Kirkeforfatning, som saa meget adskiller fra vores i nærværende Tid, finde vi altsaa Leilighed til at takke Gud og glæde os, at vi nu kunne samles og tilbede paa et langt behageligere Sted og paa en langt nyttigere Maade, fremfor vore hedenske Fædre, der ginge til de dumme Afguder.

3. §.

Om de hedenske Tingsteder.

Ikke mindre fortlene de hedenske Tingsteder vor Opmærksomhed, end disses Begravelser og Offersteder; thi som de havde iblandt dem deres offentlige Gudsdyrkelse, som var dem hellig, hvorfor de meget ivrede sig, som vi erfare af deres Sammenkomster, Offersteder og Oftringer, saa havde de og deres Politie og Rettergang iblandt dem, som vi see, de øvede paa deres offentlige indretede Tingsteder og Rettergangspladser, det er, hvor deres Statsfager, Rigsforsamlinger, Konge- og Dommer-Bals blev afgjorte og bestemte ic., til Orden imellem dem og det almindelige Bedstes Vel.

Stridigheder ere og der paakjendte, bilagte og afgjorte. Man fortæller, at Kong Erik Emund og en jydsk Herremand, Sorte Plog,

paa Urnehoveds Ting i Jylland ved Viborg bleve 1183 domte til at kæmpes med hinanden, og saaledes at afgjøre deres Mellemværende (*).

Saaledes ere og de vigtigste Ting i Riget, om Mynten, Krigsudrustelse, Landets Inddeling, Skatters Paalæg, afhandlede paa det Tingsted ved Brangstrup neden for Sigersted, som, den Dag i Dag, kaldes Herrehøvdten (**), paa hvilket Sted der blev holdt Herredag, som almindelig stede paa de offentlige Pladse, som Tingsteder vare.

Her ved Sigersted findes blandt mange Gravhøje mange Tingsteder, hvilket har sin Grund i, at Kongen boede der; og man veed, at ligesom Kongens Landstrækning var inddeelt til, saa havde og hvert District sit Tingsted. Disse Hedningenes Tingsteder ved deres Kongehof var deres høieste Ret, som egentlig blev kaldet Konge-Ting eller Dannehof, hvor Kongerne selv mødte i egen Person, i hvis Nærværelse enhver Sag og Paaanke, som var af Vigtighed, blev afgjort og paadømt, samt Rigets Foruødenheder der ventilerede og deciderede.

Men

(*) Dansk. Pars 2. Schleswigholsteinske Landesbeschreibung, Cap. 6. Pag. 97.

(**) Arild Hvitfeldt 1ste Tome, Pag. 510.

Man var det Livs og Heres Sager, som skulde paadømmes, da blev, foruden Kongen og Landets Dommere, sammenkaldet mange og vigtige Folk af alle Stænder, til at paakiende i Sagen. Saaledes lase vi, at mange fra om- liggende Steder ved Sigersted vare sammenkaldede paa det Tingsted Giermers Høien, da Prinds Habor, Signes Forlovede, blev dømt til at hænges. cfr. Historien derom bagest i Bogen. Derimod veed man, hvor Sager af mindre Vigtighed eksisterede imellem hinanden, blev dette afhandlet og afgjort ved de ældste og vigtigste Mænd i hvert Sted eller Landsbøye paa deres under aaben Himmel udmærkede Steder i Byen, som endnu sees Spor til i hver Landsbøye paa det Sted eller Gadeplads, som er omcirklet med store Stene, og hvor Bønderne endnu samle sig, for at afgjøre og bestemme deres Bedrægter i Mark og Bøye.

Disse Tingsteders udvortes Marke eller Gestalt ere runde Gravhøie, hvis øverste Overflade eller Side findes omcirklet med endeel flade Stene, see Fig. 39, hvor Kongen og Dommerne sadde, hørdende sig til deres Spnd; hvorfra det Ordsprog er kommet, at Ketten stod i Spndstagen. For neden af Høien var den beplantet med Kampe- stene, 3 à 4 Alen imellem hver, paa hvilke de saa kaldte Stokkemænd sadde, som Meddoms-

mænd, og, ved at fæste deres Stofke i Jorden, indcirklede og udgjorde Retten (*).

Giennem denne Indcirkling maatte ingen indlades til Retten, uden de Anklagede og Sagsskildige med deres Contraparter; men neden for var det enhver tilladt at bivaane og paahøre Sagerne ageres og paaskiendes.

Kort: Ved at see tilbage og betænke vore hebenste Rettergangssteder, Naade, Love og Domme, i Overeensstemmelse med vores nærværende, finde vi Velighed at takke Gud og erkiende, at vi have det bedre, visere og retfærdigere.

4. §.

Om Gravhienes indvortes Dele.

Som vi nu have tænkt og handlet lidet om Gravhienes Aarsag, Gestalt, indvortes Dele og Bemærkelses; saa ville vi og lidet tale om deres indvortes Eiendomme og Forborgenheder, som enhver Mynskierdig maae attraae, og enhver Fornuftigænkende beundre ved at høre om de deri nedlagte Oldsager af saa forskiellige og besynderlige Fiurer i Guld, Sølv, Tombak, Messing, Jern, Been, Steen ic.

af

(*) Fra disse Tider og Tilbragelser bære endnu enhver Underrets Visfiddere eller Meddomsmænd Navn af Ettekemænd.

Af alle tre Slags Gravhøle, som jeg tilforn har berørt og talet om, bliver den første, nemlig Hedningenes Begravelsestøed, den vlatiastke at undersøge; thi de andre to Slags Høie, Offer- og Ting-Støeder indeholde ikke nogen snderlig indvortes Mærkværdighed og forborane Ting. Hedningenes Begravelsemaade eller Jordefærd, ved man, var efter østerlandsk Skik indført ved Odin, at deres Legemer bleve brændte paa Baalet, og deres Aske og Been nedlagte i Urner og Potter, med adskillige andre Ting af Smykker, Perler, Ringe, Spænder, Knappe ic., som enten blev kastet af den Dødes Venner paa Legemet, som laae paa Baalet til at brændes — eller og af andre Ting i Overeensstemmelse med den Dødes Character eller Næringsvei, som Offerknive, Sværd, Dolke, Instrumenter, og slige Redskaber, ligesom hans Betiening var; thi hvad de Døde enten elskede eller be- tiente i Livet, toge de noget med sig deraf i deres Grav, som blev lagt i og omkring deres Urne, i Tanke, at ville vise Guderne, hvormed de havde beskæftiget sig i Verden, og i Forventning heraf at nyde en større Grad af Enkelt- heds i hiin Verden, som de ved Døden gif imøde (*).

3

(*) cfr. Unus erit finis, unus post foedera nexus;
Nec passim poterit prima perire venas.

Felix,

I den Henseende have Kunstnere, Haandsverkere og Borgere af de Tidens meest formuende og vigtigste taaget med sig i Graven deres Redskaber. For Ex. var det en Smed, blev han nedlagt med sin Hammer og Tang (*); og just en saadan Klemme eller Tang, see Fig. 34 2ste Plade, har jeg selv optaget i de saa kaldte *Eny Høie ved Svenstrup*, ligesom jeg og veed andre, som og iie samme Slags, der ere fundne i Gravhøiene; hvilket altsaa tilkiendegiver en hedensk Smed der er begravet.

Har det været en hedensk Bønde, da er han begravet med sin Plov og Plovsti (**). I *Holsten ved Bramsted* skal være funden en Plov i en Gravhøi.

Døde en Musikant eller Spillemand, da bleve hans Instrumenter nedlagte hos ham.

Felix, qui tanto meruit consortio juvari,
 Nec male tartareos solus adire Deos.
 Ergo premant medias subijceta tenacula fauces,
 Nil sibi quod libent, poena supremo feret:
 Quam restatundæ Veneris spes certa superfit,
 Et mors delicias mox habitura tuas,
 Axis uterque jurat gemino celebrabitur orbe;
 Una animi requies, par in omni fides.

Hvilket af *Saxo Haabart* anført prægtige Vers, der findes i vor lærde *Zuhms* hedenske Gudelære, pag. 308, bestyrker og viser Hedningenes Tanker om det Evighed.

(*) *Bartholin. Libr. 2. Antiq. 13 Cap. pag. 570.*

(**) *Helvad. Libr. 2. Amphit. Class. 2. pag. 178.*

ham (*). I Stavanger i Norge skal være optaget en prægtig forgyldt gammeldags Kobber Harpe.

Var det en Skipper eller Seilere, berette Historierne, at deres Skib blev brændt, og Jern Naglerne givet dem med i Graven (**). Ved Aarhus skal være funden saadanne Jern Nagler i Jorden; og jeg eier selv en saadan stor Jern Nagle, see 1ste Plade Fig. 12 og 55, som jeg har optaget i Sny: Høiene ved Svenstrup, hvis Aae man veed har været seilbar for 12 à 1600 Aar siden, hvor maaskee en Skipper har boet, og altsaa der paa hedensk Maade begravet.

Saaledes blev og en Skomager begravet med sit Verkstøi af Drene, Syle og Skiereredskab, see 1ste Plade Fig. 18, 22, 33, som jeg og har fundet i Jorden.

De hedenske Præster finde vi at være begravne med deres Offerknive, som de vigtigste Redskaber, de brugte ved deres Forretninger og Gudstieneste, som meest bestod i at ofre, slagte, spaae af Indvolde ic., hvilket, endstkiint Oxen blev slagtet med Øxe, og dens Hov ved affkaaret, Præsterne ikke med deres Hænder maatte berøre, eller adskille, eller undersøge, men med deres Offerknive og dertil bestemte Redskaber.

Offer-

(*) Morin. Libr. I. Monument. Cap. 7. pag. 48.

(**) 1. Del T. I. Atlant. Cap. 24. pag. 652.

Dofferknivene vare af sorte og graaeagtige Flintestene, forskjellige af deres Fason, og nettes af deres Arbeide; nogle vare spidse til begge Ender, andre spidse til den ene Ende, med et ordentlig og net tilhuggen Skæft eller Haandtag, men paa begge Sider skarpe at skjære med, og ungesærlig 1 $\frac{1}{2}$ Qvarteer lange; nogle derimod mindre, dog af samme Fason, disse ungesærlig et godt Qvarteer lange. Af 4 til 5 forskjellige Slags har jeg opgravet og eiet 14 à 16 Stykker, see 1ste Plade Fig. 10, 11, 19, 20, 21. Dernæst fandt jeg i den hedenske Præstebegravelse v. d. Engetrup der paa Marken et langt spidst firkanter Steenstykke af Flint, formodentlig brukt v. d. Dvingerne, som en Vassel eller Hielpemiddel, at bræde og adskille Indvoldene i Creaturet med, see 1ste Plade Fig. 9, da disse ikke med bare Hænder maatte berøres eller undersøges af Præsterne.

At just Flintsteen er bleven udvalgt til at hugge eller tilberede Offerknive af, er, fordi denne Steen hos Hedningene var i megen Ager, og blev kaldet en heilig Steen, den levende Steen.

At deres Offerredskaber bleve nedlagte med Præsterne i deres Grave, var deels for at bevidne Guderne deres her i Tiden sorte Embede, deels i Tanker, ved dem at optænde Lid i deres merke Grave til deres ferventende Opstandelse.

Vel

Vel veed jeg, at Noale vil gjøre disse Steenkniive til Stridsvaaben paa de Tider. Men det synes utroligt og contradictorisk, naar man betænker

1. at de ere saa smaa, ikke uden et godt Qvarteer lauge, og andre end kortere; altsaa unyttige og ubequemme at bruge mod Fiender, som paa de Tider var stærk, stor og haardsfer.
2. Kobber, Jern og Metaller vare jo paa den Tid bekiendte, da man finder Klinger og Sværd i disse Gravsteder, som i Kong Sigers.
3. Naar man lægger til, at den nysnævnte Offergaffel, 1ste Plade Fig. 9, blev optaact tilligemed Offerknivene af samme Grav, altsaa og Kulde været et Vaaben, saa sees af dens Stikkelse sandsynlig, hvor lidet den dertil er skillet.
4. Jøderne brugte ved deres Gudsdyrkelse Steenkniive. Gjør dig Steenkniive, siger Herren til Josva, og omstær Israel; og Josva gjorde sig Steenkniive, og omstær dem paa Høien Araloth. Josv. 5 Cap. 2. 3. V. Og Mossis Hustrue Zippora omstær sin Søn med en Steenkniiv. 2 Mose B. 4 C. 15 V.

Saa er intet rimeligere, end Hedningene have været disse Helligdommens Redskaber bekiendte, og optaget dem efter Jøderne, og derfor brugt dem ved deres Gudsdyrkelse. Altsaa troer jeg med

med Visshed at kan kalde disse Steenredskaber Dfferknive. Da da nogle af disse Knive ere saa forskjellige i Dannelse, Skarphed og Længde, have formodentlig nogle været brugte ved Ostringernes Fortsielighed, nogle til Menneskers, nogle til Hestes, andre til Hundes, Hanners ic. Dffere.

Fornemme Damer og Fruentimmere lode sig begrave med deres Prndelser af Smykker, Perler, Naale, Spender, Ringe (*), som bleve indsoebte i deres nderste Linnet Liigklæde. Qvinderne maatte ikke have mere end 10 Klæder eller Overtkorler paa deres Legeme med dem paa Baalet. Disse Ting bevidne ikke allene, hvor de findes, at Fruentimmerne saaledes ere jorbede, men og at disse ere af Stand og Værdighed. See forhen Pag. 3, 4, 5, og 1ste Plade Fig. 1, 2, 4, 5, 8, 24.

Helte, Krigere og Konger ere begravede med deres Vaaben og andre kostbare Ting, som bleve henlaagte paa Baalet med deres Legeme til Opbrændelse. Kong Harald Hyldebrand, som blev

(*) At Ringe, saavel af Sølv, Guld, og poleret Jern, flette og riflede, have fordum været Damernes største Prndelse, sees af 1ste Mose Bog 38te Cap. 18. 42 V. Ef. 3 E. 10 V. Esth. 3 Cap. 10 V. cfr. Plin. 23 Libr. Cap. I. Kirchim. de fun. Rom. Cap 1.; og disse været brugte saavel om Fingrene som om Haandledet.

blev overbunden af Kong Sigar, blev saaledes nedlagt og jordet; og læser man, at bemeldte Kong Sigar skal have opmuntret de ved Baabel omkringstaaende, den afdøde Konge til Hæret at paakaste hans Legeme ikke allene hans egne Prætoriosa, men og deres, og derhos sagt: En saa stor Konge og Helt kunde ikke ved sit Legems Opbrændelse (i) Jordesærd æres nok (*).

I den af mig opklædte Kong Sigars Grav har jeg ikke allene fundet denne Konges Spore med et stort usædvanligt Sporehiul, see 2den Plade Fig. 42, hans Stridsere, 1ste Plade Fig. 14, hans Hætte til hans Stridskappe, see 2den Plade Fig. 41, hans Kaardeklinge (**), 2den Plade Fig. 44, hans Kaardeknæp, see 2den Plade Fig. 40; men og i en ret betredt liggende Høi hans Hestes Skede, see 2den Plade Fig. 45, og Beerrad, som hvel og hvelten blev optaget, og af Klendere sagt, var i den Heste Beens

(*) Saxo Libr. 8 pag 147. cfr. vor lærde Cyhus Herdenske Gudelære, pag. 308.

(**) At Hæderne lode sig bekræfte med deres Spilde og Waaben, bekræfter Skriften Esch. 32 Cap. 17 B. Og hvor høit de ærede dem, sees deraf, de vidste intet bedre at præsentere deres Brude, end Sværd og Waaben til Gave. Gladius cum frama & sculo sunt munera, quæ Uxori offert cfr Tacitus de moribus Germ 18 De ærede deres Skede og Sværd, som deres Skætsguder, cfr. Bartholini Antiquit. Dan. lit. in Actis erud. 1680. pag. 629.

Beenrad, da man veed, Heltens Hest blev begravet tilligemed sin Herre, naar han døde eller faldt i Striden (*), og altsaa disse Hesteben og Skoe at være Kong Sigers.

Af de mange og forskjellige Slags af Oldsager, som jeg har opgravet, har især den i Engelrup Præstebegravelse kundne Guldpenge, see 2den Plade Fig. 47, 48, glø: mig opmærksom, saasom Penge og Mønter paa de Læder vare rare og sieldne, men man seer intet saa kostbart og rart, det jo skulde hære og følge den Døde til Graven; thi man læser, at endog Penge bleve lagte under den Dødes Arme, Skuldre og Been paa Baalet (**).

Kort: Da nu mange kostbare og sieldne Ting ved disse hedenske Begravelsermaade ere begravede, opbrændte og gaaet forlorne i dette deres Mørke og Blindhed; saa er intet mere at beklage og anke paa, end at visse adskillige Afdøde fik Skrifter og Brevskaber med sig paa Baalet, som de stak mellem Fingrene paa den Afdøde, og saaledes opbrændt og begravet med disse Døde, det kunde været til Esterretning, Nytte og Fornøielse for Esterverden, om disse vore Fædre ikke havde tænkt saaledes.

Hens

(*) Saxo Libr. 8. pag. 147. & Edda Part. I. Fob. 43.

(**) Stephanius in notis ad Saxon. Libr. 8. pag. 96.

Hensigten hermed var, at disse Skrifter og Brevsæber bleve den Aføde givne med paa Baalet, fordi de derved troede at de skulde blive des behageligere for Guderne, og derved tilslige kunne hilse en og anden Afød fra en endnu levende her i Verden; i hvilken Anledning de her Levende, ved at stille den Aføde Papiert eller Pergamentet i Haanden, skal have sagt disse Ord til den paa Baalet liggende Død: Giv dette til min Fader — Moder — Broder — som i Livet har elsket og kiendt mig.

Naar nu den Aføde var dækket, salvet og klædt (*), og lagt paa Baalet (**), med Na-

§ 2

skædet

(*) De ordningre Hedningers Lig blev almindelig Klædt i hvide Klæder, som enlige Folk i Purpur, men Kongers og Heltes Lig i Purpur ziret med Kroner.

(**) Baaletstedet var en almindelig opmauret Ederstot; høining, hvorpaa lig og et Hærstærker, hvorfra Brændet stukkewis blev opstaklet, uafærlig halvanden Alen høit og ligesaa bredt. Brændet, som dertil blev brugt, var det Landstræ, som bedst og snarlest kunde brænde og antændes. Romerne brugte Eypres-, Eder- eller Wurrhe-Stræ, iasom det lugtede godt og brændte hastigt. Tacitus mener endog, til Forskiel paa Persernes skal disse Støtter Stræ ved deres Opbrændelse været i Brug.

Mange Helte ere og opbrændte med deres Skib, som da have skædet om paa i Krigen; som en Kong Hoher i Danmark, en Kong Frode, en Kong Hagen i Sverrig.

Vi finde og mange Helte ere lagte paa Baalet med deres Stridsbæst til Opbrændelse; som en Kong Ha-

sigtet mod Himmelen, og alle flere Kostbarheder eller Skrifter bleve frembaarne til den Døde; blev den Døde indhyllet og sammenbundet med Skindet paa Baalet i brede Klæde, og de Omkringstaaende tre gange tilspurgt, om de vilde have mere Gud med den Afdøde; og naar ikke flere indfandt sig eller mere var at gjøre ved den Døde, toge de Afsted med den Afdøde, og skæbte ham til sidst: Far hen til Valhalla! Derpaa blev nu raabt om Jld til at anstille Baaret; hvor den Døde laae, som selv den Afdødes Væmmet og Beslagtede gjorde med Hurtighed, Hengivenhed og Agtelse; hvorefter deres Ossilegium gik for sig, som bestod i, at den Afdødes Aske og brændte Been med de paa Baalet henlagte Kostbarheder, som Jlden ikke havde kunnet forære, blev opsamlet og henlagt i en Urne, og saaledes henfat i Jorden.

5. §.

Om Urner (*) eller Askepottes.

Disse henhøre og med Rette til Oldsager, og derfor ikke bør undgaae vor Opmærksomhed, da

Man:

Harald Hyldebrand, en Kong Valder i Danmark, en Kong Hother i Sverige.

Cfr. Edda Part. I. Foh. 43. Saxo Lib. 3. pag. 41.

(*) Urne er egentlig et romersk Maal; og indeholder et vist Diim, hvorefter noget Lunds glemmes, bæres eller ligger.

Mange, som lidet eller intet kjende dem, eller maaskee aldrig have seet dem, vil det formodentlig ikke være ubehageligt, at læse noget om, eller see aftegnet. Disse Kar, som skulde bære vare de brændte Legeners Afte og Bren, vare Gædrene vigtige, og ligesaa forskjellige af deres Gestalt og Skikkelse, som af deres Brug og Nytte; thi man brugte dem af forskjellige Hæjter i Huset i Oeconomien, til dermed at konservere eller bære vaade og tørre Ting.

Man brugte dem i Helligdommen ved Renselser, Tvettelser med Vand i, til Offerredskaberne, Alterets og Offercreatures Afstøfs. Man brugte dem og i ydligt Tilfælde, naar noget enten ia jurtskulde afgjøres; eller naar nogen skulde være og vælges til Dommer etc.; hvori Lodden blev lagt, som skulde trækkes (*). Rettens Tavler, eller Kulle, eller Lovbog blev og deri forvaret, sammenrullet paa Pergament. Der vare altsaa Huuds, Kirke- og Ting-Urner eller Krukker (**). Og som disse Kar bleve brugte i saa mange og vigtige Begivenheder, saa bestemte man om og at betjene sig af disse ved deres Dødes Liigsfærd.

En 3. Art. af disse Kar var Eiges

(*) cfr. Horatius omnium venatur Urna, serius ejus fors exitum.

(**) Dempster in Annor. ad Rosin. Libr. 9. Antiquit. Cap. 31. pag. 152.

Ligesom Personerne vare fornemte til, fik de Urner derefter (*); thi man havde dem af Sølv, Guld, Glas, Stene, Leer, Træ ic., dog meest af de to sidste Slags. Deels fordi de vilde og vidste, at deres Legems Bevarelse skulde forsvaaes og blive til Jord med deres Legemer; hvilken Sætning og Hedningene er fiendte (**). Deels fordi de desbedre kunde hvile i Roe i Leer- eller Træ-Urner, hvilke ikke saa snart bleve opgravede eller borttaget af Tyve, som de vidste, et saalte, at Sølv- eller Guld-Urner skulde ligge i Jorden. Deels fornaaede ikkun den færvæste Deel af Menneſker at bestaae disse kostbare Urner af Guld og Sølv, til at glemme og nedſætte i Jorden deres Legems forbrændte Afſke og Been.

De Leer Urner, jeg har opgravet, vare af sort eller sortebrunt Leer med et slags Glassur over.

Aldrig har jeg læst eller hørt, at nogen Guld- eller Sølv-Urne er funden her i vore nærliggende Øiger. Man troer, at Egyptianerne have båret deres Konger med saa kostbare Klenodier til at glemme

(*) Treuer de Urnis, Cap 6. pag. 14.

(**) Om Keiser Severus fortælles der, at han for sin Død lod sin Urne forfærdige, tog den i sin Haand, og sagde: Tu virum capies, quoniam totus terrarum orbis non capiet. s: Du skal indfatte den Mand, som hele Verden ikke var nok til.

giemme deres Legeme i. En Glas Urne skal være funden i Sjælland i en Gravhøi paa Hr. Kammerherre Lindenkrones Gods Børslev ved Kiege, hvis Egn er antique og smuk, og hvor adskillige Messelonger skal have boet. En Kong Horber har især der haft sin Besiddelse. — Ligeledes skal i Norge en Glas Urne, fættet med en rnf Guldring, være optaget af en sandig Forsøining, hvilken endnu skal findes paa Konstkammeret i Kiøbenhavn. — Saltig Hr. Prokantsler Pontoppidan skal og efter Relation have eiet en Glas Urne. Og selv har jeg fundet Spor til en saadan Glas Urnes Opdagelse her ved Svenstrup paa Hagleberg Banke, hvor den forhen ommeldte Guldring med de to Knapper blev funden, paa 60 à 70 Rdls. Værdi; da endel Stykker fortaagte Glasstykker bleve optagne med den forhen benævnte Trætsønde, som sees 1ste Plade Fig. 13. Hvilke Glasstykker tilligemed Stykkerne af forbermedte Træskar, der var belagt med Messing Baand, jeg endnu eier endel af, og har foræret endel bort af til Liebhabere.

Kort: Den sidste Ddn, der blev dyrket som en Gud, indførte den Skik, at brænde deres Legemer, hvis Aske og Been derefter blev nedsat i Jorden i Urner og Askepottes; hvilken Skik har været 4 à 500 Aar for Christi Fødsel

her i Norden; thi denne Odins Religion strakte sig ikke længere end til de tre nordiske Riger og Nedersachsen, og det Folk, som reisde derafra til Engeland.

Paa de Dodes Legeme, som laae paa Baalet, til at brændes, blev der kastet Gaver og Gæddomme, hvorom jeg tilforn har meldet; troende, at jo mere der saaledes blev lagt paa Baalet, desmere kom den Afdøde til at eie deraf i hiin Verden, og jo høiere Luen slog i Beitet fra Baalet, jo mere stigede deres Herlighed i det andet Liv. Disse paa den Dodes Legeme henlagte Gaver var deels det, som den Døde havde tjent sit Ophold ved, medens han levede, — deels andre Prædiosa efter Stand og Formue, hvormed de Esterlevende hødrede og erindrede den Afdøde. Disse Gaver bleve nu med Mennesket, efterat dets Legeme var brændt, nedsaate med hans Aske og Been i Urnen, hvorfor vi og i Urnen have fundet saa mange besynderlige og særskilte Figurer og mærkelige Slags af Oldsager af Guld, Sølv, Tombak, Kobber, Jern, Kov ic., som jeg til den Ende, af dem jeg har opdaget og eier, har til nærmere Overveelse for Liebhabere heraf ladet aftegne og trykke i Kobber.

Den Afdødes Aske med sammes brændte Been, som Ilden ikke kunde forære, var egentlig

lig Urnens vigtigste Indhold, der neppe udgjorde 4 à 5 gode Haandsfulde; thi et saadant Baal, som det meenefftelige Legeme blev lagt paa, maatte endelig forvandle dets Dele til Aske og fortære det mest.

Asken i Urnen befandtes altid fugtig og vaadagrig ved dens Optagelse, men ved Luften strax tør og steenhaard, som jeg især erfarede ved Dronning Berens Grav, hvorved jeg befandt en virkelig Forskiel ved de Tidens Begravelsesmaade, da hendes Been ikke befandtes sorte eller brændte, men næsten hvide og ganske hele og ubeskadigede, og til Anfælse, som hun var begravet i fuld Corpus, saasom hendes Beenrad heel og holden blev optaget, og af mine Børn henlagt i Bringsløp Kirkegaard, og altsaa formodenlig hendes Legeme balsomeret, om det var bekiendt og i Brug paa den Tid, og hendes Indvolde allene forbrændte. Urnen med hendes Aske i, af hendes brændte Indvolde, stod i Jorden oven for hendes Hovedpande; hvor omkring laa Sølsmykker, Perlerne, Guldringen og Naalen. Er det saa, denne Dronning Berens Legeme ikke er brændt, men begravet, har hun med sin Konge levet for Brændens oldens Tid, som man veed var nogle hundrede Aar, for Christ Fødsel, og altsaa forædler disse vore smaa Steder i Antiquitet og Ælde.

Derimod i de andre opgravede Urner var det almindeligt, at finde Aske og brændte Been med adskillige Slags Figurer af Metal og Sten i Urnerne, og fandt jeg ingensteds flere Urner tilsammen, end i de saa kaldte Ny Heie ved Svensstrup; hvilke Urner stode saa tæt ved hinanden, at man ikke kunde opgrave den ene for den anden, uden at de gik i Stykker, hvortil og kom, at de mange Kampesteene, som Urnerne vare bedækkede og omkringsatte med, faldt ind paa Urnerne, og sonderbrød dem. Det var derfor en Sielendhed, at faae en Urne heel og holden op af Jorden, da de derhos vare meget skjøre ved Jordens Jugtighed og deres Væde.

Forskjellig befandt jeg Urnernes Stilling i Gravheiene. Nogle stode i en Firkant, andre i en aflang Runding, andre korsviis; nogle Gravhoie indeholdte mange, andre færre Urner; ligesom Familien var stor til, maae man slutte, at man fandt Urner samlede.

I en stor Gravhoi ved Englerup tæt ved Præstebegravelsen fandt jeg tre Steder Urner nedsatte, 6 à 8 ungefærlig i hver Hold, men 2 à 3 Skridt adskilt fra hinanden. I Almindelighed stode Urnerne ikke over 1 à 2 Alen dybt i Jorden. Hvor man ved en dertil indrettet Søget af Jern erfarede Kampesteen saa dybt i Jorden, var man temmelig vis paa at finde Ur-

Urner eller Spor til saadant i Grævhøiene. En temmelig stor Urne optog jeg en gang blandt 14 Urner, større end de andre; men alle staaende i en oval Runding; et behageligt og tankesuldt Syn! Jeg sluttede, at denne Urne, sandsynlig større end de andre, maatte være Stammefaderen eller Hovedet for Familien, saasom alle de andre stode omkring den, hvorfor jeg og søgte at faae den heel op, som og med Besværlighed lykkedes mig, og er 11 à 12 Tommer høi, og 6 Tommer breed i Diameter.

Over 9 à 10 Slags forskjellige Fasons paa Urner har jeg opdaget. Nogle vare bugede, andre næsten lige op og ned, andre kantede, andre runde; nogle oven til spidsagtige med Hals og nedentil runde, andre oven og nedentil spidsagtige; nogle ibrændte Figurer, andre ganske slette; nogle med Hanke eller Øren i, andre foruden. See 1ste Plade Fig. 3, og 2den Plade Fig. 49, 50, 51, 52, 53, 54.

Dette erfarede jeg, at de med brændte Figurer paa synes at være de fornemste; thi oven disse laae et til Urnen oven til vespøset brændt Beerlaag med Hanke i; men over andre laae et ordinair flad Graassteen; hvilke Dækstø, saavel af Kampesten, som de efter Urnerne tilpassede Laage med smaa runde Hanke i, jeg har adskillige af. Een Urne fandt jeg, som det efter at Sand.

Sandsynlighed saae ud, der var to Rum eller Afdelinger i; Afte og brændte Stykker Been befandt sig i hvert Rum. Jeg gjorde mig dets over den Tanke, om ikke to fortrolige Venner eller Vendefolk vare døde paa eensgang, og deres Afte altsaa nedlagt sammen. Urnen gik itu for mig, og jeg optog nogle af dens Stykker, som jeg endnu har.

Af de paa Urnens befundne ibrændte Figurer kan jeg ikke bedømme, at disse Characterer skulde betegne Gravskrifte eller Bogstaver over de Døde, vogtet jeg maae tilstaae, Figurerne iblandt vare mærkelige og beundringsværdige, og synes at kunne tilkiendegive, at de skulde sige noget, hvilket, om saa var, Gud veed hvad det betegnede, der overstiger min Indsigt.

6. §.

Om Rune Bogstaver.

Denne ældgamle Skrift, der er ligesaa mærkelig som fornøielig at handle med, hvilket jeg til-Beilighed til, ved at afvelte den Vesten for Gigersted By, afte Traditioner paa Kong Sigers Grav laaet store Steen, næsten 4 Alen lang, 3 Alen bred, og 1 Alen høi; hvilken Steen, formodentlig sin Størrelse, kostede mig Umage og Mandskab at saae afvellet. I midlertid, som Bønderne der i Byen vare nysgerrige, med flere at

at see den Sten, som de troede, ieg der fandt; saa hialp de til med, at vi fik Stenen afvelter) og saae, baade hvad vi optog under Stenen; og hvad der stod tegnet oven paa Stenen; thi Stenen laae paa en liden Forhoening næsten i Jord over sig, begroet med Moss og Smaas, hvilket, da det blev affkruppet, mod vores Forventning tilkiendegav Traditionens Rigtighed, og viiste os denne Bnes Beboeres ældgamle Skrift, som jeg med sine Characterer og Runer noisagtig lod aftegne, saavdi mueligt, og ikke vil undlade at meddele efter sin Udtydning saaledes:

RUNR

UFUER SIGUR KUNU

RISTI AF

ALGER DERN:

Som oversattes paa Dansk efter disse Litter:

Gravskrift

over Sigur Ronge.

Alger DERN.

Alger DERN.

Hvilket tydelig beviser Sigur Ronges Tilværelse, Børdefødsel, som af Kongen er disputeret (*).

Formodentlig Stenens Uleghed paa sin Overflade, som formodentlig er forårsaget ved

(*) Forf. Sænes Reg. Dan. pag 280. Prof. Wringes svenske Historie 1ste Deel, 3. Cap. S. 19. c.

af Bøndernes idelige Færset og Tammel med deres Plove, Harve, Trumle ic., som de almindelig have sæt ~~der~~ ved Stedet, naar de sik afbrugt disse Redskaber, deels af Tidens Velde og Fugtighed vare nogle af Stenens Characterer og Boqstaver endeel utydelige, især de to nederste Linier, som allene kiendtes af sine Prikker og Streger, hvilke efter al Sandsynlighed og Rimelighed skal betynde: Risset eller reist af Alger Dekn; thi vi veed, at denne Alger, Kong Sigers Søn, længe var forlovet og blev gift med Evanhild, Kammerfrøken eller Selskabodame hos Prindsesse Signe, hvilke begge overbleve og boede paa Sigersted Slot, efterat Signe og Habor vare brændte, og Kong Siger og Dronning Beren vare døde, hvorover Alger altsaa har oprettet sin Fader dette Gravskrift og Xereminde.

DEKN, der formodentlig betynder saa meget som Forstander, vidner om, Alger har været en vigtig Statsmand ved Kong Sigers Hof.

Denne Sten af sin Klaritet og Velde holdt jeg Haand over, og bad, den maatte blive utørt af den, som egentlig tilhørte den, nemlig paa hvis Grund den laae, som var Universitetshondens i Sigersted, hvilket og stede endeel Mar, indell, som Rygtet siger, Steenbuggerne
ved

ved den nye Landevei kom til Sigersted, der skal have hugget den i Stykker, og betient sig af den til Broestene og Afvisere, og skal have faaet i den mange af sit Slags. Hvilkken Gierning jeg meget beklager.

Jeg troer, vilde man eftersøge de store Stene i vore i Grunden staaende Kirkemure, samt vore Kirkegaards Ringmure, som bestaaer af lutter store Stene paa mange Steder, dernæst vore gamle Steengjerder, Broer ic., da skulle man maaskee opdage Stene og Steder med Rune Inscriptioner fra Oldtiden.

Saaledes har jeg fundet i Sigersted Kirke-
muur en mærkelig flad Steen ved det yderste
Hjørne med nogle Streger og Priller paa, som
gjorde mig opmærksom, og giver Anledning til
at betynde TUR, der nok skal sige paa Dansk:
øver Thor. Com nu Thor, den Afgud, først
er bleven dyrket her i Norden, forend Odin, saa
seer man Stenens Velde og Karitet, da den
formodentlig, da Sigersted Kirke skulde bygges,
som nok er skeet i det 1ste eller 2de Seculo, er
skjæret fra et Offersted der i Egnen, hvor Thor
Afgud for langst er dyrket.

Ligeledes faaer paa en Steen i Alsted Kirke,
som grændser til Sigersted, denne Inscription
med Rune Bogstaver:

Eskil

Eskil sat Steen dsi Effir Yttir augflir Brudur

sin. Sök Yttis Adhl Migi.

3: nu er det: Effir gættur denne Steen over
Yttir og Wæde, Sök Brodre. Yttis Son
en Adelsmand Rigt (*).

3: Saaledes er og fundet ved Batterslev Broe,
som gaar til Eigersted Naar, en Steen med
Rune Byskriver:

3: Sylfa rekkidi Steen dsi ist Durils sin Brudur.

3: med andre Ord: Sylfa reiste denne Steen
over Durild sin Broder.

End mere fremviser og Sandbys Kirke, der
i Eigersted Naarhed, en afgang Steen med disse
Runer:

J. Spackiusa eufri Sufur Fædur.

3: at forstaae: Jens eller Johan Spackiusa
over Fæder Sufur (*).

Ja,

(*) Migi skal nok være Michel eller betyde en Mellem-
borger.

(**) Sufur har formodentlig været den væltige Mand,
hvorfor den Bys Eysrup og Sufur-Nack har sit
Navn, hvortil medlemm Kong Elarte og Hæders Flaade
skikede til Eigersted, som er bekrædet. Sufur har
altsaa levet i Odins Tid, uden Tvivl været en Over-
gæver, befæltet Sufa eller Sufurup Aage meest, boet
3: omkring ved Eigersted og der døet; hvorover denne
Steen af hans Familie er ham til Hæder og Er-
minde opsat. Og da Sandbys Kirke og Gaard er
blande Landets ældste pibliste Bygninger, som er
be:

Ja, vilde man efterføge Kingsted, Pleaneslev, Haraldsted &c. deres Mure, ikke mindre skulde vel disse Steder bære Vidnesbyrd om Aldtiden med Rune Skrifers Oplysning. Kort: Beklagelige, at vore Fædre og mange andre endnu ikke mere hævder og ægter saadanne Steder, hvorpaa slige Runer og Inscriptioner findes, der giver Anledning til den gamle Histories Oplysning og Opvartning til at erkende Guds Godhed mod os, hvis Kundskaber ere saa meget større end vore Fædres, der saare lidt kendes til Skriften, og mindre end derved søgte at siene og opløse deres Esicskægt.

Den, de Afsers Anfører, har altsaa, endstomt han meget forblindede dem, i det han lod sig dykke af dem som Gud, meget tiene dem i at giøre dem bekendt med Rune Bogstaver og Caraceter, som først ved ham ere indbragte i Norden, hvorefter Skrifter og Bøger siden ere opfundne, siemt langsom; thi endog længe for Christi Fødsel vare disse Rune Bogstaver i Norden ubekendte.

Marfagen, at de kaldtes Rune Bogstaver, var, fordi at de Lidens Verdeligvisse, som slude rede Tegns Udtykkelse af Dyreres Indvolde, **R**..... **J**ugle

bekendte; saa have Fædrene formodentlig uden Forsæt taget denne Etich af Eulers Grav, da disse Steder skulde lagges Grundbold til.

Fugleskrig, Fuglesang etc., derved blive et slags
 Hæxerle, som gik ud paa at bære Fiendens Sværd,
 damppe Ildbrand, ved Død, opvække Wind,
 stille Regn, og viske Fortiebelse etc. Alle
 disse Taldre og rune y. s. v. kaldte det gamle med
 Runer Bogstaver og smagte Characterer. At
 disse Bogstavers Kundskab opvalde Beundring
 i de Enfoldiges Minder, er troligt, da de ikke
 kunde begribe, hvorledes Fraværende kunde
 paa denne Maade meddele hinanden deres Tan-
 ker, spørge og svare hinanden; hvorfor det
 og blev anset som et slags Trolddom, da disse
 Bogstaver og Skrifter blev indførte. — Den
 Materie, som disse Bogstaver først bleve ind-
 skærvede i, var Træ, som Træstavler, Træstokke (!)
 Siden efter viiste Kunstner sig i Stene; som vi
 endnu see Spor til paa vore Marker; hvor
 flige Inscripitioner findes, som ere meget rare
 og antikke. — Den, som har mest søgt at brette sig af
 Runer-Skrifter og gaaet sig dem bestående, er især
 den aldgamle Klampe og Skribent Sterkoddert,
 som synes at have affindt Fædrenselandets Historie,
 og ved disse Skrifter meddeelt os endel
 gode Efterretninger. Saaledes erfarte vi i
 denne Stil og paa denne Maade Historien om
 Kon-

(*) Saxo Gram. Libr. III. conf. Pontoppid. Atl.
 i Tom. pag. 98.

Kongerne Harald Hvide tand i Danmark og Sigurd Ring i Sverige, hvoraf vi og seer Kunstkristerne *Wido* og *Beliendigiorelse* i vore nordiske Sprog. Da man ellers mener, at disse Bogstaver have deres Oprindelse fra det Ebraiske, som de synes at have en slags Overeensstemmelse med, og kan være rimeligt indbragt med Odin fra Aften eller Osterlandene, hvorfra han kom, og desuim Odin forandret noget i samme i Henseende til Dialecter og Bogstaver, sdr at gjøre sig vissig og opmærksom endog i den Begivenhed.

Kort: Vi see, hvad disse forunderlige Streger paa de Steene ere, som vi ofte paa vore Møster finde liagende.

Vi bør derfor ogsaa deres Udtødning, der ikke være os liagealdige — og ikke riustagte, sanderstaa ethet bortrive dem af deres Reie eller Sted, men betænke, de have kostet vore Indre megen Umage — de have været dem heilige, og ere af dem høitidelig opbevaret: saa det var at ønske, disse mange Sprog af Oldsager, vi have paa vore Marker og ikke findes paa alle Steder, maatte være noget mere vigtige, end saa ganske at slaa, udryde og udgrave dem. Hvilket Dogme i Gialland kan række flere oplagrede smukke og seerverdige Graphie, nogle jiret med een, andre med 20, og de fleste med 100

Rader Stene ved Roden omkring sig? Hvor ofte betræde vi dem? see dem? fornøie os paa dem af deres smukke og høie Situation? Ikke maae vi træe, de ere komne der af dem selv. Det! vore Fædre have samlet og lagt dem der med megen Nøie, med dnb Eftertanke, ikke i nogen ond Hensigt, ikke i noget vanhelligt Dier med, men i den nyttigste, helligste og høitideligste Hensigt: For der at begrave deres Slægt, Venner og Velgjørere: For der at erindre, tilbede og ofre til Gud, deres høieste Væsen: For der at holde Kongeting og Dannehof, hvor Kongerne selv mødte, da Rettegangsfager bleve i deres Nærvarrelse afhorte og paadømte, saavel som andre Rigtets Fornødens heder afgjorte og deciderede.

Vi synes derfor, hvor vi opdage og finde vore hedenske Fædres Kirkeforsamling, Offersted og Helligdom, bestaaende af nogle ziirlig samlede opsatte Stene, hvoraf en stor flad Steen hviler paa 3 à 4 andre, og under hvilken flade Steen altid findes en Hule, hvori Bladet af det slagtede Offercreatur blev nedkastet; dette ikke kan ansees uden med Følelse og Eftertanke af os, da disse vore hedenske Fædre ikke havde saadanne Kirker og Gudshuse, ikke heller den Gudsdyrkelse, som vi, men ivrig ofrede paa Høiene til de dumme Afguder, og ikke kiendte
me'

meget til den eene sande Gud og Skaber; thi den Afgud

7. §.

Thor, som i Siælland blev især dyrket, var den største Guddom. Næst efter Thor, hvis Magt og Vælde var stor og tilbedelseværdig, kom Odin og Frigg. Men efter disse Guder vare igien andre Guder, som kaldtes Underguder, hvilke vare Fro, Flins, Solen, Maanen, Tyr, Sater og andre.

Men som Thor var de Danskes første og største Afgud, som de meest ærede, saa vil vi, ikke allene af de iblandt os ham til Ære opla- stede Gravhøie og Offersteder, men og andre ham tillagte Høitideligheder og Tilbedelser, for- nye vor Eindring om ham.

Tiden, som var ham helliget, paa hvilken han blev dyrket og tilbedet, var den saa kaldede Torsdag og Thor Maaned, som vi kalde Martii Maaned, fordi i denne Maaned hvert Aar denne Afgud Thor blev dyrket med besynderlig Ære og Høi- agtelse, hvorom siden mere skal tales.

Steder mangle vi og ikke til høitidelig Er- indring om denne Thor, naar vi betænke de til hver Bye her i Sognet værende saa kaldede Thors Agre, som henvise os at see til de der tæt ved liggende Offersteder eller Gravhøie, hvor enten et eller har været en usædvanlig stor skad

Steen, hvillende paa 3 à 4 Steene; som endnu indelig sees Spor til, naaet mange af disse seeværdige Offersteder ere paa endeel Aar deels ved Bønderne nedbrudte og deres Steene brugte til Steengierder, den nye Landevei ic., deels ved Felde udfaldne og afsligede fra deres smukke og første Lage eller Leie: saa findes der dog mange omkring paa vore Marker endnu, som her paa Brunnstrup Mark, Svenstrup Enghave, Ørølev Kirkebjerg, Skjellerød Naemark, Sigersted Søndermark ic. Men da det ser ud til, at disse for Fædrene hellige Mindesmærker forgaar med Tiden, og formodentlig om sine Tid ikke kendes Spor til deres Sted, hvor og hvordan de have staaet: saa har jeg for Esrertidens Skyld stræbt at aftegne et saadant Offersted i Kobber, som og findes paa 2den Pl. Fig. 36.

Til dette Hedningernes Offersted eller Kirkeplads forsamlede sig Alhmen, hver Thors eller Torso dag i Ugen, hvor de henbragte Dagen alene ved Brændofringet af 1 à 2 Mennesker eller andre Errature, som de slagtede, eller ogsaa paa andre Maader foretogte deres Gudsdyrkelse efter enhver Stand, Tænkemaade og Rørlingsvei. I Martii Maaned, som kaldes Thors Maaned, var hvert Aar Thors Afgangsfest den heiligtigste; men hvert niende Aar i samme Maaned

Måned var et Jubilæum; hvor Afguden Thor til udmærket Ære blev taget 99 Mennesker, ligesaa mange Heste, Hunde og Høner, som de uden Afspøe holdte hellig og efterlevede.

I Hensigt til Thors Offer troede de hedenske Fædre Sielens Udødelighed, endstjønt Begæbet forbrændtes til Støv og Aske.

De statuerede en Himmel, afbildet ved en herlig Sted, klarere end Solen, som de kaldte Gimle, liggende mod Søndn, hvor de Gode skulde boe og nyde alle slags god Drik. De statuerede og et onde Sted eller Helvede efter dette Liv, som de kaldte Nastroud, hvis Dør vendte mod Norden, var skulet med farlige Slanger, som Aspidochelone udjængde Forgift, giennem hvilke Mordene og Meneedere skulde vade og der steds pine.

De Tidens Diævel kaldte de Loke, som, naar han mishandlede eller fristede de Fromme, blev indsluttet af Thor i en Hule, hvor han forarsagede Jordstælv, naar han af Ærigheid ikke kunde høre sig.

Kort: Den Afgud Thor blev ivrig tilbedet, fordi man troede, han herskede over Jorden, Lynild, Blæst, Regn &c. I Sangers Tid og Vest ofrede man til ham, Hans Ælde, Magt og Ærefrygt var saa stor af hans Tilbedere, at vi, til Erindring om hans Tilbedelse og Dyrelse,

har fra ham ikke allene Dage og Maanedet, som Thors Dag, Thor Maaned 3: Martii, om hvilken Maaned man har den Tradition, da den indfalder med Foraaret: At Thor med sit lange Sliag lokker smaa Børn ud til Vag. Men endog viffe Greder paa vore Marker, som Thors Acre, hvorpaa de have forsettet deres Gudsdyrkelse: til ham, ja endog adskillige Byer ere stiftede og opnaevnede efter ham til Amindelse, som Thore Bye, Thorslundemagle, Thorup, Thorneede 2: Thorneede 2e.

Denne Afgud Thor blev affkildret siddende paa en hoi Pjedestab, med en Krone paa Hovedet, som bemærker Majestat, og med et Zepter i den høire Haand, som skal indjage Skrak og Hoiagtelse, omgivet med 12 Stierner, som skal erindre og betegne de 12 Maanedet i Aaret.

Nol: Vi seer Thor, som den første og største Afgud i Norden og her i Stialand, af dets første Beboere tilbedet, ungefærlig endes 100 Aar for Christi Fødsel. Men som nu Laulemaaden stæeg og vorte med Folkeformerelsen, saa læter Historien, at en ganske ny Periode vaagnede i Norden, og altsaa og i Danmark, som virkede til Folkets Forandring ved de Afers eller det asiatiske Folks Ankomst og Udbredelse til disse Riger, hvoriblandt var den saa kalde og velbekendte

8. §.

Odin, der var een af de største Avanturiers, Verden har havt, tappert, myndig, vittig og snild nok til at stifte en ny Religion og Stat, siden han, som Mester af den overtroende Almens Iudbildning, vidste at hændrage hver Mands Hierte til hvilken Side han vilde. Dette tildrog sig henved 60 Aar for Christi Fødsel, da Mithridates, Konge i Pontus, maatte flye for de seierrige Baaben under Pompejo Magno, og begav sig ind i Scythien mod Norden, ad hvilken Vel adskillige andre med ham allierede Prindsfer droge hen, blandt hvilke denne Odin selv var, hvis rette Navn forhen havde været Sigge, Fridulfs Søn, men nu kaldte sig Odin efter en scythisk Afgud, i hvis Tjeneste han havde været som nypperste Præst; og da han tog sin Tilflugt til dette vort Norden, hvor saa Folk boede, og som Alder kiendte og tiente den Afgud Thor, saa gav han sig ud for den scythiske Afgud Odin selv, som og lykkedes ham.

Dette Sted, hvor han eller hans Wandresfare, de Aser eller Astaten, kom fra, kaldtes egentlig Asgard, som ligger mellem det caspiske Hav og Pontus Eurinus, derfra drog han giennem Ruzland til Prensken og ind i Saren, som han deelte imellem sig og sine tre Sønner, Buldeg, Segdeg og Sigge, hvorfra de største

Høiførstelige Huse i Tyskland have deres Op-
 rindelse. Han reiste derfra ind i Holsteen og
 Dnyland, som ved det antikkiske Tøq var bleven
 bloeret for Indbyggere. Fra Dnyland begav
 han sig til Fyen, hvor han befandt sig saa vel,
 at han ferblev der en lang Tid, saa at han bng-
 gade: det den Stad Odense, som han gav Navn
 efter sig. Som han nu var lykkelig i sin Reise,
 saa fortsatte han samme fra Fyen til Stalland;
 hvorover han satte sin Son Etiold til Konge,
 som efter den islandiske Hypothese var den al-
 terførste Konge i Danmark, og hvorfra de søl-
 gende Konger kaldtes Etioldbupper. Han gik
 nu derfra til Sverige, hvor en Konge var, som
 heed Gylfe; men denne vigede godvillig af re-
 ligieus Hoiagtelse for Odin, som der gjorde sin
 Son Inge til Konge, og boede i Staden Sig-
 tuna; hvorved bemeldte Odin fik en prægtig
 Tempel og guddommelig Dyrkelse i Upsala.
 Endelig reiste han derfra til Norge, hvorover
 han og gjorde sin Væst, og der satte sin Son
 Sannung til Konge over.

Efter saadanne Tilraælsker var det ingen
 Under, at Odin blev anset mere end et Men-
 neske, da hans Fremgangs var saa lykkelig, at
 han tillige fik sine Sønner forledes pløiede om-
 kring i Verden, at han blev anset mere end
 den Afgyd Thor, og altsaa fik guddommelig
 Til-

Tilbedelse isteden for Ebor, i det han var bet-
 dig og snild med alle sine Foretagender, hvorfor
 og Folket troede om ham, at han som en Gud
 var sendt dem fra Himmelen, hvilket og han
 vidste godt at vedtægtholde hos den eenfoldige
 Almue; thi naar hans Folk bleve udsendt i
 Krig eller andre vigtige Forretninger, laade han
 sine Hænder paa dem og velsignede dem; som
 de holdte for et loffeligt Tegn til gode Udfald
 for dem. Naar de vare i Rød til Lands eller
 Vands, saa anruabde de hans Navn, og meente
 at faae Hielp af ham; og altsaa var deres Trost.
 Af Ansigt var han venlig og mild, og kunde
 let indtage, men derhos Prælsom, og grum mod
 sine Fienders. Han kunde godt forstille sig, at
 alle, som hørte ham, antog ham for troværdig.
 Hertil betiente han sig af Digtelkonsten og Trold-
 dom; og fra ham menes dette at have sin Op-
 rindelse i Norden.

Han vidste at lere sig adskillige Dyr, Fug-
 les og Fiskes Gestalt, af hvilke han talede og
 fortalte adskillige Nyheder og Spaadomme.
 Han paastod at kunne stulle Ild, stille det brul-
 sende Hav og rokkjøre de stormende Vinde.
 To Navne havde han lært at tale; disse lod han
 flyve i fremmede Lands; og ved deres Tilbage-
 komst indbildte Folket adskilligt, hvorved han
 ganske fortryllede dem; at han blev anset meget
 vittig,

vittig, end han fortiente, som de endog i deres Blindhed gave ham guddømmelig Aetelse. Enild nok var han til at vedligeholde Folkets Høilagtelse for sig, som Gud; og som han levede længe; saa vorte hans Tilbedelse og Ærefrygt med hans Levetid. Og som han især udmærkede sig i Krigs Tilfælde, hvor han blev dyrket som Gud, saa forsømte han ikke at vedligeholde det Begreb om Himmel og Salighed, som Thor først havde indbragt og gjort Folket bekiendt med, hvis gode Evighed han kaldte Valhalla, hvor disse Tids Krigere oplivedes, holdte indbyrdes Festsag med hinanden, og sadde til Bords med Odin, aad Flest, og drak Æl, Misd. 2c.

De Ondes Evighed kaldte han Niffheim, hvor alting var fælt, sort og mørkt, hvor den Gudinde Hela herskede; hvoraf Helvede, Hellsot, Helhest bærer Naavn, hvis Pallads blev afbildet ved Angest, hendes Bord ved Hunger, hendes Opvartere ved Langsel, hendes Dørtærskel ved Kortaderle 2c.

Velen til Heltenes Himmel Valhalla, som kaldtes Vifrost, kunde ikke betrædes uden af dem, som døde en voldsom Død. Tralle, gemene Folk, Fruentimmer, maatte ikke finde Sted der, uden Valkyrier, og disse vare Jomfruer, der skienkede Æl, Misd 2c. for Heltene i Valhalla. Wilde en Hustru med sin Mand til Val-

Walhalla, da maatte hun strax følge ham efter ved at udstaae en voldsom Død. Kort: Denne Odin har efter Historiernes Beretning indført hos det nordiske Folk en mere martialsk end fornuftig Religion, bestaaende mere i maageløs Frelthed at trodse Døden, end at opløse Forstanden og danne Hjertet.

Efter saadan Odins Stiftelser og Tildragelser sølede han endelig, som hoi aldrende, at han snart skulde døe. Han efterlevede da sin egen stiftede Religion, i at erklære, han ikke vilde døe Straaedød, sammenkaldte da sine Venner og Børn, og sagde til dem, at han, mæt af Dage, nu snart vilde gaae Døden imøde, og attraaede Walhalla, Hedningenes Himmel, hvor han vilde holde Frydefest med alle de tapre Helte, som vare døde med Kaarden i Haanden. Han drog derpaa sin Dolk, gav sig selv ni Stk i Form af en Eirkel. Hans døde Legeme blev i Sigtuna med stor Pomp og Herlighed brændt efter den Begravelsesmaade, som han havde indført i de nordiske Stater fra Østerlandene, saa at fra ham begyndte den saa kaldte Brændeld, eller den Tid, man brændte døde Menneskers Legeme og henlagde dem i Urner eller Leerkrukker i Gravhøiener, som forhen er lidet omtalt og afhandlet.

Com

Som nu andre Diviniteter existerede her til Lands paa denne Tid, som Fro, Voe, Valder, Disa, Hertsa ic., som jeg formødelst deres Mængde forbigaaer, det vare som Ulderguder, saa var især

D. S.

Frigga, Odins Hustrue, som almindelig og til auddommelig Dyrkelse, og især blev tilbedet for Held til Huusvæsenet, Hæsteskab, Frugtbarhed, Fred ic. Denne Frigga beblendes ofte af Historiekskriverne med Freja, som og blev dyrket i Norden som Gud, og fra hvem de foruemme Damer skal have faaet det Navn Frue. Kort: Frigga blev tilbedt og dyrket som Gud, hvis Dyrkelsesdag var især Fredag, fra hvem denne Dag bærer sit Navn.

Hvo em disse Nordens Guder har lyst at vide noget, læse vor Aðre og lærde Supma-
 etvordige hedenste Gudelære (*), der vi ses
 os, hvor mange og hvilke de hedenste Afguder
 :vars,

(*) Hvilken tillige med sine andre historiske Skrifter be-
 tittelte Herre aumstift har skienket et Exemplar af
 til hvert Hævedt her i Skiftet ved Nroxyterne til
 Landemødet for noale Nar sidet, til almindelig Nyttig
 og Fornøielse, hvorfor han af hver Præst i Skiftet
 og Historieksker fortæner og faaet Tak og Hæng-
 selskondhed.

vare, hvorledes disse blive dyrkede og tilbedes
 de, samt hvor stor Nordens første Blind-
 hed var; hvorom vi mere vil tænke end
 skrive, mere beskæftige end opholde os; og end-
 der alle Betragtninger, at vi, Gud være
 lovet, ere komne nærmere Lyset, og ikke, som
 de blinde Hedninger, dyrke de dummie Af-
 guder, eller vandre i Mørket, glæde os over
 at erkiende en sand Gud, som er Skaber,
 Forsøner og Helliggjæver. I hvilken Kund-
 skab og Færd den algyde og barmhertige
 Gud befæste os og vor Eftersæt til de sids-
 diaste Tider, at vi maag være og tiltage
 i Guds og Jesu Christi Kundskab og Naade.

Amst.

Amst. 1714. N:o 1.

Amst. 1714. N:o 1.

Amst. 1714.

Amst. 1714. N:o 1.

Amst. 1714. N:o 1.

Amst. 1714. N:o 1.

Amst. 1714. N:o 1.

Amst. 1714. N:o 1.

Amst. 1714. N:o 1.

Amst. 1714. N:o 1.

Elte

Siette Afdeling.

En tragisk Fortælling om Kong Siger,
hans Dronning, Børn, Hofstat ic,
deres Liv, Tildragelser, Død og Be-
gravelse.

Hovedpersonerne her vare:

Kong Siger.

Hans Dronning Beren; en Princesse fra Upsal.

Syvold, Alf og Alget, deres tre Søner.

Princesse Signe, deres Datter.

Prinds Habor fra Tronstern i Norge.

Kong Hammund, Habor's Fader.

Prinds Hildegils fra Særen, Habor's Kival.

Princesse Svanhild, Elgnes Selskabsdame, Prinds
Syvalds Forlovede.

Belvise, Kong Sigers Hofmester.

Bolvise, Dronning Berens Hofmester.

Bjørn, Prinds Habor's Admiral.

Tomund, — — — Kammerdiener.

Gundvor, Princesse Elgnes Kammerpige o: Tærne.

Den største Prøve paa Forelskedes Trofasthed er
mellem tvende Kongebørn, Prinds Habor fra
Norge, og Princesse Signe fra Danmark, fra
de bedenske og allerældste Tider fortæner med
Rette at læses og vides, da Tildragelsen er lige-
saa

saar sandsfærdig; Hæderfuld for Eedet, hvor
og naar den er passeret, nemlig i Sigersted ved
Ringsted, for ungefærlig 14 à 1500 Aar siden.
Historien er da denne:

En dansk Konge, Harald Hildetand, som
menes at have regieret i det tredje Aarhundred
efter Christi Fødsel, bliver ved Aarenes Uls-
gelse ikke i Stand til at forsvare sine Lande mod
Sjendernes Anfald, hvorover de Danske bleve
leede af ham, og med Lyst søgte ham efter Livet
ved at kvalte ham (*). Harald Hildetand mær-
kede dette, og besluttede derfor at afgjøre Sagen
med Raaden i Haanden; og da han var nær
af Dage og vilde døe som Helt, inviterede han
Kong Sigur Ring i Sverrig til Fæltslag i
Braavalla i Østergøtland. Sigur Ring tog
imod dette Tilbud, saavel i Hensigt, at vinde
Herre, som i Haab at erobre sig hans Lande
tilligemed Gøstland i Sverria. Mange Tropper
bleve samlede paa begge Sider. Da som begge
disse Konger vare i Slægtsskab med de paa den
Tid værende syv norske Konger, saar forenede
disse sig under begges Føner at vinde Bytte og
Herre (**).

Sigur Rings Flaade bestod af 2500 Skibe
besatte med raske Dronninger og Svenske.

(*) cfr. der kan findes Enkeltfor pag. 19.

(**) Saxo Libr. 7. pag. 144. Lin. 8.

Haralds Flaade var ikke mindre, da den skal have opfuldt Drefund, at man kunde gaae paa Skibe fra Siakkand til Slaane. Mange danske, norske og svenske Helte bivaanede dette Slag, som er af mange besyngt og beskrevet; men da Harald Hyldebrand tabte og døde i Slaget, overvunden af Sigur Ring, sin Søstersøn, som lod ham prægtig begrave i en Høi ved Veire, eller Vetraborg, saa kom derved Sigur Ring til Danmark, og tog først Siakkands sydlige Deel i Besiddelse, paa denne Side og ubeboede, men høie og anseelige Plan Sigersled, hvor han slog sin Boepæl og Residense med sin Dronning Beren, en Prindsesse fra Upsal, med hvem Kong Sigar havde avlet tre Søner: Synvald, Alf og Alger, alle raske Krigshelte, og en Datter Signe, der var ligesaa berømmelig af sin Skønhed, Dyd og Forsstand, som hendes Brødre af deres Manddoms Bedrifter.

Som Beren i de Dage ikke saa meget bestod i Dyd og gode Gierninger, som i Tapverhed og Heltebedrifter, saa bestemte denne smukke og unge Prindsesse ikke at ville ægte andre end en modig og usforsagt Krieger. For des høitideligere at bekiendgiøre sin Beslutning og Løfte, gif hun offentlig op til Friggens Tempel, Kierligheds-

hedsgudindens Helligdom, og forsikrede, ingen skulde blive værdig at lese hendes Velte, uden den, som i Strid kunde overvinde hendes tvende Brødre, Alf og Alger, og nøde dem til at indgaae Forlig; thi den ældste Broder Eryvald, der var navnkundig nok af sine Erreiseriet, Sætog og Hestebedrifter, ved de frisiske, britanniske, valliske og flamske Søebredde, elskede og agtede hun saa høit, at han ikke vilde udsette ham for nogen Fare.

Den gamle Fader, Kong Sigar, som hørte denne sin Datters høitidelige Bestyrning, greber til sine hellige og ærværdige Zepter, ikke for sin Kæmpe, men for sin Vælde og for de Hænder, som havde båret det; thi det bestod ikke af en storret Dabick, hvis Orde vare afspaarne, svingede det i sin kongelige Haand for Folket, og udbrød således: Jeg sværger ved disse hellige Zepter, båret af mine Oldfædre, at denne min Datters Ede skal ubrødelig holdes, og at jeg ikke skal tørre give hende til nogen anden end den, som vises, at han i Tappehed overgader alle andre; og skal jeg beskytte hende mod Vold og Uretfærdighed af stolte og modige Krigere. Folket, fornøiet over denne Kong Sigars Sensstæmmighed med sin Daatter, raabde høit: Lofet er dants, Eigne

er dansk; Siqar er Signe værdig, og Signe er Stammen værdig.

Et til 20 Aars Tid gif saaledes hen, at dens Kongens og Princesse's høitidelige Bestutning rygtedes derved og udbredte Danmarks Ære. Norge, som paa den Tid brøstede sig af raske Kæmper, hørde og dette; deriblandt en Konge i Tronhiem, ved Navn Hamund, som havde fire liekle og raske Sønner, nemlig Hakon, Habor, Helwin og Hamund, alle berømmelige ved lange Sættog og ved mange Kæmpers Nederlag; men især den Hakon, som havde dræbt den svenske Konge Hugleik, Dronning Berens Broder, og derved sat sig paa Thronen i Upsal.

Habor, Hakons Broder, som nu ikke vilde være ringers end sin Broder, men og indlægge sig Navn ved Tapperhed, gaaer derpaa til sin gamle Fader, Kong Hamund, og siger: Det Rygte, som høretes fra Danmark om denne delige og værdige Princesse Signe, hvilken han havde lyst til at vinde ved sin Tapperhed, bragte ham til at høre sin Faders Tænkter herom. Faderen, Kong Hamund, som kaldede Guderne for saadanne raske Sønner at ligne ham i Heltedrifter; høvede just ikke hans Forslag, da han kendte de Danstes Seier og Styrke, og bad ham affsaae fra hans Forsæt, og ikke stride mod befjendte Krigens Sønner.

Har

Habor, hvis Hine sunksede af Ild, og hvis Hierte brændte af Fjendighed og Attraa til denne danske Princesse, tænkte, toug, og med eet udbryder: Signe er Prisen; Rngtet har bragt hid hendes Skionhed og Dnd; Norge taber ikke sin Ere, om jeg end falder. Erfefulde er det, at falde for Alger og Alf, og Norge har tusende Helte bedre end jeg, som vil hevne min Død. Jeg vil stride, om det end var mod Guderne selv, Thor, Odin og Frigga. Signe er Prisen.

Faderen, Hamund, som kiendte sin Søn, ubevægelig i sit Forsæt, omsavnede Habor, sigende: Gal da, min Søn! dit høie Mod ledsage dig. Levende eller død er du min Ere, min Lykke skal følge dig. Mine Skibe, mine Skiolde, mine Kæmper, Spyd og Sværd staae alle færdige til din Tieneste, vælg de bedste af dem; vælg saa mange, som du vil, og før Norges Ere om Verden.

Glad over denne faderlige Tanke ilede Habor nu paa at faae Flaaden udrustet, og sagde: Levende eller død skal jeg være min Fader værdig.

Inden tolv Dage saae man ved Indløbet af Sundet over hundrede veludstafferede Snekker: smaa Skibe eller Jagter, besatte med kielke og udvalgte Mandskab; thi allevegne fra strømmede Norges feireste Ungdom, som vilde have

Deel i denne Heltegierning, at overvinde et uovervindeligt Folk.

Vinden var søielig. Estor saa Dages Seilsads løber de ind ad Væltet, lægger op ad Eufas Aoen : Susrup Aae, og naaer Skibbroen ved Arelsted : Alsted, gaaer der i Land med tolv af hans raskeste Hofmænd, og iler lige til Sigersted Slot, hvor han blev anraabt af Wagreen, som svoger: hvo han var og hvad han vilde? Habor er mit Navn, siger han, Kong Sigar vil jeg tale, og Princesse Signe vil jeg vinde. Du har tids nok, tænkte den Wagshavende, og bad Habor sove. Hastig blev Habor meldt hos Kongen; tankfuld blev Kong Siger, ved at høre om hans Komme og Vrinde, og siger til sin Dronning: Danske og Norske ere tappre Helte, fra umindelige Tider have de været Venner, og aldrig endnu sat Proeve paa hinandens Tapperhed. Stor er vel Alfs og Algors styrke; men Prinds Habors Tapperhed fra Norge, er og bekiendt. Dog, min Datters Løfte skal holdes.

Dronningen, som tænkte her at hevne sin Broders ugjælfte Død, siger: han løber til sin visse Død. Kongen og Dronningen, som ikke fik Tid at tale mere sammen herom, giver Wagten Besked, som beder Habor komme til Audients. Habor kommer; Sigar og hans Kam-

Kæmper reise sig op for ham. En Ønsen betog Kongen, og Dronningen selv vakkede af Frgæt ved at see paa Habor. Sigar rakte ham Haanden: Velkommen norske Helt fra Venneland! sæt dig ved min Side; hverken Øl, Mied eller Kiød skal mangle, saa længe du vil være Gæst ved mit Hof.

Habor saae, hørte og taug, men brød ud: Hil være dig, Dannerkonge! Jeg habder Lediggang, min Stiel kan ikke være uvirkom, og Sciieren følger altid min Fane. Din Kamp har vel sagt dig mit Verinde? Ja! svarede Kongen suckende, mine Søner Alf og Alger ere ikke hjemme, men bade sig i Koverblod ved de vendiske Strandbredder. Blio her! min Datter skal bringe dig et Horn fuldt isfienket af Mied.

Sigar saae ham an med Skrak, Dronning Beren med Had, og Hofmændene med Verbodighed.

Habor saae nu paa de blanke Skiolde, de skinnende Sværde og de blodstankte Faner. I midlertid træder Signe ind, og tvende Lerner: Kammerpiger følge hende, som Opvartere. Signe hilser Habor, nærmer sig ham ved at ristakke ham med sin hvide Haand et sølubeslagget Horn med Mied i. Habor tog Hornet, fattede hendes smukke Haand, saae Alve paa hende, drak, og smagte Elfvov, og Rore Lærker

ter tumlede hans Siel. Signe Inskøfte hans Komme, og sagde: Disse Draaber vorde dig, o Giest, til Held!

Mod og Lykke vorte nu hos Habor, men drog her det første. Suk, tænkende: Maa skee Døe, og Signe ikke blive min! Men snart oplivede hans Mod ham igien, og tænkte: i min høire Haand bær jeg Lykken og Signe.

Nogle Uger gif nu saaledes bort for Habor, førend Signes tvende Brødre kom hjem, og imidlertid tog han Deel i de ved Hoffet indfaldende Forlystelser og Egemsøvelser, ved at spille Skak, ride, segte, gaae paa Jagt ic., hvori ingen kunde overhaae ham, saa at Sigar beundrede Habor; men Dronningen baade frygtede og hadede ham.

Som nu Kong Sigar og Habor engang spadserer ned ad Bøgetunden til Hiemskov ved Bereustrup 2: Bringstrup, for at gaae paa Jagt, og et Wildsviin i det samme antraffes, som den gamle Sigar vilde skøde, men med sin gamle og skielvende Haand skøder feil, og streifer det ad Ryggen, at Svinet vender tilbage, for at hevne sig paa Sigar; men strax vender Habor sin Bue, skøder og træffer Wildspinet, og dræber det med sin Dolk. Kongen røtter ham, berømmet hans Hurtighed, og fortæller det for Dronningen, som ikke vil bifalde

bifalde at rose dette, fordi hun havde Habor.

Atter nogen Tid derefter fandt Kongen for gode, med sin Hofstat tilligemed Dronningen og Princesse at ride paa Jagt; de toge Veien ad Hiortholm, en med Ege Trær omflødt Holm, hvor en Hiort løber ud, som sætter ned ad Brangstrup, hvorhen de alle forfølge denne Hiort, og endeel af Hoffolket bliver paa denne Side Brangstrup Aar. Princesse Signe deriblandt holdt og her; men havde givet sin Hest Tomme; og da Hiorten sætter over Brangstrup Aar, som de fleste søgte efter, løber Princesse Signe med, og kunde ikke holdes. Med eet var den i et dybt Hul, og Signe af Hesten. Prinds Habor, som altid havde Værelse med Signe, ser dette, farer afsted som et Linnild, vover sig ud i Aaen, hvor Signe med sin Hest nær havde druknet, redder hende, og bærer hende til Lands paa sine Skuldre. Signe, som paa død haade af Skræk og Fare, kunde nu ikke tale. Swanbild (*), hendes Selvfælsdame, gjør alt, for at faae hende til Live. Habor og de andre ligeja. Med eet slaaer hun Øinene op, først paa Habor, siden paa Swanbild; hun hører af dem alle, hvad Fare hun havde været

R 5

været

(*) En Princesse fra Gothland, opfødt fra svædste Alder med Signe, og nu Algerns ferlovede Brud.

været i, og at Habor eene havde reddet hende; hun takker Habor; Delvise, Kongens Hofmand eller Geheimeraad, foreskter, hendes Liv stod i Fare. Dronningen vil ikke, Habor skal have nogen Tak derfor eller ansees, da hun ikke kunde taale Habor. Kongen takker ham offentlig for at have reddet sin eneste Datters Liv, og af Erkiendtlighed beder ham, ikke at gaae i Strid med hans Sønner. Signe ledsages nu ind paa sit Buur (*) : sin Residentse, som laae ned ad Brangstrup, for efter denne Tilbragelse at recolligeres; hun kommer sig, og efter nogle Dage lader sig igien ses ved Hoffet, hvor Habor og de andre opholdt sig. Imidlertid opretter Signes Broder, Envald, det varmeste Venfskab med Habor, thi disse vare begge tappre, adle og høihjertede. Envald ønsker, Signe ikke havde gjort sit navnkundige Løfte, at han kunde blive hans Svoger, og frygtede nu ensten for sin Ven Habor eller sine Brødre.

Tiden gik nu saaledes vel, indtil en Dag, Kong Signe sad til Bords med Beren, Signe, Envald og Habor, med andre hans Kamper, da træder i det samme Alf og Alget, Signes Brødre, uventende ind. alle,

(*) Signe Lilles Buur, saa kaldtes hendes Slot, hvor endnu sees Ruderne til paa Eigersted Mark, og er afstaaet paa Kortet.

alle, og qvad beder de dem at sidde til Bords med; men Alf omsvæver først sin gamle Fader, sigende: Hvil være dig! gid du længe drikke Mied og Øll med dine Kæmper; din Lykke har bragt mig og min Broder Alger Seier tilveie, og giver os god Dør hid! din Skrak har opfyldt Benden. Endelig sætte de sig, fortælle deres Reise og Heltebedrifter, men imidlertid stedse fæster Øie paa Habor, som de saae, var mild, ærværdig og frøglisom. Efter Maaltidet spørger den gamle Fader, med hvilke de havde indlagt Vennskab, og om de havde fulgt med nogle hertil? De svare og nævne især en særlig Vrinds Hildegils, og lægger til, at have lovet denne Vrinds, som var tapper, smuk og forstandig, deres Søster til Hæte, troende, hun kaldte sit ubesindige Løfte tilbage, uden hun vilde døe som Røe; thi hvis tør vi binde os med mig? sagde Alf. Det tør jeg, svarede Habor, og det er mit Vrinde til Sigers Stor, sprang derpaa over Bænken: det er mine Staats-handsker (*), een for Alf og een for Alger. Jeg er Signes Brøder. Enten skal jeg vinde hende, eller døe. Nu bliver du vist gift, Signe! svarede Alf spods; hvad skaer du dertil? Mit Løfte er heiligt, svarede Signe, Guderne besvare mine Brødre, Frigga raader for min Skiebne!

(*) Dette var de Tidens Krigsbeklæring.

ne! Ja, du stoler maaskee paa din Løfres Op-
 sigtelse, svarede Alf; ær tilhøte den Mand,
 som kan nedværdige Bredre til Herlig? men jeg
 haaber at tvinge denne Fremmede, hvis han og
 er. Høbet er mit Navn, Hamund, Konge i
 Norge, min Fader; og Tronhiem mit Fødested,
 og endnu ikke er jeg overvunden af nogen, svar-
 rede Habor. Dronningen ophidsede stedse Alf.
 Forsølg denne Stolte! sagde hun; Navne æde
 hans Kød, og Jorden drikke hans Blod!
 Døbe sullede Signe og taug.

Nu holdtes Raad af Sihar, Beren og Bol-
 vise, en vittig men ouden Hofmand ved Dron-
 ningens Hofkar, hvor, naar og hvorledes
 Erfaringen skulde være. Een vilde, de skulde
 kæmpe Mand for Mand. Dronningen og
 Bolvise; som aierde eet, vilde først Alget, si-
 den skulde Alf binde an med Habor; thi hun
 tænkte: overvindes den første, saa sælger dog
 min kæreste Son Alf denne Forvovne, og hev-
 ner Broderens Dod. Men Kongen Sihar,
 som togter Signe, Ewald og Bolvise, en rede-
 lig og vaalidelig Hofmand, i Raad med, vil,
 at Krigshær skal stride mod Krigshær. Det er
 uretfærdigt for de Danske. Krigsvilkåarene bleve
 bestemte, som Alf og Alget maatte indgaae, og
 bestede deri: Hvo som kunde drive den anden
 paa Flugt, havde vundet; og hvo som gled og
 faldt,

fuldt, var overvunden, om det end var een af Hovedpersonerne, og Skulde affade sea Strid og indgaae Hørlig. — Alf havde intet derimod, allene han hørte, ikke at kunne spare den Fiende, som gled og faldt. Habor gjorde ingen Indvending: Jeg vil vise mig Signe værdig, ikke kan hun elske nogen frem Mand.

I den forhen omtalte ved Eigersted liggende Bøgelund ned ad Hiemsfjæle pleiede Prinsessen mellemstunder at gøre sig en Spadsere-tour med Svanhild, hendes troe Ven. Gierne ønskede Habor for sin Afreise det hvidige Dødblik, at tale og samles med Signe, for at forsikres om hendes Troskab og Kierlighed. Habor passer Liden, træffer Signe at spadsere i Hiemsfjæles Bøgelund med Svanhild; han nærmer sig hende, og taler med hende; Svanhild gaar tilfides Habor faaer en Forsikring om hendes Dyrk, Herte og Forsand: enten din, svarede hun, eller Ingens! og rakte ham Haanden. Enten din her, eller Udødeligheds Vand hifset. — Ser, til Vant paa; jeg levende eller død er din, har du denne min tredobbelte Ring; som hun tog af sin Finger, thi du reddede mit Liv ved Brangstrup; og om end du døer seierstø, er du dog seierværdig. — Og til Ydermere Forsikring om min Hengivenhed og Troskab til dig, skal Svanhild i Morgen ved denne Tid og paa dette Sted møde

mede her, for at overbringe min Habor et af mig selv med tredobbelt Silke virket Pantser, der skal optage alle fiendelige Skud og afværge alle mordiske Pile; modtag dette til Belønning for din Kierlighed søe mig — gal saa, hvor din Bestemmelse befaler dig — foreen Eskov og Ure — lev — vind, og spar mine Brødre — Guderne ledsage dig!

Paa bestemte Tid og Sted i Bogelunden medte Habor, for at modtage fra Signe det belovede Silke Pantser, som Euanhild skulde overbringe. Euanhild indfandt sig efter Signes Ordre, fortættede sig Erinde i sin Princesse's Navn, og overleverede Habor det af Signe virkede Silke Pantser, lykønskede ham til sin Reise, og bad ham at betænke, Alget hans Medstrider, Signes Broder, var hendes Frier og Forlovede. Kom begge tilbage, som vi ønske, uden Nogens Sørg! Guderne være med edes begge, saa leve, saa seire I begge!

Habor, seilfærdig med sin Flaade, ilede nu at komme til Herid. Alge og Ure, som havde samlet deres Skibe, måtte følge ham. Daet blev berømmet, naar de skulde seise tilhobe. En utrolig Mængde fulgte dem til Skibbroen uden for Eigersted Slot. Eigar, den gamle Konge, talte kun lidt, men sønkte desmeys, da han ikke ventede at see disse Hæter-samlende meer, som

som han her forlod: Dronningen var modig, men hevngierrig paa Habor. Gal, siger hun til Habor, til din visse Død! Ja til den visse Seier, svarede Habor. Alf, Alget og Habor toge nu Afsked med hinanden, som Heste; Eryald med Habor, sin Ven; Alget med sin Brud Evanbild; Habor med Signe, som han forsikrede at være hendes levende og død. Nu roede Skibene ned ad Eufriaen, og Naens stride Led hjalp til at bringe dem snart til Havet; der lagde de Skib mod Skib, Forstavuene bleve vendte mod hinanden, Søslaget forvandlede til standende Strid. Striden gik heftig an paa begge Sider, Skold stødte mod Skold, Pantser mod Pantser, høit klingede Sværdene, Blodet flød, Skibene sank, Heltene havde Møie at staac, Mand sigtede for Mand; det gik nu af alle Kræfter, Mod befalede dem alle. Alf og Alget opmuntrede sine Folk, sigende: fornøer Ederes Mod, I kielte danske Heste, og visse Eder som uovervindelige. Habor paakaldte Guderne, og raabte: Signe! giv Mod! og med et stærkt Anfald stødte mod Alget, at hans Fod gled; thi Stedet, han stod paa, var sløbrigt af Blod. Habor anfaldt isien, og Alget faldt. Mod rasede i de Danstres Brøst, og Digerhed og Skrek vilste sig i deres Ansigter; da deres Venndes faldt. Du som vel ikke er nogen

Nu har Habor for Alvor, da han saae Alf rase af Bitterhed imod ham. Habor's Kind hænge og var fenderlide af Alfs Sværd; og Blodet fæd paa hans Vandser, endnu tænkte Habor at giere Alf afmægtig — men ikke. — Med eet hugger Habor til, og Alf fægnede paa Knæe — Du falde, Broder Alf, sagde Habor; Forlig — Død! raabte Alf, og svungede Sværdet — og Habor giennemvoredede nu hans Side til Milten. Uden Smilning laae nu Alf. Lad ham ligge, raabte Biorn, Habor's Ven, da Habor nærmæde sig. Signes Broder er død! raabde Habor, og grød.

Det røde Skjold, Krigsskjoldet, blev nu taget ned af Masten, og det hvide Skjold, Fredsskjoldet, igjen opsat. Hænde ikke Sert den endt sig, havde neppe nogen Mand blevet tilovers paa noget Skib. Habor drog nu af Omsorg for Alf, lagde ham i sin Seng, forbandede hans Saar, og afstørde dem. Du tænker mere paa Alf, end dig selv, sagde Alsmund, Blodet løber, og du mærker det ikke, led og dig forbinde. Naar jeg forstyrer vis paa Alfs Liv, sagde Habor, da er det Lids nok at tænke paa mig selv, Alf erklærer nu Habor; Du har vundet, for mig er Signe din, men mit Hjerte skal aldrig blive din Ven; thi du er tappere end jeg! — Det smertter mig, sagde Habor; vi vil have det

det beste; Guderne forandre dig. — Aldrig, svarede Alf, det er forgieves at haabe!

Alt var nu i Bevægelse ved Kong Sigers Hof; enhver tænkte paa, hvorledes det gik de Stridende, og længtes efter at høre Udfaldet derpaa. En Morgen derpaa, da Solen skinnede høit paa Sigersteds Bunker, thi Sigersted ligger høit, kommer Bagten lebende: Hil være Eder, Dannerkonge! en skinnende Hær kommer langt borte, og nærmer sig. Formodentlig er det de danske og norske Helte, som have prøvet hinandens Særke. Nysgjerrig ilede nu hele Hoffet til Skibsbroen ved Alfsted, hvor de skulde stige i Land.

Et Skib med forgyldte Fløie skreed hastigere frem, end de andre, og tvende anseelige Mænd vriste sig i Forstavnen. Mig synes, det er Alger og Habor, siger Svanhild; Signe smiler, men Dronningen segnede, og kunde ikke gaae til Sigersted. Skibene kom nærmere, Habor og Alger kiendtes tydelig, og Glæde saaes i Alles Ansigter. De stige i Land, savne Alf, og høre, han er saaret, men lever. Ingen misundte Habor sin Lykke, uden Dronningen, som savnede sin Alf, det var overvunden.

Dronningen, hvis Siel var stærk, men ond, besluttede nu at kalde List til Hielp, da Maag ikke vilde hjælpe. Hun lægger over med Bøf-
vise,

velse, hvad bedst kunde foretages, at hindre Ha-
 bors Lykke og Fremgang med Siane. Det bli-
 ver bestemt, at Dronningen skulde forstille sig,
 lade som hun beundrede Habor, og nitte Glæde
 over, at Siane sig saa værdig en Mand, men
 det ventileres, om ikke Habor burde reise til
 Trondhiem, at hente sin Fader, Broder, for
 at være tilstede ved hans og Signes Bryllup,
 og medens da Habor var paa Hjemreisen fra
 Norge herved, skulde Alf gaae i Seen med en
 udrustet Flaade, og usformodentlig overfalde og
 slaae Habor og hans Familie. Det bliver pro-
 poneret den gamle Sigar, om ikke Habor skulde
 gjøre denne Reise, for at hans Fader og Fa-
 milie kunde blive lykkelige. Sigar accor-
 derede det. Signe bliver rissourat, om det
 ikke var blivigt? Hun slukkede og svarede: at
 ikke noget Dødt være skilt under denne min
 Moders forstillede Gudsbed! Habor var villig,
 og Dagen bestemmes, paa hvilken han skulde
 hente sin gamle Fader og Broder. Habor er
 Habor afreist, seende Alf udrustet sig. Hvor
 hen? spørger Siane; vil ikke Broder ikke bli-
 ve, for at tage Deel i min Glæde med Habor
 paa min Bryllupsdag? — og svarer: — Nej
 havde Alf været for hende sit onde Hjerte og
 farlige Anslag med Habor; thi han vilde
 Signe høre; men han holdt sig. Alf reiser
 af

afsted, forener sig med Priuds Hildegis fra
 Særen — de kommer nu med 30 Skibe til
 Stagen, for at lure paa Habor, som ventes
 fra Norge med sin Familie. De træffe rigtig
 Habors Skibe, som vare kun tre i Følge. Paa
 det første vare Habors Brødre, Helvin og Ha-
 mund, disse anfaldes og dræbes. Alf tænker
 ligesaa at nedlægge Habor, som han seer kom-
 me med sin Fader, som han angreper. Bes-
 trykset bliver Habor, at see her en mødende
 Fiende; han tænker, hvem er dette? i det sam-
 me bliver vaer, det er Alf, Signes Brødre;
 hevngjerrige og troløse Alf! siger han; strax
 kender Alf og træffer Habors Fader, hvis Blod
 forløber ham, at Habor seer her sin Faders
 visse Død. Ophidsset herover, spænder Habor
 sin Bue, og hurtig anfalder Alfs Skib. Du
 skal døe, som dine Brødre, dem jeg nylig ned-
 lagde! siger Alf. Nu blev Habor overbevist
 om Alfs Troløshed. — han nærmer sig mod
 Alf, og med eet Hug dræber Alf, at han falde
 og døde. Nu blev Striden paa det heftigste.
 Saar og Nederlag viiste sig paa tusende Maa-
 der, Døden herskede overalt. De saa Danske,
 overblevne i Striden, og overbundne af Sam-
 veltighed, forbandede deres Anslag, fordi de
 paa saa nedrig Maade havde overrumplet Ha-
 bor, som de fortrød, toge Flugten tilligemed
 de

igien, men forlangde strax den onde og vittige
 Bolvise at hentes. Hvad Raad nu? sagde
 Dronningen; Habor har sældet Alf, Habor er
 Seierherre og har overvunden Alf. Det bør
 bevæges, svarede Bolvise, men her ere gode Raad
 dyre. Bolvise raadede laugt om længe, at
 kalde Folket tilfammen, og saae Folket paa sin
 Side, i at forestille det, at Habor, drevet af
 gammel Had, havde oversaldet og overvundet
 Alf, dog ikke ustraffet; thi Habor havde derhos
 vist sin Fader og Brødre. Folket vil vi da
 see, at saae paa vor Side, og da lade nogle af
 Søerne blandes iblandt, som Prinds Hilde-
 gils vilde overgale at blive paa Dronningens
 Parti mod Habor. Kong Sigar blev dette saa-
 ledes fortalt, at Habor paa en skændig Maade
 havde oversaldet Alf og dræbt ham. Han be-
 jøede da, at Folket skulde samles, for at domme
 Habor og hevne Alfs Død.

Debaetne fra onsliggende Byer, Alsted,
 Brangstrup, Bringsstrup og Sigersted, bleve
 samlede; thi Hildegils samlede Krigsfolk ud-
 gjorde den største Mængde, og Bøffise onslagede
 nu Habor, og maalede Habor's Sag og Opsørsel
 mod Alf med de sorteste Farver, og Hildegils
 understøttede det. Dronningen gav det Bøgt,
 bad Folket om Bistand, og raabte Havn, Mord,
 Død. Sigar laae imidlertid til Senes af
 Sorg,

Sorg, og havde givet Belvise sin Stemme i Ketten; Alf, hans Sønns Død, smertede ham, og ikke kunde Sigar begribe Habor's Adfærd i dette. Habor, Helt, sand Helt, hvorledes kan det være gaaet til! det er mig tungt, at domme ham til Døden; men Alfs Død kræver det, saaledes som det forestilles mig. Do Signe, min Datter, hvad vil hun sige, føle og tænke!

I det samme, som Sigar saa taler med hende, kom Signe, og nedkæster sig for Kongens Fødder, da hun havde faaet at vide Anslaget mod Habor. (NB. Dronningen havde forud ladet Signe Lilles Buur 3: Prinsessens Residens besætte med Vagt, at hun ikke skulde komme ud og fortælle Sagen for Folket, og faae det paa sin Side, som nydede hende. Meget kostede det hende, med sine grundede Forestillinger og venlige Ord at overtale Vagten; men hvo maatte ikke vige for Deilighed, Yndighed og Majestæt!) Da hun var kommen giennem Vagten, iler hun til sin Fader, sigende: al Fader! Habor anklages uskyldig og spores dømmes til Død! Ja, svarer Sigar, det har han jo fortjent, da han listig har dræbt din Broder Alf. Nei, Fader! siger Signe, Alf overfaldt ham uventende og nedlagde først Habor's Brodre og Fader, som skulde bivaane mit Bryllup. Urigtig er Sa-

gen forebragt Kongen og Folket. Lad Habor ikke dømmes fraværende, men komme og forsvare sig; mit Hjerte feikender ham; hør mig, Fader! giv din Datter, som Gudernes gav dig! giv hende nyt Liv! Og i det samme, hun saa taalede, fegnede hun ned for Sigar, Kongen; og hendes Taarer rødt strømmeviis. Dnt blev Sigars Hjerte, og heftig vadedes hans Kinder. Al, kjereste Datter! vare Sigars Ord, din Tale for Habor troer jeg; for mig er han uskyldig; gid kun ikke Folket havde dømt ham! Du er Konge! Fader, svorer hun; negt at give dit Samtykke, saa har Folkets Dom ingen Kraft, i det ringeste udfættes det, til Habor kommer, at han kan forsvare sig. Ja, Datter! desværre, brøder han ud, jeg har givet Bolvise min Stemme. Al! I Guder, raabte Sine, forlade I saaledes Uskyldigheden, forlade I dem, som saaledes haabe paa Eder! Stifte Aode hendes Dine, og mat blev hendes Smil, at hun dansede for Sigar, som havde vundet sig til Bæggen og kunde nu ikke taale at see sin Datter i den Forfatning. I det samme traade Besen og Bolvise ind for Kongen, sigende: Nu er Alfs Død hevet, Folket har dømt ham som Miding og fredløs. Med eet reiser Sique sig, igjæntog det Ord Miding: Habor, en Helt, min Ven, min Rand —
 heftig

heftig saae Dronningen, at Signe var, tvang sig at være noget mild: Glem den Uværdige, siger hun, han har jo dræbt din Broder Alf — dette har Alf fortient, Habor kan ikke begaae noget Nedrigt; Habor blev overfaldet, derfor blev Alf overvunden, men ikke før Habors Fæder og Brodre vare dræbte af ham, svarede Signe.

Ru blev Dronningen bange at høre for meget, at erfare Signes Heflighed — hun tøfede paa hende, og vilde ikke agte paa hvad hun sagde. Med adel Stolthed forlod Prinsessen hende, og beklagede Habors Skiebne. Med udstrakte Arme kastede Signe sig i Svanhilds, sin Venindes, Favn, sigende: alt er tabt, alt er forloren, undragen Dyden; Habor er dømt til Døde, af Danske dømt, som første Gang skulde domme vrangt, for at giøre mig uhykkelig. — Alf, hulde Veninde! svarede Svanhild, trest dig — saa Danske have dømt Habor, men de fleste vare Saxer. — Hvad have Saxer her at giøre, domme, siger Prinsessen? Dronningen har ført dem ind i Forsamlingen, for at saae des flere Stemmer mod Habor, siger Svanhild. — Alf, hvi fødte Dronningen mig! hvi blev hun min Moder! brod Signe ud. O Dnd! bedre Moder, bedre Skiebne værd; og imidlertid saae op til Svanhilds

sin Menindes Kind, som blev vædet med hendes Tårer.

Endelig lander nu Habor ved Brangstrup Aac. med sit eget Slib, efterat have jorderet sin Fader og Brødre paa Slagen, og nok frøgtede for, at Hildegils, som var kommet til Sigerssted særend han, havde yrigtig og til hans Skade berettet alt tilgaaet. Han besluttede derfor, at komme Signe i Tale, men ubekjendt, og derfor bestuete at forklæde sig og komme til Signes Buur som Skioldmøe, udsende i et vigtigt Herinde, som skulde forrettes. Hurtig stiger Habor i Land med sine tvende Sønne, Asmund og Biern, begge hans Bøener. Natten raabte dem an; Habor svarer: en Skioldmøe, som bringer gode Tidender om Ulger, Habor og andre. Glad træder Habor ind i Signes Buur eller Stot, og finder hende og Svanhild samlet, hvis Ansigter vare bedrøvede og deres hele Grilling rankfuld. Mild og høimodig reiser Signe sig i sin Bedrøvelse, stivt seer paa Habor, hører ham hilse, erindrer ham ved at see og høre ham, men troer det ikke. Habor rober sig, og hun raaber: Habor! og han — Signe! Løbe stede de sammen, til Svanhild talde til dem, og de nu sølede deres indbyrdes Glæde ved deres Sammenkomst.

Gund:

Gundvor, Signes Kammerpige, mærkede hendes overordentlige Glæde, tænkte, hvad her kunde være Aarsag i, forundrede sig over denne nykomne Skoldmø, som havde den Udgang og Fortrolighed til Princesseu. Men det ikke er Habor forklædt? tænkte hun; da skal jeg røbe ham hos Dronningen, og gjøre mig hende forbindelig, og tillige fortjene en god Deuceur — for at blive mere forvissat herom, at det var Habor, spørger Gundvor Princesseu, hvor Skoldmøen skulde ligge? I mit Kabinnet eller Lenskammer! svarer Princesseu. Nu, tænkte Gundvor, lykkes mit Anslag godt; isønde gaaer hun til Svanbild, og udled sig med Ansigtssædighed at vide, hvem denne Skoldmø var, og om det ikke var Habor. Spørg ikke derom, og bekymre dig ikke om uvedkommende Ting; var kun tro, og udrøbt hvad dig besales, svarede Svanbild. Dyr skal du betale dette Besøg, hos Princesseu under Navn af Skoldmø, tænkte Gundvor; imidlertid viste hun sig baade vilig og spild for Signe og Svanbild, og tog Skoldmøens Sværd og Vaaben, som hun forvarede under Sengen, hvilket Signe saae og tillod hende at lægge der, da hun troede hende vel.

De Koreskete bleve nu allene. Svanbild gik fra dem i sit Kammer, at de kunde tale desbedre som-

sammen. Signe fortalte nu Habor hvad som var skeet; og Habor fortalte Signe igjen, hvoreledes var tilhaaret med Alf paa hans Reise — Alf vilde sin Ulykke, svarede Signe og sukkede, gid! det ikke vare Forbud paa vores — hvad Ulykke, svarede Habor, naar vi elste. — Sandt nok, tappre Helt! men dit Liv staaer i Bove. — Mit Liv, svarede Habor, om jeg forraades og end døer, og skal blive et Offer for Dronning Berens Brede, som kan være mulig, hvad vil da min Signe gjøre? Døe, døe med dig! svarede Signe; dit Liv er mit Liv, din Død min Død — Vekst er det mig endog, at døe med dig; paa eengang vil vi bestræde Valhalla — i Friagas Gal skal vor Elskov fornyes. Og ved Guderne sværger jeg heiligt, at det Dødelik, Habor døer, døer jeg med, og slynge sig om Habors Hals. Al! Signe, svarede Habor; hvor føler jeg mig, men skal jeg døe, Vekst for mig, at døe for dig! og nu flød Taarer af Habors Kinder, og lange hvilede de i hinandens Favn. Men om du gripes, dræbes? hvor skal jeg faae det at vide? svarede Signe. Asmund, min troe Følgesvend, vil jeg siige Vekst; svarede Habor, og fra den tet ved liggende Hvi give dig Signal ved en Stang (*) omvunden med et rødt Klæde,

hvil-

(*) En Hvi, kaldet derfor Stanghvi, findes den Dag

hvilket han skal hidse og opreise, naar jeg i det Dieblig skal døe og miste dig her. Habor gik nu strax til Asmund, som var gaaet til Sengs, raabte ad Asmund: sover du ikke, Asmund! Nei! soarede han; mig synes saa tungsindig, ligesom nogen Fære foreftod os. Selv, saade Habor, synes utig og at være traucig. Viid da til Efterretning, min troe Asmund! at skulle jeg gribes og dræbes, da undret min Signe fra den her uden for liggende Høi om det Dieblig, naar jeg skal skilles fra hende her. Asmund lovede og efterkom dette, hvorfor og denne Høi endnu bærer Navn af Stanghei, som sees paa Kortet.

Habor ilede nu til Signe igjen, og taledede om den bedste Maade at overtale Dronningen og Dolvise, som vare dem saa meget imod til at kunne agte hinanden, for at kunne blive lykkelige og boe sammen. Da Signe havde fulgt Habor til Rolighed, og Gvndvør aflædet sin Princesse, som havde tagt sig, da ilede Gvndvør til Dronningen, heftig banker hun paa. Allene vil jeg tale med Dronningen, siger hun. Høit raabte Gvndvør: ståe op; Dronning! her bær jeg Habor's Liv; Væ hans Sværd! som hun havde taget med sig; skynd dig! Habor sovert

i Dag er, paa Elgersted Mark ved Signe Lilles Huur 2: Princesse's Residens.

sover hos Signe, og værter din Datter. Han skal døe! raabte Deren, og kastede en Kaabe om sig, flet til Sigers Seng, vagnede ham og bøl sagde: Ulykkelige Gamle, du sover og Hører skænder din Datter! Med Skral soer Kvinden op — han skal døe, siget han; er det og sandt? Ja, svarede Dronningen, kom og see, om du tvivler. Sirar blev Dolvise hentet, og Bud sendt til Prindses Hildegails, at mede med sine færlige Soldater, hvilke soere afsted, og med eet omringede de Signe Lilles Huur eller Residense.

Dolvise gjorde sig strax Mester af Deren og Indgangen. Denne Allarm opraabte strax Signe og hendes Trekenpiger, som hastisæt kom op af Sengen. Signe iler til Habor's Seng: staae op, Habor, nu er Dødens Tid! Habor søgte efter sit Sværd og Baaben, som de begge saae, Gundvor forvarede under Sengen, men nu vare de borte — af trelese Gundvor, raabte Signe. Signe suede sig nu saa fast om Habor, at Dolvise's trevnde Tjenere havde Møje ved at saae hende af Habor's Arme. De færlige Krigsfolk stødte nu inden Undseelse Signe tilside, styrkede ind paa Habor, at han ikke formaede at vende sig i Bærelset. Nu laagde de Lænker paa hans Hænder; nu saade Habor sit sidste Farvel til Signe, som grad og daa

daaned til Jorden; nu foerte de afsted med ham og slæbte ham til Tingstedet Giermersheien, et lerterrere Gierningsheien (*), hvor Livsaerteringer bleve paademte. Da Habor havde bestiget dette Tingsted, blev Signe Lilles Buur omringet og besat med Vaegt, at hun ikke skulde lade sig see for Folket, som de sevnatede skulde komme Princesseu til Hielp. Signe og Svanhild overlade, at Haboru Liv nu var i Fare og uundgaaelig for Deden. Signe bestemte sig derfor til at holde sit Leste, at dee med Habor, bad Svanhild her at komme sig til Hielp, see ud giennem Vinduet om at faae Signal fra Heien uden for hendes Buur ved Asmund, Haboru troe Ven, som hun blevet vart; strax siger hun til Svanhild: see alt Asmund er for at give os Signal; haeng Snore i Vinduerne, hvormed jeg kan quales, bar Brænde til Dørre og Stolper, hvormed jeg derefter kan opbrændes. Som nu alt var færdig, og Signe ventede paa det sidste Vink, at Habor blev dræbt, da see hun atter til Asmund, som stod paa Heien uden for, og nu med sin Stang omvunden med et Flag vatede og tilkiendegav Haboru Dedsuime: Glad togde nu Signe Snoren om sin hvide Hals, og hurtig bad hun dem sætte Ild paa sit Buur eller Residens, for des snareste at omfavne Habor i Deden.

Ha

(*) som vises paa Kortet.

Habor, som nu paa Giermershøien, Tingstedet, var demt til Døde, blev bragt til Gallehøien, hvor en Gallie var opreist, han skulde hænges i. Ved at optræde paa Gallehøien (*), seer han strax til Signe Lilles Buur, som laae uarmere end Giermershøien. Hersfra taledede han længe og bestrig til de Omkringstaaende, at han ikke døde som Niding; Efterverden skulde forsikres om, at han døde her uskyldig, men usforsædet gif han Døden imøde, udbad sig kun dette allene i Livets sidste Dieblil, at hans Kappe maatte ophænges i Gallien, foregivende, at han vilde selv se sig hænges; endskjønt hans Hensigt dermed ikke var andet, end efter Afstale at give sin Deds Dieblil tilkiende og prøve Signes Troskab. Dronningen, som tillod ham, at hans Kappe maatte ophisses, i Taale, for desmere at glæde sig over Habor's Uskille og des længere at lade Habor smage Dødens Bitterhed. Da nu dette var skeet, hans Kappe ophængt i Gallien, holdt han stedsø Die med Signe Lilles Buur, hvorfra han seer Luen rase, Røgen at stige i Veiret, og glad nu forsikredes om Signes Troskab, at døe med ham. Han tager nu sin Hat

(*) Den Høi, hvor Habor skulde hænges, og endnu findes med det Navn paa Sigersted Mark, og hvor der fortælles, en Træ Diele af Gallien skal være funden for mange Aar siden.

Hat af sit Hoved, høit kaster den i Veiret, sigende, saa høit skal Signes og mit Navn stige i den ganske nordre Verden — Dronning, hvor er din Bødel, giv mig Døden til Blemning! Døden er nu min Glæde. Mig lænnes efter Signes Favnet; vore Navne skal besværes og foreviges. Pludselig vendte Forsamlingen sig om, og saa — Luen slog ud af Sime's Buur, høit brændte Ilden i Veiret, og Lusten var sort af Røg — Utallige led: hen for at redde og slukke; thi Signe var elsket. Skrig, Stræk, Forvirring opstod: Alt. Alle løb — Habor blev alleene paa Høien; han ilde selv nu ned af Høien, Signe gav ham Vinger — midt giennem Luen løb han ind, søgte Signe, som han fandt, men Legemet halv forbrændt, og hun kvalt i den Strikke, som hun selv havde knyttet og omgaaet sin Hals, for at døe med Habor — hendes Klæder, som hanvæde af Luen, brille skulede hendes døde Legeme, antændte hans Klæder; men Habor bar det ud, og reddede det af Luen, han fandt da en Stridsmands Sværd, tog det, gienneuborede sig med det, faldt paa Signes døde Legeme, favnede det, og saide til: Signe! til dig iler jeg!

Saa sørgelig endte tvende troe Elskere deres Liv — saa voldsomt blev to Ulfoldiges og Jer-

ellfedes Dyd, Mod og Troskab paastjønnet og behandlet — saa ynkelig maatte mange Ketskaarne med disse undgielde; som Kyttet, Stedet, Tiden og Omstændighederne bekræfte.

Efter en saa sorgelig Tildragelse hørtes Misfornøielse, Skræk, Angst, Mord og Nederlag saavel i Sigersted, som der omkring i Egnen. Hakon, Habor's Broder, kom just hjem i disse Dage fra de vendiske Kyster; ved Indløbet af Susa-Aaen saavel som paa Skibbroen ved Brangstrup hørte han Fortælling og Bekræftelse paa alt Vafferede — Habor's og Signes dræbte Legetnier søgte han, som han fandt under Gruset, hvilket han optog og lod hæderlig begge i een Høj begrave tet uden for Sigersted, kaldet Habor-Høien, een af de største og seeværdigste deromkring i Egnen, ved Roden omkrandsset med tre Rader Steene, blandt hvilke var indsat en Steen, indhuggen med Runer, saaledes:

Her ligger Signe og Habor, troe Elskere i
Livet og Döden.

Hakon blev underrettet om den forsamlede Krigsmagt, som efter Dronning Berens og Bolvoises Anmodning havde dømt Habor under den sariske Prinds Hildegils Anførsel. Disse
Saxer

Sarer med deres Anfører angriber han og jager paa Flugt; thi onde Folk sine let. Dronningens flette Opførelse søger han at hevne; han gaaer hende imøde forbittet, og høit tiltaler hende for sin skændige Værning, drager sit Sværd og giennemborer hende med eet, at hun faldt; hvorefter hun blev begravet i den Grav, som jeg har opdaget med hendes Urne og kongelige Værdier i Præstegaardens Egnemærker paa Orms-Agrene Vesten for Bringstrup.

Gundvor, Signes Terne eller Kammerpige, som havde røbet Habor hos Signe for Dronningens, lod Hakon drukne, for sin Troskab, i et uden for Signe Lilles Buur værende Hul, som derfor den Dag i Dag bærer Navn af Ternehullet.

Sigar, den gamle Konge, næsten levende ved af Ælde og Sorg, og som ikke havde megen Deel i denne Tragoedie, udfordrer han til Strid, hvilken han ikke kunde undgaae som Helt, men nedlagde ham strax i Striden paa Kampepladsen Waldbrønds-Agrene tæt uden for Sigersted, hvor der skede et stort Blodbad, uden Forfæle paa Stand, Rion og Alder. Bemeldte Kong Sigar blev begravet i næste Høi der ved Waldbrønds-Agrene, og hans Stridshest tæt derved —

hvilke begge ere fundne og opgravne af mig, hvorom tilforn er meldet.

Efterat Hakon havde gjort saadan Udryddelse og saaledes beynet sin Broders og Signes Død til evig Umindelse, forlod han Siælland tillige med Konrad, Habor's troe Ven, der ikke vilde blive paa det Sted, hvor hans Herre saa uheldig og ufskuldig var omkommen, og begge begave sig til Sverrig, hvor de opholdt sig og døde.

Alger og Snyald, Sigars efterladte Søner, kom hien nogen Tid efter Hakons Afreise, og foresahndt denne Udspredelse og Ødelæggelse paa deres aariske Familie, der saaledes saarede deres Hjertes, at de begge vilde forlade Stedet. Men som Svanbild, allene overblevet af dem alle, der var Signes Ven og Algers Forlovede, fortalte denne sørgelige Traagede, besluttede Alger at gifte sig med Svanbild og opholdt sig i Sigersted.

De vilde og overtale Snyald at boe og blive her hos dem; men han svarede: min beste Ven Habor er borte, min fortreffelige Søster er død, og min Moder er dræbt; ikke kan jeg for Grætmelse boe her — bort vil jeg — boe

hold Riigt, Alget, og lad Søen opsluge mig
og min Sorg.

Alget og Svanbild levede og døde derefter i
Sigersted, og begge bleve begravne i den
saa kaldte Elmer Høj, men skal være Alget
Høj.

Dette er den Tildragelse, som har gjort saa
megen Opsigt i vor Norden, og er bekiende i
Historien af saa mange, og gjør vort gamle Si-
gersted mærkværdigt. Hvilket at læse og nøiere
at eftertænke kan erindre os om vore Stæders og
Liders Slibrighed, og derfor som Christne og
Oplyste opmuntres til at ære Gud, elske Dyden
og leve christelig — at vi kunne døe vel,
og efterlade vort Minde i ærefuld Erindring.

Wor

Vor lærde Justitsraad og Kabinetssecretair
Ove Malling har tilforn meddeelt os sine Efter-
retninger om Sigaar, Signe, Habor ic.,
hvoraf jeg har betient mig for en Deel, og
derfor skylder ham Tak og Hengivenhed.

